

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gökçe ÇELİK AÇICI

KIRSAL ALANDA YAŞLILIK:
SORUNLAR, BEKLENTİLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Gökçe ÇELİK AÇICI

KIRSAL ALANDA YAŞLILIK:
SORUNLAR, BEKLENTİLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Bu yüksek lisans tez çalışması, Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP)

Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: SYL-2018-3254

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Gökçe ÇELİK AÇICI'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK (İmza)

Üye (Danışmanı) :Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL (İmza)

Üye :Prof. Dr. Ümit AKCA (İmza)

Tez Başlığı: “Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri”

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 20/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 27/06/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Gökçe ÇELİK AÇICI

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Gökçe Çelik Açıcı
Öğrenci Numarası	20155223003
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin Aygül
Tez Başlığı	Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri
Turnitin Ödev Numarası	1146917485

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 123 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 25/06/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç %9

alıntılar dahil %14'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdeleri aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

25/06/2019

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE/TEORİK ARKA PLAN

1.1.Yaşlı, Yaşlanma ve Yaşlılık Kavramlarına Sosyolojik Bir Bakış	3
1.1.1. Kronolojik, Fonksiyonel Durum ve Yaşam Evresi Açısından Yaşlılık	3
1.1.2. Bir Süreç Olarak Yaşlanma	4
1.1.3. Yaşlanma ile İlgili Sosyal Teoriler	6
1.1.4. Toplumsal Yaşlanmanın Boyutları	11
1.2.Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlanma Eğilimleri	12
1.3.Kırsal Alanda Yaşlı, Yaşlılık ve Yaşlanma	15
1.4.Kırsal Alanda Yaşlılığa İlişkin Problemler	18
1.4.1. Sosyoekonomik Durum ve Yoksulluk	19
1.4.2. Sosyal İlişkilerin Görünümleri	20
1.4.3. Bakım Sorunu	22
1.5.Türkiye’de Yaşlılara Verilen Hizmetler	23

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Epistemolojik Çerçevesi.....	28
2.2. Araştırmanın Amacı	30
2.3. Araştırmanın Problemleri	30
2.4. Araştırmanın Yöntemi	31
2.4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	32
2.4.2. Veri Toplama Aracının Hazırlanması ve Verilerin Toplanması	34
2.4.3. Verilerin Analizi.....	35
2.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	36
2.6. Araştırmanın Önemi	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

3.1. Örneklem Grubunun Sosyodemografik Özellikleri.....	38
3.2. Örneklem Grubunun Kısa Yaşam Anlatıları	43
3.3. Örneklem Grubunun Günlük Yaşam Aktiviteleri	46
3.4. Sosyal İlişkilerin Görünümleri	52
3.5. Yararlanılan Hizmetler	54
3.6. Kırsal Alanın Anlamı	56
3.7. Bakım ile İlgili Görüşler.....	59
3.8. Anlatı Analizi: Rasyonelleştirmeler ve Meşrulaştırmalar	63
3.8.1. Anlatı 1: Kırsalda Emeklilik Yaşı Yoktur.....	63
3.8.2. Anlatı 2: Hem Erkek hem Yalnız Yaşlılar	65
3.8.3. Anlatı 3: Kırsalda Kadın Olmak: Yoksulluğa Çağrı	68
3.8.4. Anlatı 4: Yaşanmışlıkların Psikolojik Yükü	72
3.8.5. Anlatı 5: Bakım Veren Bakım İhtiyacı.....	75
3.9. Mekân Analizi	77

SONUÇ	83
KAYNAKÇA.....	89
EK 1- SAHAYA İLİŞKİN FOTOĞRAFLAR	96
EK 2- ETİK KURUL ONAYI	100
EK 3- GÖRÜŞME FORMU	102
ÖZGEÇMİŞ	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 Anlatı 1'in Kavramsal Yapısı.....	63
Şekil 3.2 Anlatı 2'nin Kavramsal Yapısı.....	66
Şekil 3.3 Anlatı 3'ün Kavramsal Yapısı.....	68
Şekil 3.4 Anlatı 4'ün Kavramsal Yapısı.....	73
Şekil 3.5. Anlatı 5'in Kavramsal Yapısı.....	75

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Dünya’da Doğurganlık Hızının Yıllara Göre Değişimi	11
Tablo 1.2 Dünya’da Doğumda Beklenen Yaşam Süresinin Yıllara Göre Değişimi	12
Tablo 1.3 Farklı Doğurganlık Düzeylerine Göre Nüfus ve Yaşlı Nüfus Oranı.....	14
Tablo 2.1 Yaşlanmanın Sosyal Yönünü Açıklayan Üç Perspektif.....	28
Tablo 2.2 İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişliğine İlişkin Bazı Göstergeler	32
Tablo 2.3 Olasılık Dışı Örneklem Türleri	33
Tablo 2.4 Örneklem Sayısal Verileri	34
Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri.....	38
Tablo 3.2 Katılımcıların GYA ve AGYA’ya İlişkin Bilgileri.....	47
Tablo 3.3 Hane Gözlemlerine İlişkin Bilgiler	78

KISALTMALAR LİSTESİ

AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AGYA	: Araçsal Günlük Yaşam Aktiviteleri
akt.	: Aktaran
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
FAO	: Food and Agriculture Organization of The United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)
GYA	: Günlük Yaşam Aktiviteleri
HASUDER	: Halk Sağlığı Uzmanları Derneği
TNS BMRS	: Taylor Nelson Sofres (Bir araştırma şirketi)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
UNFPA	: United Nations Fund for Population Activities (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu)
vd.	: ve diğerleri
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
YADES	: Yaşlı Destek Programı
YAŞAD	: Yaşlıların Yaşam Alanlarının Desteklenmesi

ÖZET

Toplam nüfus içindeki yaşlı bireylerin oranı her geçen gün artmaktadır. Türkiye de bu süreci en hızlı yaşayan ülkeler arasındadır. Bu trendin etkileri sadece bireysel değil toplumsal açıdan da hissedilir olmaktadır. Yaşlılık, bireylerin yaşam seyrindeki bireysel tercihlerinin yanında toplumsal şartları da içeren bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanılan mekânın bireyin hayatına etkisi yaşlılık döneminde daha belirgin olmaktadır. Kırsal alanda eğitim, sağlık ve ulaşım gibi konularda bireyin dezavantajlı konumlanması yaşlıların bu dönemlerini kentte yaşayanlara göre farklı şekillerde geçirmesine neden olmaktadır.

Nitel araştırma deseniyle tasarlanan ve görüşmelerin mülakat tekniğiyle gerçekleştirildiği bu araştırma, kırsal alanda yaşlılığı anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte bu araştırma kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin günlük yaşamdaki rutinlerini, diğerleriyle olan sosyal ilişkilerini, ne gibi hizmetlerden yararlandıklarını, bakım ile ilgili ne gibi görüşlere sahip olduklarını ve kırsal alanın onlar için ne gibi anlamlar ifade ettiğini saptamaya çalışmaktadır. Bu amaçla belirlenen üç ilçeden toplamda 25 yaşlı ile görüşülerek veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler öncelikle betimsel analiz tekniğiyle incelenmiştir. Diğer analiz ise görüşmelerin öyküleştirilerek birer anlatıya dönüştürülmesiyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre kırsal alanda yaşlı birey olma durumu “yalnız” ve “yoksul” olma haliyle özdeşleşmektedir. Günlük yaşamlarını küçük bir çevrede ve mekânda sürdürmeleri, sosyal ilişki ağlarını da sınırlandırmaktadır. Bu nedenle sosyal etkileşimleri büyük ölçüde hane içindeki diğer bireylerle, komşularla ve çocuklarla gerçekleşmektedir. Bakım konusunda da yaşlı bireyler önce çocuklarına güvenmekte ve çok zor durumda kalmadıkları takdirde devlet kurumuna gitmek/başvurmak istememektedirler. Kırsal yaşamı benimsediklerinden ve yaşamlarının neredeyse tamamını burada geçirdiklerinden kent yaşamı da yaşlı birey tarafından arzu edilmeyen bir durumdur.

Anahtar Kelimeler: Bakım, Kırsal Yaşlılık, Yaşlanma, Yaşlılık, Yaşlılık Sosyolojisi.

SUMMARY
OLD AGE IN RURAL AREAS: PROBLEMS, EXPECTATIONS AND SOLUTIONS
RECOMMENDATIONS

The proportion of old people in the total population is increasing day by day. Turkey is among the countries in the process of living fastest. The effects of this trend are not only individual but also societal. The old age period is seen as a period which includes the individual conditions of the individuals as well as the social conditions. The effect of the living space on the life of the individual is more pronounced in old age. The disadvantageous position of the individual in education, health and transportation in rural areas causes the old people to spend these periods in different ways compared to those living in the city.

This research, which is designed with qualitative research design and where interviews are conducted through interview technique, aims to understand and explain aging in rural areas. However, this study tries to determine the daily routines of the old ages living in the rural areas, the social relations with others, what services they benefit from, the opinions about the care and the meanings of the rural areas. For this purpose, data were collected by interviewing 25 old people from three districts. The data were first analyzed with descriptive analysis technique. The other analysis was made by transforming the interviews into narratives.

According to the results of the research, the status of being an old people in rural areas is identified with being “alone” and “poor”. Maintaining their daily lives in a small environment and space also limits their social network. For this reason, their social interactions are largely with neighbors, children and other individuals in the household. In terms of care, old people firstly trust their children and do not want to go to the state institution if they are not in a difficult situation. Since they adopt rural life and spend almost all their lives here, urban life is undesirable by the old ages.

Keywords: Care, Old Age in Rural. Aging, Old Age, Sociology of Aging.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca her konuda bana desteğini hissettiren, tez çalışmam boyunca bilgi birikimiyle ve disipliniyle bana rehberlik eden, önemli katkılar sunan ve her zaman bana karşı anlayışlı olan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL'e,

Çalışmama gönüllü olarak katılım gösteren, samimi cevaplarıyla katkılar sunan, deneyimlerini benimle paylaşan ve evlerinin kapılarını açıp beni çok güzel ağırlayan değerli katılımcılarıma ve onlara ulaşmamda bana yardımcı olan Ordu Büyükşehir Belediyesi ve çalışanlarına,

Tez çalışmam boyunca beni yüreklendiren ve bu süreçte birçok fedakârlık eden, hayatımı her anlamda kolaylaştıran, sonsuz desteğini her zaman hissettiğim hayat arkadaşım Uğur AÇICI'ya,

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, her zaman sevgi ve güvenlerini hissettiğim değerli aileme en içten saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖNSÖZ

Yaşlanma ve yaşlılık son yüzyılda en önemli toplumsal olgulardan biri haline gelmiştir. Yaşlıların toplam nüfus içindeki oransal artışı toplumsal yaşlanma sürecinin de başlamasına neden olmuştur. Özellikle toplumsal yaşlanma ülkeler özelinde sosyal, ekonomik, politik ve kültürel meseleleri de beraberinde getirmesinden dolayı bu alanda yapılan araştırmalar da niceliksel olarak artmıştır. Yaşlılığa ilişkin farklı konuların farklı perspektiflerden ele alınması bu alandaki araştırmaların çeşitlenmesini sağlamaktadır.

Yaşlılık sadece kronolojik olarak yaşanan yılların sayısı ile ifade edilen bir dönem olmamaktadır. Bu dönem bireysel farklılıkları, yaşanan dönemin toplumsal koşullarını ve çevresel şartları içerisinde barındıran bir dönemdir. Kırsal yaşlılık yaşanan yerin koşullarına ve şartlarına göre şekillenen bir yaşlılık dönemini yansıtmaktadır. Kırsal alanla ilgili çalışmalar özellikle kentleşme olgusuyla birlikte sayıca azalan bir grafik çizmektedir. Fakat özellikle göç olgusuyla toplumsal yapının değişmesi kırsal alanın yaşlı bireylerle birlikte anılmasına yol açmıştır. Bu durum kırsal alanın yaşlılık açısından analiz edilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Kır yaşamı eğitim, ulaşım ve sağlık gibi birçok açıdan dezavantajlı bir mekân özelliği taşımaktadır. Bunun yanında yaşlanma süreci ise hastalık, engellilik ve bakıma muhtaçlık gibi durumların ortaya çıkmasıyla daha da zorlaşmaktadır. Hem kır yaşamının imkânsızlıkları hem de yaşlılığın getirdiği olumsuzluklar birleşince sorunlu bir alan ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan araştırma bu sorun alanlarına ilişkin bir analiz sunmaktadır.

Gerçekleştirilen bu araştırma ile kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin yaşadıkları yere ilişkin görüşlerine, kırsal alanın günlük aranjmanlarına ve sosyal ilişkilerine etkisine, kendilerine sağlanan ya da sağlanması gereken hizmetler hakkındaki farkındalıklarına ve bakıma muhtaçlık durumlarına ilişkin yol gösterici bir tartışma sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçla kır özelliği taşıyan mekânlarda yaşamını sürdüren 65 yaş üstü yaşlı bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma nitel araştırma deseniyle tasarlanmıştır. Toplamda 25 katılımcı ile derinlemesine mülakat tekniğiyle görüşülmüştür. Toplanan veriler betimsel analiz yöntemiyle belirli kategoriler altında değerlendirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen verilerin anlatı analizi yöntemiyle öyküleştirilerek sunulması kırsal alanda yaşlı bireylere ilişkin yaşlı tiplerinin oluşmasını sağlamıştır.

Bu araştırma kırsal alanda yaşlılığı anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Kırsal alan özelinde yaşlanma olgusuna bir bakış sunan bu araştırma katılımcıların günlük yaşamlarına, kır hayatının kendilerinde ifade ettiği anlamlara ve yaşadıkları mekâna ilişkin bir analiz

sunmaktadır. Kırsal hayatındaki yaşlıların günlük rutinlerinin belirli olması sosyal ilişkilerinin sınırlarını çizen bir etmen olmaktadır. Tarımsal faaliyetlerle ilgili olmaları, rutin haline gelen alışkanlıklar, emeklilik gibi bir hayat dönemine sahip olamamaları gibi durumlar kırsal alandaki yaşlılığın kentsel alana göre farklılık göstermesine sebebiyet vermektedir. Yaşlıların kamusal alanlara uzak kalışı ve kırsal hizmetlerin kente göre az olması bu alanda fikir sahibi olamamalarına yol açmaktadır.

Bu tez çalışması Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından SYL-2018-3254 proje numarasıyla kabul görmüştür. Ayrıca Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından desteklenmiştir.

Gökçe ÇELİK AÇICI

Antalya, 2019

GİRİŞ

Yaşlanma olgusu insan hayatının kaçınılmaz bir sürecidir. Son yıllarda yaşlanma olgusu birçok disiplinin çalışma alanı haline gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşlı nüfus teknolojik dönüşümler ve tıptaki gelişmeler sayesinde demografik olarak oransal artış göstermektedir. Buna ek olarak, yaşam beklentisinin uzamasıyla birlikte yaşlılık dönemi de uzamaktadır. Yaşlılıkla ilgili bu değişimler yaşlanma olgusunu kişisel bir alan olmaktan çıkarmış ve toplumlar için araştırılması, çözümler üretilmesi gereken bir alan haline getirmiştir. Sosyal değişimlerin hem yaşlıları hem de tümüyle toplumu etkilemesi kamu politikaları, ailenin yapısal dönüşümü, sağlık hizmetleri, eğitim ve ekonomi gibi toplumsal kurumları da değiştirmektedir.

Türkiye’de yaşlı nüfus oranı %8,7’dir (TÜİK, 2018b). Birleşmiş Milletler tanımına göre yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10’un üzerinde olması o ülkenin çok yaşlı olması anlamına gelmektedir (TÜİK, 2014). Nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye’nin çok yaşlı ülkeler arasına girmesi beklenmektedir. Bununla birlikte özellikle 1950’lerden itibaren ivme kazanan kırdan kente göç sebebiyle yaşlıların kırsal alandaki yoğunlukları kentsel alanlara göre fazla olmaktadır. Kırsal alanda yaşayan yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %10,2 iken, bu oran 2014’te %14,6’ya yükselmiştir. Kentsel alanda ise 2008’de 5,7 iken, 2014 yılında 7,4’e çıkmıştır. Her iki alanda da yaşlı nüfus artmakla birlikte, kırsal alandaki yaşlı nüfus kentsel alanlara göre daha yüksektir (TÜİK, 2015).

Kırsal kesimde yaşamak yaşlı bireyler için temel yaşam standartlarına ulaşmada mekânsal dezavantajları beraberinde getirmektedir. Yaşlıların göç sürecine katılamaması ve “arkada kalması” kırsal alanın yaş yapısını değiştirmekle birlikte hizmetlere erişim hususunda sorunları da beraberinde getirmektedir. Yaşlı nüfusun önemli bir kısmı kırsal alanda yaşamlarını sürdürürken kırsal alanlardaki fiziki ve sosyal altyapı yetersizlikleri ile temel kamusal hizmetlere düzenli erişim sağlayamamaktadır. Göç sürecinde yaşlıların yakınlarının kent alanlarına göç etmesi geride kalan yaşlıların sadece hizmet tüketimine etki etmemekte, aynı zamanda sosyal ve destek ağlarının azalmasına ve zayıflamasına da neden olmaktadır (Walsh, 2012: 348).

Ülkeler özellikle dengeli kalkınma açısından kırsal yöreleri göz önüne almak zorundadır. Genellikle kent yerleşim birimleri altyapı yatırımlarından büyük pay alırken, kırsal bölgeler bu yatırımlardan yoksun kalabilmektedir. Özellikle “insan kalkınmasının” (human development) en öncelikli hedef kitlesi kırsal yöre insanlarıdır (Tolunay ve Akyol:

2006:5). Kırsal kesimin ağırlıklı olarak yaşlı nüfustan oluştuğu düşünüldüğünde, yaşlı bireylerin mevcut durumlarının ve gereksinimlerinin saptanması önem kazanmaktadır.

Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal ilişkilerinin, hizmetlere erişim durumlarının, günlük yaşam aktivitelerinin ve mevcut ihtiyaçlarının sosyolojik bir bakış perspektifinde tespit edilmesi araştırmanın temel amacıdır. Buna ek olarak kırsal alanın yaşlı bireyler açısından mekânsal analizini gerçekleştirmek, sosyoekonomik durumlarını belirlemek, sosyalizasyon süreçlerini belirlemek, bakım ihtiyaçlarını belirlemek ve durum tespitinden sonra öneriler geliştirmek araştırmanın gerçekleştirmek istediği hedeflerdendir.

Araştırma toplamda üç bölümden ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak yaşlanma olgusuna değinilip, yaşlılık teorilerinden bahsedilmiştir. Toplumların yaşlanma süreçleri hakkında bilgiler verilerek kırsal yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin problemlerden söz edilmektedir. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi üzerinde durulmaktadır. Araştırmanın amaçları ve problemleri çerçevesinde araştırma boyunca izlenen yöntem ve tekniklerden söz edilmektedir. Araştırmanın üçüncü bölümde yöntem kısmında bahsedilen yaklaşımlarla toplanan veriler ve gerçekleştirilen analizler sonucunda elde edilen bulgular açıklanmaktadır. Öncelikle katılımcıların demografik bilgileri ve yaşamlarına ilişkin kısa bilgiler verilmiştir. Sonrasında günlük yaşamlarına ilişkin bilgiler, sosyal ilişkilerinin kırsal yaşamda nasıl şekillendiği, ne gibi hizmetlerden yararlandıkları, kırsal alanın bireyler tarafından nasıl ifade edildiği ve bakımla ilgili görüşler tartışılmıştır. Bunlara ek olarak yaşam anlatılarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca yaşlı bireylerin mekânsal farklılıklarına ilişkin bulgular eklenmiştir. Sonuç bölümünde ise bulgular değerlendirilerek araştırmanın sonuçları ortaya konulmuş ve öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE/TEORİK ARKA PLAN

Bu bölümde ilk olarak yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili kavramlardan bahsedilmiştir. Yaşlanmayla ilgili sosyal teoriler belirtildikten sonra toplumsal yaşlanma olgusu açıklanmış ve Dünya’da ve Türkiye’de yaşlanma eğilimleri tartışılmıştır. Daha sonra kırsal alanda yaşlanmaya ilişkin konulara değinilmiştir.

1.1.Yaşlı, Yaşlanma ve Yaşlılık Kavramlarına Sosyolojik Bir Bakış

Yaşlılık dönemini ve yaşlanma sürecini açıklarken bazı kavramlar ön plana çıkmaktadır: yaş, toplumsal normlar, toplumsal roller gibi. Fakat özellikle yaş kavramı hayatın belirli dönemlerini belirlemede en sık kullanılan ölçüttür. Bu bölümde ‘yaş’ kavramında hareketle sosyolojik bir bakış açısıyla yaşlılık dönemi ve yaşlanma süreci açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Kronolojik, Fonksiyonel Durum ve Yaşam Evresi Açısından Yaşlılık

Yaşama dair pek çok alanda fikir yürütürken kavramlar ölçütler yardımıyla tanımlanmaktadır. Bireyin sosyal gruplara ait olma ölçüsünü belirlemek veya toplumsal gruplarla ilgili sosyal politika üretebilmek için yaş kavramı kullanılmaktadır. Yaş kavramı, farklı ölçme yollarına sahip olmakla beraber kişiden kişiye, toplumdan topluma, zamandan zamana göre değişen bir kavramdır. Bireylerin yaşını ölçmek için bazı yollara başvurulmaktadır. Her tanımlama biçimi farklı amaçlara hizmet etmekte ve her disiplin için farklı bir ölçüt kullanılabilir. Çoğu zamansa üç yoldan biriyle kategorize edilmektedir: kronolojik yaş, fonksiyonel durum ve yaşam evresi (Morgan ve Kunkel, 2007: 7).

Kronolojik Yaş: En sık kullanılan yaş kategorisidir. Doğumla beraber biriktirilen yılların sayısı olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal rollerin belirlenmesinde ve sosyal politikaların uygulamasında idari karmaşıklığı azaltarak standart bir ölçüm yerine geçmektedir (Morgan ve Kunkel, 2007: 8). Kronolojik yaş, yaşlılığın fiziksel boyutuyla ilişkili olarak görülen değişimleri ve psikolojik boyutuyla ilgili olarak algı, öğrenme, kişilik özellikleri bakımından insanın uyum kapasitesinin değişimini ifade etmek için kullanılmaktadır (Beğer ve Yavuzer, 2012: 1). Özellikle politika uygulamalarında kronolojik yaşın kullanılması, yaşlıların homojen bir sosyal grup olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır (Westerhof ve Tulle, 2007: 240). Kronolojik yaş veya doğumdan sonraki geçen

günler, aylar ve yıllar, “en yararlı değilse de bir birey hakkındaki en kullanışlı bilgilerden biridir” (Birren, 1959: 8; Schroots ve Birren, 1990: 46).

Fonksiyonel Durum: Belirli gruplara yönelik politika ve uygulamaların belirlenmesinde sadece yaş değil aynı zamanda ihtiyaçlar da önemli olmaktadır. Örneğin, fiziksel kısıtlamaları olan bir bireyin günlük yaşam aktivitelerini yerine getirebilme durumunu ölçmek için banyo yapmak, yemek hazırlamak, giyinmek gibi fonksiyonel durum ölçümleri kullanılabilir (Morgan ve Kunkel, 2007: 9). Böylece sadece kronolojik yaşa bağlı kalmadan fonksiyonel durumun değerlendirilmesiyle ihtiyaçların belirlenmesi kolaylaşmaktadır.

Yaşam Evresi: Bireyler yaşları ilerledikçe geçiş dönemleriyle sınırlanan belli yaşam evrelerine ulaşma eğiliminde olmaktadır. Böylece insanlar çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ya da daha sonraki olgunlaşma evrelerinden geçerek kabaca karşılaştırılabilir durumlarla kategorize edilebilmektedir (Morgan ve Kunkel, 2007: 10).

‘Yaşlı birey kimdir?’ veya ‘yaşlılık ne zaman başlar?’ gibi sorulara verilecek yanıtlar yukarıdaki üç ölçüt göz önüne alınarak cevaplanabilmektedir. Fakat bu her birey ve her toplum için başka bir sınırı ifade etmektedir. Bu yüzden ‘bu yaşında olanlar yaşlıdır’ veya ‘bu yaştan sonra yaşlılık başlar’ gibi ifadeler sık ifadeler olmaktadır. Bu konuda asıl söz konusu olan bireysel değerlendirmelerdir. Fakat gerek akademik çalışmalar gerekse uygulanacak politika araştırmaları için standart bir ölçünün getirilmesi gerekmektedir. Sık kullanılan bir ölçüt Dünya Sağlık Örgütü’ne aittir. Dünya Sağlık Örgütü psikogenetik yaşlılık dönemini 65 yaş ve üstünü olarak tanımlamaktadır (WHO, 1984: 8). Birleşmiş Milletler ise 60 yaş ve üstünü yaşlı bireyler olarak kabul etmektedir. Birçok gelişmiş ülke 65 yaşı özellikle sosyal güvenlik uygulamalarından yararlanılabilmesi için yaşlılığın başlangıcı olarak kabul etmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014).

1.1.2. Bir Süreç Olarak Yaşlanma

Yaşın artması anlamına gelen ‘yaşlanma’ kavramı, yaşamın belli bir bölümünü tanımlamak için kullanılan ‘yaşlılık’ kavramıyla sık sık birlikte kullanılsa da bu kavramlar arasında açıkça bir farklılık mevcuttur (Beğer ve Yavuzer, 2012:1). Yaşlanmayı bir süreç; yaşlılığı ise bu sürecin sonunda ortaya çıkan bir dönem olarak düşünmek gerekmektedir (Tufan, 2014: 21). Henüz 20 yaşındaki biri kendinden küçüklere oranla daha yaşlıdır, fakat henüz yaşlılık dönemine girmemiştir. İnsan dışındaki canlılarda yaşlılık daha ziyade biyolojik ve fizyolojik değişimle ilişkilendirilmesine rağmen insanın yaşlanma sürecinde toplumsal ve

kültürel anlamlar da etkilidir (Beğer ve Yavuzer, 2012: 1). Yaşlanma süreci dört şekilde ele alınmaktadır:

Kronolojik Yaşlanma: Doğum yaşı ya da takvim yaşı olarak ifade edilen kronolojik yaşlanma süreci bu devredeki insanların sağlık, fiziksel, ruhsal, zihinsel kapasiteleri hakkında yeterli bilgi vermemektedir. Kronolojik olarak yaşlı kişiler bazı ülkelerde 60 yaş ve üstünü ifade ederken genellikle 65 yaş ve üstünü ifade etmektedir (Kalınkara, 2011: 8).

Biyolojik Yaşlanma: İnsanlar için zamanın geçmesiyle oluşan saçların beyazlaması, deride buruşma, üreme kapasitesindeki ve bağışıklık sistemindeki değişiklikler, kardiyovasküler işleyiş gibi fiziksel değişimler biyolojik süreçlerle ilgilidir (Morgan ve Kunkel, 2007: 3).

Bireyin biyolojik durumu sosyal çevresine, yaşanılan zamana ve mekâna göre değişiklik göstermektedir. Yaşlanma süreci ile birlikte bireyin zihinsel ve fiziksel kapasitesinde azalmalar ve hareket yeteneğinde yavaşlamalar görülse bile birey kendini yaşlı hissetmeyebilir (Beğer ve Yavuzer, 2012: 1). Dolayısıyla yaşlılık dönemini kayıp dönemi olarak nitelemek yanlış olmaktadır.

Psikolojik Yaşlanma: Psikolojik yaşlanma yetişkinlik boyunca bireyde meydana gelen psikolojik değişim ve gelişim ile ilgilidir. Schroots'a (1996) göre yaşlanmanın psikolojik perspektifi üç yaklaşımı içermektedir: Yaşlı psikolojisi (the psychology of the aged), yaş psikolojisi (the psychology of age) ve yaşlanmanın psikolojisi (the psychology of aging) (Kart ve Kinney, 2001: 140).

Yaşlı psikolojisi, özellikle, yaşlı yetişkinler arasındaki fenomenlerle ilgilenir (yaşam memnuniyeti, duymada güçlük, yaratıcılık gibi). Yaş psikolojisi, kesitsel araştırma kullanarak, farklı yaşlara sahip insanlar arasındaki davranış farklılıklarını incelemektedir (genç ve yaşlı yetişkinlerin endişe, görünür yetenekler, zekâ açısından karşılaştırılması). Yaşlanmanın psikolojisi ise yaşla birlikte meydana gelen davranış kalıplarının değişiminin yaşlı psikolojisi ve yaş psikolojisinin boylamsal araştırmayla entegre edilmesidir (Kart ve Kinney, 2001: 140).

Psikolojik yaşlanma süreçleri yetişkinlik döneminde kişilik, zihinsel işleyiş ve benlik duygusundaki değişimleri içermektedir. Bazı değişiklikler yetişkinlik döneminin normal bir parçası olarak düşünülürken, bazı değişiklikler fizyolojik yaşlanmanın beynin işleyişindeki bir sonuçtur, bazıları ise sonraki yıllarda çok az değişiklik gösterir (Morgan ve Kunkel, 2007: 4).

Sosyolojik Yaşlanma: Bir toplumda farklı yaşlardaki kişilerden farklı davranış, farklı kılık kıyafet, farklı konuşma tarzı beklenmektedir ve bireylere verilen sosyal statüler de yaşa göre farklılık göstermektedir. Toplumsal olarak bireye yüklenen bu görev ve sorumlulukların değişimini etkileyen kavram 'sosyal yaş' olarak adlandırılmaktadır. Sosyal yaş, bireyin üyesi

olduğu sosyal kurumlar aracılığıyla bireyin yaşam seyrini etkileyen yaşlanma sürecinin dinamik sonucudur (Schroots ve Birren, 1990: 51).

Birren'e göre (1959), sosyal yaş bireyin sosyal alışkanlıklarını ve statüsünü ayrıca sosyal grubu içinde sahip olduğu rollerini ve toplumun ondan beklentilerini ifade etmektedir. Birey ait olduğu toplum ve kültür tarafından kendisinden beklenen yaş ölçülü davranışı ne derece gösterdiğine bağlı olarak daha yaşlı veya genç olabilir (Schroots ve Birren, 1990: 51).

Yaşlanmanın sosyolojik olarak açıklanmaya çalışılması 'yaşlılık sosyolojisi' kavramını beraberinde getirmektedir. Fakat bu kavramı 'sosyal gerontoloji' ile karıştırmamak gerekmektedir. İnsanlar yaşlandıkça, yaşadıkları değişimlerin birey açısından önemi, bu değişimlerin yer aldığı toplumsal gerçekliklerden etkilenmektedir. Sosyal değişme süreci içinde yaşlılığa ilişkin sosyal anlamlar, ilişki ve etkileşim kalıpları farklı bir disiplin aracılığıyla incelenmektedir. Bu değişimleri dikkate alan Morgan ve Kunken (1998: 16), yaşlılığı anlamamıza yardım eden iki yaklaşımdan birinin "Sosyal Gerontoloji", diğerinin ise "Yaşlılık Sosyolojisi" olduğunu belirtmektedirler. Bir taraftan bu iki disiplinin birbirinden farklılığına değinirken diğer taraftan ortak noktalarına odaklanmaktadır (Baran, 2004: 37).

Yaşlılık sosyolojisi birçok bilim dalı gibi sosyal gerontolojiye katkıda bulunmaktadır. Yaşlılık sosyolojisi, sosyoloji bakış açısıyla yaşlılığın anlaşılmasıyla ilgilenmektedir ve bu anlayışı genel olarak sosyolojiye uygulamaktadır. Sosyal gerontoloji ise genel yaşlanma süreçlerine farklı perspektiften bakarak yaşlılığı anlama ve farklı sosyal bilimlerin bilgilerini bütünleştirme ile ilgilenmektedir. Yaşlılık sosyolojisi ile sosyal gerontoloji farklılaşmış olmalarına karşın, yaşlılık ile ilgili çalışmalarda her iki alanın sınırları sıklıkla bulanıktır. Genellikle çalışmalar bir başlık üzerinde yoğunlaşmaktadır. Her ikisi de gerek gerontolojinin gerekse sosyolojinin geleneksel alanı içinde buluşmaktadırlar (Baran, 2004: 38-39).

1.1.3. Yaşlanma ile İlgili Sosyal Teoriler

Yaşlılık sosyolojisi ve/veya gerontoloji içinde yer alan kuramların ilk kuşağı sayılan 1949-1969 arasındaki dönemde aktivite, geri çekilme, modernizasyon ve altkültür kuramları vardır (Bengtson vd., 1997: 76). Yaşlılık alanında ortaya atılan ilk sosyolojik kuramlar bunlardır. Yaklaşık 1970'ten 1985'e kadar olan ikinci dönemde süreklilik, değişim, yaşam seyri, yaş katmanlaşması ve yaşlanmanın politik ekonomisi gibi yeni kuramsal bakış açıları ortaya çıkmıştır (Bengtson vd., 1997: 76). 1980'lerin sonlarından beri bu teorilerin çoğu yeniden düzenlenmiştir. Bununla beraber yeni teoriler ve bakış açıları ortaya çıkmıştır. Üçüncü kuşak olarak tanımlanan bu dönemdeki teoriler multidisiplinerdir ve psikoloji, tarih, ekonomi gibi birçok bilimle ilişkilidir. Erken dönem teorilerin aksine bu dönemdeki teoriler

hem mikro sosyal (birey, grup, aile) hem de makro sosyal (yaş grubu, nüfus) düzeylerde yaşlanma olgusunu anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadırlar (Bengtson vd., 1997: 76).

Geri çekilme teorisi, hem mikro hem de makro yaklaşıma sahip ilk dönem teorilerindedir. Cumming ve Henry (1961) tarafından ortaya atılan teori yaşlılıkla ilgili olan sosyal teorilerin ilkidir (Victor, 2005: 18). Sosyolojide fonksiyonalist teoriden temel alınmış “Yaşamdan Geri Çekilme Teorisi” yaşlıların, sosyal ilişkilerinin ve rollerinin sürdürülmesinde gereklilik arz eden enerji ve güçlerinin azaldığını veya kaybolduğunu öne sürmektedir (Alptekin, 2011: 9). Bu teori yoksulluk ya da sağlıksızlık gibi faktörlerden bağımsız olarak yaşlıların aşamalı fakat kaçınılmaz olarak sosyal bağlarından ve diğer bireyler arasındaki etkileşimlerinden geri çekilmesine odaklanır ve bu süreç her iki taraf için de fayda sağlamaktadır. Bu yüzden kopuş süreci işlevsel ve yararlı görülmektedir. Çünkü bu durum yaşlı bireylerden genç bireylere güç akışının düzgün ilerlemesine olanak sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, emeklilik yaşlıların istihdamdan çıkışını sağlayan ve gençler için iş fırsatları yaratan bir mekanizma olarak görülmektedir. Bu nedenle geri çekilme emeklilik örneği ile gösterildiği gibi, toplum içinde dengeyi ve nesiller boyunca toplumsal gücün geçişini sağlayan bir düzendir (Victor, 2005: 18).

Fonksiyonalist bir bakış açısıyla açıklanan bu teori toplum faydası göz önünde bulundurularak ortaya atılmıştır. Yaşlılık daha çok olumsuz özellikleriyle ön plandadır ve yaşlıyı toplumdan soyutlamanın doğal, kaçınılmaz ve faydalı olduğu görüşündedir. Fakat yaşlılığın giderek güçsüzlük, hastalık, yalnızlık gibi kavramlarla daha az özdeşleştirilmesiyle birlikte bu teori de geçerliliğini yitirmiştir.

Yaşamdan geri çekilme anlayışının tersi olarak tanımlanan aktivite kuramı ise, insanların aktif yaşam sürdürdükleri ölçüde yaşamdan zevk alacakları görüşüne dayanmaktadır (Oğuz, 2007: 38). Aktivite kuramı sembolik etkileşim kuramı ilkelerine dayanmaktadır. Yaşlılığa pozitif yönde uyum sağlamayı anlatmaya çalışan bu kuram, insanların kaybettikleri rollerinin yerine yenilerini getirme ve toplumsal katılımlarını devam ettirme ihtiyacında olduklarını ileri sürmektedir. Bu katılım da bireyde benlik duygusunu pekiştirmekte ve etkileşim yoluyla meydana gelen bireyler arasındaki sosyal düzenin sürmesine yardımcı olmaktadır (Morgan ve Kunkel, 1998: 185; Baran, 2004: 47). Bu anlamda aktivite kuramı mikro düzey bir bakış açısının örneği olmaktadır (Baran, 2004: 47).

Modernleşme kuramında ise, toplumların daha modern hale geldikçe yaşlıların konumunda bir gerilemenin olduğunu iddia etmektedir. Yaşlı bireylerin sahip olduğu toplumsal statü, avcılık ve toplayıcılığın yaygın olduğu toplumlarda daha düşük seviyededir. Ancak tarım kültürüyle yerleşik yaşama geçen toplumlarda yaşlının statüsünde önemli ölçüde

artış görülmektedir. Çünkü bu tip toplumlarda yaşlılar toprak mülkiyetine sahip olmaktadır. Sanayileşme ile birlikte modern toplumlarda yaşlılara verilen değerin azaldığı belirtilmektedir. Modernleşme kuramı, yaşlının toplumsal rolünün ve sahip olduğu statüsünün teknolojik gelişmelerle birlikte azaldığını öne sürmektedir (Oğuz, 2007: 42).

Modernizasyon ve yaşlılık kuramı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, yaşlı insanlara aile desteğinin değişiklikleri üzerine tartışmak için temel bir platform sağlamıştır. Bireyselleşmiş toplum içinde yaşlı insanların geri çekilmesi, iyi bilinen bir sav olmasına karşın, dikkat çekmiş ve tamamen çürütülmüştür. Modernizasyon modeli, ailede yaşlı desteğinin azalmasını açıklamada temel ve bilinen bir ilke olmaya devam etmektedir (Akçay, 2011: 34-35).

Yaşlıların tutum ve davranışlarını dikkate alan ve çatışma yaklaşımından türeyen alt kültür teorisine göre yaşlı bireyler gençlerle aynı sosyal kaynaklar ve ödüller için yarışma hâindedirler fakat nispeten azalan sosyal güçlerinden dolayı çeşitli dezavantajlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında yaşlılar sosyal izolasyona, ayrımcılığa ve önyargıya uğrayan bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirbilek, 2007: 138-139).

Emeklilik ve emekli aylıklarına ilişkin sosyal politikalar yaşlı insanları toplumun geri kalanından soyutlamaktadır. Bunun gibi faktörler yaşlılar arasında bir destek ağının gelişmesine olanak sağlamak ve yaşlıların kendi değer ve inançlarıyla ayrı bir alt kültür oluşturmasına neden olmaktadır (Demirbilek, 2007: 139).

Atchley tarafından geliştirilen süreklilik kuramı bireyin yaşamı boyunca edindiği yaşam tercihlerini mümkün olduğunca korumaya çalışacağını ve bir değerlendirme sürecinde olacağını ileri sürmektedir. Aktivite kuramı ve geri çekilme kuramı gibi tek yönlü ilerlemeyi ya da gerilemeyi değil, sahip olduğu yaşam biçimini korumaya odaklı bir yaklaşımı öne sürmektedir (Şentürk, 2018: 129).

Süreklilik teorisinin dayandığı nokta, orta yaşlı ve yaşlı yetişkinlerin uyum sağlayabileceği seçimler yaparken aynı zamanda mevcut iç ve dış yapıları korumaya çalışmaları ve bunu yaparken de sürekliliği kullanmalarındır. Bireyler yaşlanma ile ilgili değişikliklerle başa çıkmak için sürekliliği bir strateji olarak kullanmakta ve bunu yaparken geçmiş deneyimlerini göz önüne almaktadır. Değişim kişinin geçmişiyle bağlantılı olduğu ölçüde sürekliliğin bir parçası olmaktadır (Atchley, 1989: 183).

Süreklilik kuramı aktivite kuramına benzemekle birlikte onun daha biçimsel olarak detaylı halini temsil etmektedir. Yaşlanan insanların kaybettikleri rollerinin yerine yenilerini koymasını gerektirdiğini belirtmektedir. Kuram, bireylerin değişimlere biyolojik, fiziksel ve sosyal durumlar içinde nasıl uyum sağlayacaklarını açıklamaktadır (Akçay, 2011: 53).

Sembolik etkileşim teorisinden türetilen etiketleme kuramı insanların diğerleriyle olan ilişkilerinden kendi benliklerini türetmesine dayanmaktadır. Diğer bir deyişle, diğerlerinin bizi nasıl tanımladığı ve diğerlerine nasıl tepki verdiğimiz açısından kendi kendimize düşünme eğiliminde olmaktadır. Diğerleri bizi belli bir kategoride tanımlar tanımlamaz, bize o kategoriyi esas alarak tepkide bulunmaktadır. Bunun sonucunda da benlik algımız ve davranışlarımız değişebilmektedir. Örneğin, arabasını nereye park ettiğini unutan bir yaşlı yakınları tarafından bunak olarak tanımlanırken, aynısını yapan genç bir birey dikkati dağınık olarak tanımlanmaktadır (Hooyman ve Kiyak, 2008: 313).

Mikro düzeyde çözümlenmeye dayanan toplumsal değişim/takas kuramı ilerleyen yaşla birlikte rol, beceri ve kaynaklarda değişimin bir sonucu olarak, farklı yaşta bireylerin arasında davranış değişimlerini açıklamaya çalışmaktadır. Bireyler arasındaki ilişkiler ödülleri azamileştirmek maliyetleri ise asgarileştirmek üzerine kuruludur. Ödüller; mal, para, hizmet ya da dostluk olarak sıralanabilmektedir. Bireyler bu ödüllerle maliyetler arasındaki denge için çabalamaktadır (Putney vd.'den akt. Akçay, 2011: 67).

Yaş katmanlaşması/tabakalaşması teorisi, sosyal gerontolojide makro düzeyde kuramsallaşmanın en eski geleneklerinden birini temsil etmektedir (Bengtson vd., 1997: 81). Yaş tabakalaşması kuramı toplumsal yaş yapısının rolleri, yaşam doyumunu ve benliği etkilediği inancı üzerine kurulmuş bir bakış açısıdır. Yaş ve sosyal yapı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir (Akçay, 2011: 63).

Yaş katmanlaşması teorisi tanımlayıcı ve rol dağıtma değişkeni olarak kronolojik yaş kullanmaktadır. Yaş tabakalaşma teorisine hâkim olan üç temel konu vardır: Birincisi, yaşın anlamı ve yaş gruplarının herhangi bir sosyal bağlam içindeki konumu. İkincisi, yaşların sosyal tanımları nedeniyle bireylerin yaşam döngüsü boyunca deneyimledikleri geçişler. Üçüncüsü, bireyler arasındaki rol dağıtım mekanizmaları (Victor, 2005: 21).

Yaşlanmanın politik ekonomisi kuramı, bireyin içinde olduğu politik-ekonomiden bağımsız bir yaşam sürmesinin güç olacağına ve bu alanlardaki etkileşimlerinden dolayı özellikle hayat standartlarında belirgin eşitsizliklerin olacağına dikkat çekmektedir. Bu görüşe göre kişinin yaşlanma süreci ait olduğu sınıf tarafından belirlenmektedir. Yaşlılar toplum içinde kaynaklara ulaşmada sosyoekonomik ve politik anlamda eşitsizliğe maruz kalmaktadırlar (Şentürk, 2018: 141).

Yaşam seyri (Life course) *perspektifinin* entelektüel kökeni, 19. yüzyılda sosyal ekonomist Rowntree (1901) tarafından geliştirilen ve aile yapısının aşamaları açısından yoksulluğun açıklanmasını sağlayan teorisine dayanmaktadır. İlk antropologların yaş sınıflandırma analizleri (Mead, 1934; Van Gennep, 1908/1960), Havighurst'un (1943) yaşam

çizgisinde ‘gelişimsel görevler’i sınıflandırması, Erikson’un (1950) psikososyal gelişim teorisi evreleri, Cain’in (1964) yaşam çizgisi ve sosyal yapıyla ilgili seminal analizi, Riley ve arkadaşlarının yaş katmanları perspektifiyle sonuçlanan çalışmalarıyla birlikte gelişimini sürdürmüştür (Bengtson vd., 1997: 79).

Yaşam boyu perspektifinin bir teori, bir model veya bir paradigma olarak düşünülüp düşünülemediği tartışmalıdır (Bengtson ve Allen, 1993; Dannefer, 1984a, 1984b; Marshall, 1995; Bengtson vd., 1997: 79). Hayat seyri perspektifini çalışmalarına dahil eden araştırmacılar, şunları açıklamaya çalışmaktadırlar (Bengtson vd., 1997: 79):

- (1) Yaşlanmanın dinamik, içeriksel ve süreçsel doğası,
- (2) Yaşla bağlantılı geçişler ve yaşam yörüngesi,
- (3) Yaşlanmanın sosyal içerik, kültürel anlam ve sosyal konum tarafından nasıl şekillendirildiği,
- (4) Bireyler ve sosyal gruplarda yaşlılık sürecinin zaman, dönem ve grup açısından nasıl şekillendiği.

Yaşam seyri çalışmalarında toplumun ebeveynlik, evlilik, iş alanı gibi toplumsal rollere girmek ya da çıkmak konusunda yapılan bireysel seçimlerin zamanlamasını etkileyen *güzergâh* oluşturma koşulları ele alınmaktadır. Yaşam süresi, insanlar yaşlanırken geçirdiklerin yaşam evrelerinin her biridir. Bir evreden çıkıp diğerine girmek önemli bir olayı gerektirmektedir. Örneğin, okulun bitip iş yaşamına geçilmesi, evlilik, ebeveynlik, dulluk gibi (Baran, 2004: 44).

Feminist teorisyenlerin perspektifine göre, kadınlar yaşlı nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğu için yaşlanmayı anlamada ilk göz önünde tutulacak etmen cinsiyettir. Çünkü cinsiyet yaşam seyri boyunca sosyal etkileşimi organize eden bir prensiptir ve erkek ve kadınların yaşlanma süreçleri birbirinden farklı olmaktadır (Hooyman ve Kiyak, 2008: 324).

Yaşlanmanın eleştirel perspektifleri, yaşlanmanın politik ekonomisi, feminist kuramlar, çeşitlilik teorileri ve hümanistik gerontoloji (Minkler, 1996; Phillipson, 1996) dâhil çağdaş sosyal gerontolojideki çeşitli teorik eğilimleri yansıtmaktadır (Bengtson vd., 1997: 83). Kurama göre yaşlanma deneyimi sosyoekonomik durum, ait olunan grup, tarih, kültürel içerik ve sosyal içerik gibi birçok karmaşık güç tarafından belirlenmektedir. Yaşam sürecinde oldukça dinamik ve çok yönlü rol çeşitliliği ve rol değişimleri vardır (Akçay, 2011: 74).

Yaşlanmaya sosyolojik bir perspektiften bakılırsa, yaşlanmayı anlamak adına altyapılar sunan belli başlı teori/perspektif yukarıdaki açıklamalar ile özetlenebilmektedir. Pek çok kuramcı/sosyolog/gerontolog yaşlanmanın sosyal kökenleri ile ilgilenmiş ve sorularına cevaplar üretmeye çalışmıştır. Yaşlanma deneyimi bireysel bir deneyim olmaktadır. Fakat

toplum içinde yaşlı kesimin sayısal olarak artması hem o toplumda yaşayan her bir birey için hem de bütüncül bakış açısıyla toplumlar için belli başlı sonuç ve sorunlara işaret etmektedir. Bu sonuçları anlamak ve sorunlara çözüm üretebilmek için toplumsal yaşlanmanın boyutlarını kavramak ve nüfus projeksiyonlarını iyi okumak gerekmektedir. Araştırmanın dayandığı perspektif “2.1. Araştırmanın Epistemolojik Çerçevesi” bölümünde belirtilmektedir.

1.1.4. Toplumsal Yaşlanmanın Boyutları

Toplumsal yaşlanma toplumun yaşlı sayısındaki oransal artışla beraber tanımlanan bir olgudur ve demografik sürecin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Yüksek ölüm oranları ve yüksek doğum oranlarında meydana gelen azalmaya ek olarak yaşam süreleri de uzamıştır. Böylelikle nüfusun yaş yapısı değişmeye başlamış ve genç yaştaki nüfusun azalması ve ileri yaştaki nüfusun artmasıyla demografik bir geçiş söz konusu olmuştur (Tezcan ve Seçkiner, 2012: 2). Toplumların yaşlanma sürecinde birbiriyle ilişkili üç bağlam göz önüne alınmaktadır: doğurganlık hızının düşmesi, ölüm oranlarının azalması ve hızlı bir göç süreci (Arun, 2018: 8).

Son 50 yılda dünya genelinde toplam doğurganlık hızı 5 çocuktan 2,3 çocuğa gerileyerek neredeyse yarıya düşmüştür. Gelecek yüzyılda ise doğurganlık hızının 2,1 çocuk olacağı ön görülmektedir (Tezcan ve Seçkiner, 2012:2). Aşağıdaki tabloda dünyadaki kadın başına düşen çocuk sayısının yıllar içindeki değişimi verilmektedir. Doğurganlık hızının düşmesi yaşlı birey sayısı artışında önemli bir etkidir.

Tablo 1.1 Dünya'da Doğurganlık Hızının Yıllara Göre Değişimi

Yıllar	1950-1955	1975-1980	2000-2005	2025-2030	2045-2050
Toplam doğurganlık oranı (Kadın başına)	5	3,9	2,7	2,3	2,1

Kaynak: United Nations. World Population Ageing: 1950-2050.

Ölüm oranlarının azalması yaşlı bireylerin nüfus içindeki oransal artışına bir diğer sebeptir. Ölüm oranlarının azalmasıyla bir kişinin doğumunda beklenen yaşam süresi de artmaktadır. Aşağıdaki tabloda dünyaya gelen bir bireyin doğumda beklenen yaşam süresinin yıllara göre değişimi verilmektedir.

Tablo 1.2 Dünya'da Doğumda Beklenen Yaşam Süresinin Yıllara Göre Değişimi

Yıllar \ Yaşam beklentisi	1950-1955	1975-1980	2000-2005	2025-2030	2045-2050
Doğumda	46,5	59,8	66,0	72,4	76,0
60 yaşında	...	...	18,8	21,0	22,2
65 yaşında	...	...	15,3	17,2	18,2
80 yaşında	...	...	7,2	8,2	8,8

Kaynak: United Nations. World Population Ageing: 1950-2050.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere yıllar içinde yaşam beklentisinde ciddi artışlar söz konusu olmuştur. Bir diğer dikkat edilmesi gereken husus yaş arttıkça beklenen yaşam süresinin de artmasıdır. Bu bilgilerin ışığında yaşlıların sayısal olarak artışı açıklanabilmektedir.

Bir diğer yaşlanma oranlarını etkileyen faktör göç sürecidir. Genel olarak, modernleşmeyle birlikte göç hareketi kırdan kente doğru olmaktadır. Bu süreç, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde birbirine benzer şekilde seyretmektedir. Gelişmiş ülkelerde 1990 yılında her 10 yaşlıdan 3'ü kentte yaşarken, günümüzde her 10 yaşlıdan 8'i kentte yaşamaktadır (Arun, 2014: 6).

1.2.Dünya'da ve Türkiye'de Yaşlanma Eğilimleri

Dünya nüfusu 2017 yılı itibariyle yaklaşık olarak 7,6 milyardır. Bununla birlikte, 60 yaş ve üzeri nüfus tahmini olarak 963 milyondur ve bu yaş grubu toplum nüfusun %10'undan fazlasını oluşturmaktadır. 2017 yılına kıyasla, 60 yaş ve üzeri kişilerin sayısı 2050 yılına kadar iki kat artarak 2,1 milyar; 2100 yılına kadar üç katı kadar artarak 3,1 milyara yükselecektir (UN, 2017). Daha özele bakıldığında örneğin, 2012 yılında Afrika'daki nüfusun %6'sı, Latin Amerika ve Karayipler'de %10'u, Asya'da %11'i, Okyanusya'da %15'i, Kuzey Amerika'da %19'u ve Avrupa'da %22'si 60 yaş ve üzerindeydi. 2050 yılına gelindiğinde, Afrika nüfusunun %10'unun, Asya'da ve Okyanusya'da %24'ünün, Latin Amerika'da %25'inin, Karayipler'de %27'nin, Kuzey Amerika'da ve Avrupa'da %34'ünün 60 yaş ve üzerinde olması beklenmektedir (UNFPA, 2012: 13).

Nüfusun yaşlanma hızı denildiğinde, yaşlı nüfus oranının iki katına çıkana kadar geçen süreye bakılmaktadır (Arun, 2018: 7). Fransa, İsveç, Avustralya ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerin bu söz konusu süreleri sırası ile 115, 85, 73 ve 69'dur. Gelişmekte olan ülkelere bakıldığında ise Azerbaycan 41 yıl, Çin 27 yıl, Tayland 22 yıl ve Brezilya 21 yıldır (Kinsella ve Velkoff, 2001: 13). Yaşlanma süresi her toplumda farklılık göstermektedir.

En yaşlı nüfus, 2000 yılında özellikle Avrupa'da ve Japonya'da bulunmaktaydı. 2030'a kadar bu grupların yanına Çin, Rusya, Kanada, ABD, Brezilya, Arjantin gibi ülkeler de katılacağı öngörülmektedir (Goldstein, 2009: 10). Mevcut demografik eğilimlerin devam edeceği varsayıldığında, 21. yüzyıl Türkiye için de yaşlı yüzyılı olacağı tahmin edilmektedir (Kutsal, 2007).

Türkiye'deki yaşam süresi genel itibariyle Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında, Avrupa ülkelerindeki erkeklerin 5 yıl, kadınların ise 7 yıl daha fazla yaşadığı görülmektedir. Türkiye'deki ortalama yaşam süresinin yaklaşık 2050 yılında Avrupa'daki yaşam süresiyle eşitleneceği öngörülmektedir (Behar, 2006; Arun, 2014: 5). Dolayısıyla Türkiye'nin de Avrupa ülkeleri gibi gelecek yıllarda yaşlı bir nüfusa sahip olacağı düşünülmektedir. Türkiye nüfusunda meydana gelen değişimler 1960 yılından günümüze dek incelendiğinde, son 50 yıldaki toplam nüfusun 3 kat, buna karşın 65 yaş ve üzeri nüfusun 7 kat arttığı görülmektedir. Son 25 yılda Türkiye'nin yaşlanma hızı ivme kazanmış ve ülkedeki yaşam süresi yaklaşık 14 yıl artmıştır. Bu nedenle Türkiye dünyanın en hızlı yaşlanan ülkeleri arasında sayılmaktadır (Arun ve Arun, 2011; Arun, 2014: 3).

Nüfus yaşlanması göstergelerinden doğum oranlarında azalma Türkiye özelinde de gerçekleşen bir durumdur. Doğurganlık hızında meydana gelen değişimin nüfus büyüklüğüne, nüfus yapısına ve diğer demografik süreçlere etkisini içeren senaryo temel projeksiyon senaryosu olarak adlandırılmaktadır (senaryo 1). Bu senaryo haricinde TÜİK yaptığı nüfus çalışmalarında iki farklı senaryo daha incelemektedir. Temel senaryo toplam doğurganlık hızının azalarak 2050 yılında 1,65'e düştüğü ve 2050 yılından sonra artışa geçip 2075 yılında 1,85'e ulaştığını göstermektedir. Bu senaryodan farklı olan diğer iki senaryodan birincisi, toplam doğurganlık hızının kademeli artarak 2020 yılında 2,11'e, 2050 yılında 2,5'e ulaşacağını ve 2075 yılına kadar sabit kalacağını varsayan senaryoyu ifade etmektedir. İkincisi ise 2050 yılına kadar toplam doğurganlık hızının kademeli artarak olarak 3'e ulaşacağını ve 2075 yılına kadar sabit kalacağını varsayan doğurganlık senaryosudur (TÜİK, 2013). Bu senaryolara göre nüfus ve yaşlı nüfus oranları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi seyredebilir.

Tablo 1.3 Farklı Doğurganlık Düzeylerine Göre Nüfus ve Yaşlı Nüfus Oranı

Senaryo		2013	2023	2050	2075
Senaryo 1 (Temel Senaryo)	Toplam nüfus	76 481 847	84 247 088	93 475 575	89 172 088
	65 yaş ve üzeri nüfus oranı	%7,7	%10,2	%20,8	%27,7
Senaryo 2	Toplam nüfus	76 481 847	85 153 647	104309596	199 344 690
	65 yaş ve üzeri nüfus oranı	%7,7	%10,1	%18,7	%20,7
Senaryo 3	Toplam nüfus	76 481 847	85 598 777	110 546 401	140 672 782
	65 yaş ve üzeri nüfus oranı	%7,7	%10,1	%17,6	%17,5

Kaynak: TÜİK, 2013.

Güncel verilere bakıldığında, Türkiye’de 65 yaş ve üzeri nüfus oranının 2018 yılında %8,7 olduğu tespit edilmiştir. Bu nüfus eğilimiyle, 2023’te %10,2, 2040’ta %16,3, 2060’ta %22,6 ve 2080’de %25,6 olacağı beklenmektedir (TÜİK, 2018a). Birleşmiş Milletler tanımına göre yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %10’un üzerinde olması o ülkenin çok yaşlı bir ülke olduğu anlamını taşımaktadır (TÜİK, 2014). Nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye’nin çok yaşlı ülkeler arasına girmesi beklenmektedir. Nüfusun yaşlanması noktasında diğer bir gösterge olan ortanca yaş değişkenine bakıldığında, 2018’de 32 yaş olduğu saptanmıştır. Bu sayının 2023’te 33,5, 2040’ta 38,5, 2060’ta 42,3 ve 2080’de ise 45 yaş olması öngörülmektedir. (TÜİK, 2018a).

Türkiye’de yaşlı nüfusun yoğunlaştığı illerden birinci sırada %18,2 oranıyla Sinop yer almaktadır. Bunu %16,8 ile Kastamonu, %15,4 ile Artvin ve Çankırı takip etmektedir. Yaşlı nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu il ise %3,2 ile Şırnak’tır. Bunu %3,3 ile Hakkâri ve %3,7 ile Van takip etmektedir (TÜİK, 2018b). Türkiye’de, kırdan kente doğru yaşanan göçün sonucu olarak kırsal kesimde ağırlıklı olarak yaşlı nüfus kalmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2008 yılında kırsal alanda yaşayan yaşlı nüfusun oranı %10,2 iken, bu oran 2014’te %14,6’ya çıkmıştır. Kentsel alana bakıldığında ise yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2008’de 5,7 iken, 2014 yılında 7,4’e yükselmiştir. Bu anlamda her iki alanda da yaşlı nüfus oranının artış göstermesiyle birlikte kırsal alandaki yaşlı nüfus, kentsel alana göre çok daha yüksektir olmaktadır (TÜİK, 2015).

1.3.Kırsal Alanda Yaşlı, Yaşlılık ve Yaşlanma

Kırsal alan denildiğinde yerleşim yeri olarak köy düşünülse de Türkçede sözlük anlamına bakıldığında kır “Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer, dağ bayır” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019). Bu tanım kırsal alanın çerçevesini yalnızca köy ile sınırlandırmamakta aksine genişletmektedir (Ahipaşaoğlu ve Çeltek’ten akt. Küçük, 2016: 31). Kırsal alanları oluşturan çeşitli yerleşim birimleri vardır. Bunlar kasaba, köy, mezra, oba ve kom olarak sıralanabilmektedir. Siyasi ve kültürel yapı yerleşim yerlerinin çeşitliliğine neden olmaktadır (Özensel, 2018: 39). Ayrıca kırsal alan tanımı ülkeden ülkeye de farklılık göstermektedir. Toplumsal değişim ve dönüşüm sürecinin farklı dinamikler barındırdığı göz önüne alınırsa özellikle üzerinde uzlaşılmış kapsamlı tanım yapmak zorlaşmaktadır. Halfacree (1993), kırsal alanı tanımlamaktan ziyade onu betimlediklerini ileri sürmektedir. Yine de dünyadaki hükümetler, kırsal kesimi anlamak ve politikalar üretmek için belli tanımları kullanmaktadırlar (Keating ve Philips, 2008: 2). Kırsal kavramının yabancı dillerdeki karşılığına bakıldığında “kent” kelimesinin zıt anlamlısı olarak belirtildiği görülmektedir. İngilizce ve Fransızca’da “rural” olarak belirtilen kavram kırsala ait bir anlam yaratmaktadır (Küçükaltan, 2002’den akt. Küçük, 2016: 30).

Kırsal alanın nasıl tanımlandığı Türkiye’deki araştırmalarda genelde nüfus boyutuyla ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun ‘Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2012’de kullanılan kır tanımı 20000 ve daha az nüfusa sahip olan yerleşim yerleri olarak belirtilmektedir. ADNKS 2013 sonuçlarının sunumunda belde ve köy nüfuslarını ‘il ve ilçe merkezleri dışındaki (belde ve köyler) nüfus’ olarak tanımlamıştır. Buradaki tanım idari yapı ile ilişkilendirilmektedir. Nüfusu 20000 ve daha az olan ilçe merkezleri şehir özelliği taşımakta ama aynı zamanda kır bölgeleri olmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2015: 10-11). Kırsal alan, ekonomik yönden doğal kaynaklarla sınırlı, hayatın daha çok geleneksel bağlarla inşa edildiği, kendine özgü kültürel yapısı bulunan bölgelerdir (Kalkınma Atölyesi: 2015: 10). Kırsal alanın yapısı zamanla değişmekle birlikte öncelikli değişim göç süreciyle birlikte başlayan demografik alanda meydana gelmektedir.

Modernleşmeyle birlikte kırdan sanayi merkezlerine yapılan göçler nüfus parametrelerini değiştiren dinamiklerden olmuştur. Dünya’da genel olan bu eğilim, kent ve kır alanlarının nüfus yoğunluklarını değiştirmeye devam etmektedir. 1950’de dünya nüfusunun %30’u kentsel alanlarda yaşamaktaydı. Bugün, bu oran %50 olmaktadır. 2050’ye kadar %60’a çıkacağı beklenmektedir. Kırsal bölge sakinlerinin yüzdesi Afrika’da %62, Asya’da %61’dir ve toplumun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Ardından Avrupa (%32), Okyanusya (%26), Güney Amerika (%25) ve Kuzey Amerika (%25) gelmektedir (CIESIN, vd, 2005’ten

akt. Dobbs ve Strain, 2008: 87). Daha gelişmiş olan bölgelerde (örneğin, Kuzey Amerika ve Avrupa) kentte yaşayanların oranı %75'lerde olmaktadır (Kroust ve Hash, 2015: 4). Gelişmekte olan bölgelerde ise (örneğin, Güney Amerika, Afrika ve Güneydoğu Asya) artan kentleşme ile birlikte kentsel bölgelerde nüfus %20'den %40'lara çıkmıştır. 2030 yılında %60'larda olması beklenmektedir (Kroust ve Hash, 2015: 4).

Ülkeler bazında kırsal alan nüfuslarına bakılacak olursa; İngiltere'de nüfusun %18'i kırsal bölgelerde, %82'si ise kentsel bölgelerde yaşamaktadır. 65 yaş ve üstü gruba bakıldığında, %24'ü kırsal alanda, %76'sı ise kentsel alanlarda yaşamaktadır. 2011-2021 arasındaki nüfus tahminlerine bakıldığında, 65 yaş ve üstü nüfusun kırsal alanda %29 artacağı, buna karşın kentsel alanda %20 artacağı öngörülmektedir (TNS BMRB, 2013: 6). Amerika nüfusunun hem genç hem de yaşlı çoğunluğu metropol ortamlarında yaşamaktadır. Ancak yaşlı insanlar orantısız bir şekilde gelişmemiş ortamlarda yaşamaktadır. Kırsal alanların genel olarak kentsel alanlardan daha yaşlı nüfus yapısı mevcuttur. Benzer şekilde, Lowe ve Speakman (2006), İngiltere hakkında ve Keating (2008) Kanada ve Birleşik Krallık hakkında kırsal nüfusun kent nüfusuna göre daha hızlı yaşlandığını rapor etmektedirler (Glasgow ve Brown, 2012: 422). Nüfus değişiklikleri, özellikle dışa göç, İrlanda'daki kırsal alanlarda da yaşlanan bir demografi çizmektedir. Kırsal nüfusun %12'sini 65 yaş ve üstü grup oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, 65 yaş ve üstü nüfusun %44'ü kırsal alanlarda yaşamaktadır (Walsh, vd., 2012: 347).

Türkiye'nin kırsal nüfus istatistikleri 2013 yılındaki Büyükşehir Belediye Kanunu ile değişikliğe uğramıştır. Bu yasal düzenleme ile büyükşehirlerin sınırları il sınırlarını kapsayarak genişletildiğinden büyükşehirlerde yer alan belde ve köyler mahalle hâline getirilmiştir. TÜİK, il ve ilçe merkezlerinde yaşayan nüfusları kentsel nüfus olarak kabul ettiği için 2013'ten sonraki verilerde oransal olarak farklılıklar görülebilmektedir. ADNKS 2012 verilerine göre Türkiye'deki kırsal nüfus ülke nüfusunun yaklaşık %23'ünü oluşturmaktadır (Yılmaz, 2015: 164).

Ülkeler özelinde de süreklilik kazanan bu süreç, yaşlı nüfus oranının mekânsal yoğunluğunu da etkilemiş, mekânların belli grupların kimliğiyle özdeşleşmesine neden olmuştur. Kırdan kente göç sürecinin başını genç nüfusun çekmesi, göç sürecinde yaşlı nüfusun arkada kalmasına ve kırsal mekânın yaşlı bireyle anılmasına ve özdeşleşmesine neden olmaktadır. Hızlı kentleşme olgusuna rağmen, gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere göre kırsal alanlarda yaşayan yaşlı nüfus açısından daha büyük bir yüzdeye sahiptir. Bu nedenle kırsal alanda yaşlanma sorunu onlar için daha belirgin olmaktadır. Yaşlılık döneminin

geçirildiği yer hem bireyin yaşlanmasını etkilemekte buna karşın nüfus yaşlanması da o yere başka anlamlar katmaktadır.

Kırsal alan mekânının yaşlı birey açısından değerlendirmesini içeren araştırmalar bulunmaktadır. Fakat yaşlılık sosyolojisi alanına bakıldığında kırsal alan daha kısır bir alan olarak kalmaktadır. Türkiye’de kırsal alanda yaşlılık ile ilgili yapılan çalışmalara şu şekilde örnekler verilebilmektedir:

Kırımlı’nın (2007) 60 yaş ve üzeri yaştaki bireylerle Kastamonu ilinde bulunan köylerde yürüttüğü araştırma bu alanda karşımıza çıkan bir çalışmadır. Toplamda 82 yaşlı ile yüz yüze görüşülen ve evlerin fiziksel özelliklerinin incelendiği araştırmada görüşülen kişilerin hepsinin kendi evinde oturduğu ve binalarının ortalama 29 yıllık olup, 1,8 kattan oluşmakta olduğu saptanmıştır. Ayrıca evlerin %1,2’sinde alafranga tuvalet olduğu gözlenmiştir (Akt. Topçuoğlu vd, 2015).

Kent ve kır alanlarının karşılaştırıldığı bir araştırmada Manisa’da kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan 65 yaş ve üzeri bireylerin yaşlılıkla ilgili tutumu ve bu tutumları etkileyen değişkenler karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda 240 yaşlıdan yüz yüze görüşmeler sağlanarak veri toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre yaşlıların yaşlılıkla ilgili tutumlarını en çok etkileyen değişkenler yaş, eğitim düzeyi, yalnız yaşama, son bir yılda sağlıkta değişim ve günlük işlerini yaparken başkasına ihtiyaç duyup duymama durumlarıdır (Özyurt, Tunç ve Hatipoğlu, 2012).

“Saklı Kalmış ve Unutulmuş Bir Grup: Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlılar” araştırması yaşlıların sorunlarına ilişkin yapılan bir diğer çalışmadır. Bu araştırma kapsamında Adıyaman Samsat ilçesinin kırsal bölgelerinde yaşayan 276 yaşlı ile görüşülerek yaşlıların ekonomik durumları, beslenme alışkanlıkları, sağlık durumları, sahip olunan fiziksel koşullar ve diğer psikososyal sorunlarına ilişkin önemli bulgular paylaşılmıştır (Özgür ve Sabbağ, 2013).

Kırsal alanda yapılan araştırmalarda kırsal alana yaşlı açısından farklı perspektiflerle bakılmıştır. Toplumsal cinsiyet bağlamında kırsal alanda yaşlı kadın olmayı inceleyen bir araştırma Güler ve arkadaşlarına (2016) aittir. Burada kırsal alanda yaşamanın dezavantajlı konumunun yanında bir de toplumsal cinsiyet bağlamında araştırmaya farklı bir perspektif katılmıştır. Aynı araştırmacıların mevsimsel olarak yaşanan mekân bakımından kent ve kır alanlarının farklılık gösterdiğine dikkat çeken ve kırdan kente göçün yaşlılara etkisini konu alan araştırmaları da mevcuttur (Güler vd., 2015).

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansının “T82 Bölgesi Kırsal Yaşlılık Analizi” raporu bu alanda önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Kırsal alanda yaşayan yaşlıların mevcut durumlarının analiz edilmesi amacıyla 18 köyde toplam 315 katılımcı ile yüz yüze görüşmeler

sağlanarak yaşlıların genel yaşam koşulları tartışılmış, günlük faaliyetleri belirlenmiş, yakınlar ve çocuklar ile sosyal ilişkilerinin düzeyleri saptanmış, genel ihtiyaçları ve memnuniyetleri araştırılarak mevcut durumu korumak ve iyileştirmek için öneriler sunulmuştur (Topçuoğlu vd, 2015).

Küçük'ün (2016) yaptığı başka bir araştırma Konya İli Derebucak ilçesinde yaşayan yaşlı nüfusun karşılaştıkları sorunları saptamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın sonucunda yörede daha çok yaşlılar kaldığından ulaşım ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olduğu, iklim koşullarına bağlı olarak özellikle kışın yakacak giderlerinin artması, suyun donması, elektriklerin kesilmesi gibi durumların sıklaştığı görülmektedir (Küçük, 2016: 46).

Kırsal alandaki nüfusun değişen bağlamı, kırsal alanlarda yerel ekonomilerin azalması, tarım reformları, altyapı sorunları, neoliberal dönüşüm stratejileri gibi birbirine bağlı meselelerle birlikte nüfusun sosyal, ekonomik ve politik olarak marjinalleşmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamı benimsemek ve yaşlanma sürecini potansiyel kırılğanlıklarıyla birlikte düşünmek, bu kırsal toplulukların coğrafi, kültürel ve sosyoekonomik özellikleri için “çifte tehlike (double jeopardy)” önermesine sebep olmuştur. Bu alanların dezavantajları yaşlıların sosyal ve işlevsel doğasını ve yaşamlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Walsh, vd., 2012: 348).

Özellikle az gelişmiş ülkelerde kırsal alan sakinlerinin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla “kırsal kalkınma” olgusu içinde programlar ve uygulamalar üretilmektedir. Uygulanan bu çalışmalar özellikle bu bölgelerde tarımla uğraşıldığından tarımsal ağırlıklı olmaktadır. Oysa kırsal kalkınma sadece tarımsal bakış açısı içerisinde bulunmayan konuları da bünyesinde barındırmaktadır. Birleşmiş Milletler Teşkilatı 1970'lerdeki toplantısında kırsal kalkınmanın kırsal toplumların ekonomik ve sosyal amaçlar ile gelişmiş toplum statüsüne dönüştürülmesini içeren bütünleşik bir süreç olduğunu belirtmiştir. Bu dönüştürülme gerçekleştirilirken de kırsal toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları ve bu yapıların birbiriyle ve toplumla olan ilişkileri daha iyi konuma getirilmeye çalışılmaktadır (Tolunay ve Akyol, 2006: 122). Bu iyileştirme süreci kırsal alanın nüfus yapısını, ihtiyaçlarını, sahip oldukları ya da olmadıkları toplumsal yapıları bilmeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla kırsal alanda yaşayan yaşlı kesimin tüm bu açılardan ele alınması bu bölgelere yapılacak politikaların karakterini değiştirebilmektedir.

1.4.Kırsal Alanda Yaşlılığa İlişkin Problemler

Kırsal alan araştırmalarda hizmetlerin sınırlılığı açısından dezavantajlı bir mekân olarak değerlendirilmektedir. Yaşlılık kırsal alana ilişkin değerlendirildiğinde kent

alanlarından farklı toplumsal yapısı, mekâna ilişkin sorun alanları ve kurumsal sorunlar belirgin olmaktadır. Yaşlanmanın sadece bireysel bir deneyim olmayıp toplumsal açıdan değerlendirilmesi ihtiyacı bu alanların açıklanıp anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Bu perspektifle bu bölümde kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin sosyoekonomik durumları, sosyal ilişki örüntüleri ve bakım ihtiyaçları değerlendirilmiştir.

1.4.1. Sosyoekonomik Durum ve Yoksulluk

Kırsal alanda yaşayan kesimin belli sosyal olgularla anılması birçok araştırmaya dayanmaktadır. Örneğin, kırsal alanda yaşayan kesimin kentsel alanda tezahür eden yoksulluğa göre daha görünür olduğu düşünülmektedir (Öztürk, 2008; Bıçkı, 2011; Öztornacı ve Veziroğlu, 2012; Karsan ve Karlı, 2016). Bu durum istatistiklere dayanan bir durumdur. Dünya’da 1,2 milyar yoksul insanın yaklaşık %75’ini oluşturan kesim kırsalda yaşamaktadır ve bunların tamamına yakınının temel geçim kaynağı tarımla ilgili alanlardır (Öztürk, 2008: 612). Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Organizasyonu’na (2018: viii) göre aşırı yoksulların çoğunluğu (yaklaşık %80’i) kırsal alanlarda yaşamaktadır. Yine aynı rapordaki bir diğer istatistiğe göre orta düzeyde yoksulluk göz önüne alındığında dünya genelinde kırsal nüfusun %46’sından fazlası, şehir nüfusunun yaklaşık %16’sına kıyasla daha yoksuldur (2018: 6). Türkiye’deki istatistiklere bakıldığında, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına göre hesaplanan yoksulluk oranı, 2016 yılında %21,2’dir (TÜİK, 2017b).

Gelir ve yaşam koşulları araştırmasına göre, Türkiye genelinde yaşlı nüfus için yoksulluk oranı 2011 yılında %17 iken, 2015 yılında %18,3’e yükselmiştir. Cinsiyet bazında incelendiğinde ise 2015 yılı için yoksul yaşlı erkek nüfus oranı %17,8 iken, yoksul yaşlı kadın nüfus oranı %18,6’dır (TÜİK, 2017a). Bu tabloda dezavantajlı konumda olan kadınlardır. Özellikle ‘yaşlılığın kadınlaşmasından’ dolayı yaşlılığın genel görüntüsünü belirleyecek olan kadın yaşlıların cinsiyete bağlı özel problemleri olmaktadır. Daha genç yaşlarında bir meslek edinmemiş olanlar, eğitim durumları düşük olanlar ve kendini kabul ettirme gücüne sahip olamayan kadınlar yaşlandıklarında çok kısıtlı bir ekonomik güvenceye sahip olmakta ve yaşlılıklarında akrabalarına ve sosyal yardımlara bağımlı hale gelebilmektedirler (Kahraman, 2016: 131).

Özellikle yaşlı nüfus ve yoksul nüfus birleştiğinde Türkiye’de kırsal alanda yoksulluk çizgisinin altında yaşayan nüfusun oranı %16,3’tür. Bu oran kentte ise %13,8’dir. Kırsal yoksulluk Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde daha belirgin yaşanmaktadır (Gündüz Hoşgör ve Suzuki Him, 2018: 56).

Yoksul yaşlı oranı ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri yaşlı yoksulluğunda etkili olmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan 65 yaş ve üstü bireylerin 5'te 1'i yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadır. 28 Avrupa Ülkesinde yapılan 65 yaş ve üzerindeki yaşlılar arasında yoksulluk oranı %6,1 ile en düşük Lüksemburg'da iken, %59,1 ile en yüksek Bulgaristan'dadır (EUROSTAT'tan akt. Günay vd., 2016: 172).

Kırsal yoksulluk kentsel yoksulluktan farklı bir görünüm sergilemektedir. Kırsal kesimdekilerin gelirlerinin büyük bir kısmı sahip oldukları tarımsal alanlardan gelen gelirlerden ve yine tarımsal istihdamdan sağlanmaktadır. Bu tarıma olan güven iklimsel değişikliklerden ve hava olaylarından etkilenmektedir (FAO, 2018: viii). Dolayısıyla tarımsal alanlardan elde edilen gelirler yoksulluk durumunu etkilemektedir.

Sosyoekonomik durumu belirlemede en önemli göstergelerden biri gelirdir. Türkiye'de yapılan araştırmalara göre yaşlı nüfusun en önemli geçim kaynağını aile-çocuk yardımı, konut ve kira yardımı, yoksul hanelere yapılan diğer yardımlar olarak nitelendirilen sosyal transferler oluşturmaktadır (Günay vd., 2016: 173). Adaletsiz gelir dağılımları, reel gelirlerin düşüklüğü bir de bunlara ek olarak tarım sektöründe çalışan yaşlı nüfus oranının yüksekliği yaşlılık döneminde karşılaşılan belirgin sorunlardan biri olmaktadır. Bu nedenle yaşlıların sosyoekonomik düzeyleri yoksulluk sınırında, hatta yoksulluk sınırının altında kalmaktadır. İleri yaşlarda artık çalışamayacak duruma gelen yaşlıların gelirleri ciddi oranda azalmakta ve fiziki yaşlanma sonucunda bazı hastalıklarla karşı karşıya kaldıkları durumlarda önemli sorunlar yaşayabilmektedirler (Danış, 2009: 70).

1.4.2. Sosyal İlişkilerin Görünümleri

Sosyal ilişkiler ve sosyal aktiviteler yaşlanma sürecinde hayat kalitesini etkileyen unsurlardandır. Olası fiziksel kayıplar, olumsuz çevresel koşullar, toplumsal farklılaşma süreçleri sosyal ilişkilerin devamlılığını ve gelişimini etkilemektedirler. Yaşlı bireylerin sosyal durumları ve fiziksel hareketlilikleri arasında bağlantı olduğu görülmektedir (Mollenkopf, vd., 1997: 295). Mollenkopf ve diğerlerine göre yaşlılıkta ilişkilerin sürdürülmesi bazı nedenlerden dolayı bireysel çaba gerektirmektedir:

- (1) Modern toplumlarda değişen aile yapıları nedeniyle yaşlı insanların dostluk ve akrabalık bağları azalmaktadır.
- (2) Yaşlı nesiller toplumsal alanın merkezinde yer alan istihdam piyasasından dışlandıklarında sadece gelirlerindeki düşüşle değil aynı zamanda sosyal temaslarının kaybıyla da karşı karşıya kalmaktadır.

- (3) Özellikle düşük gelirlili olan ve bu nedenle birçok faaliyete katılmak için yeterli kaynağa sahip olamayan kadınlar hala önemli bir azınlığı oluşturmaktadır.
- (4) Kronik hastalıkların görülme sıklığının artması ile birlikte hareketlilik ve özerk bir yaşam kısıtlanmaktadır.
- (5) Modern toplumda teknolojinin önlenemez gelişimi ile birlikte insan becerileri çok çabuk tükenmektedir. Artan otomasyon yaşlı insanlar için problemler yaratabilmektedir.
- (6) Mekânsal çevre yaşlının ihtiyaçlarına uygun değilse yaşam alanlarını kısıtlayabilmektedir. Örneğin, birçok yaşlı trafik koşullarını zor hatta tehdit edici olarak algılamaktadır (Mollenkopf, vd., 1997: 296-297).

Bu değerlendirme daha çok kentsel alanları açıklayıcı bir görünüm sergilese de sonuç olarak sosyal ağlara ve ilişkilere katılımın sağlanması için iletişim, koordinasyon ve mobilite her birey için daha da önemli hâle gelmektedir (Mollenkopf, vd., 1997: 297). Diğerleriyle etkileşim halinde olma süreci bireysel çabanın yanında toplumsal koşulların da etkilediği bir süreçtir. Bireyin yaşadığı yer sosyal ilişkilerini derinden etkilemektedir.

Yaşanılan yerin kırsal özellikler taşıdığı görüldüğünde sosyal ilişkilerin görünümüleri değişkenlik gösterebilmektedir. Geleneksel kırsal toplumlardaki ilişkilerin genellikle bireyin yaşamının her yönünü içeren yakın kişisel bağları içerdiği düşünülmektedir. Bu güçlü ilişkiler destekleyici olduğu gibi hareketliliği kısıtlayabilmektedir (Hofferth ve Iceland, 1998: 574).

Coğrafi tanımlardan farklı olarak sosyokültürel yaklaşımlar kırsal alanı sosyal bir alan olarak tanımlamaktadır. Kırsal alanda yaşayanların mekâna bağlı olarak farklı tutum, davranış ve inançları mevcuttur. Kırsal alanda yaşayan insanlar daha sakin olmak, daha az baskı altında bir yaşama sahip olmak, güçlü bir topluluk ve bağlılık duygusuna sahip olmak, daha muhafazakâr ve toprağa yakın olmak ve daha gelenekselci olmak gibi tanımlamalarla anılmaktadırlar (Atkin'den akt. Kreating ve Philips, 2008: 2). Ayrıca toplu taşıma eksikliği, zor hava koşulları, çiftçiliğin yoğun mevsimsel talepleri ve kırsal alanlarda kamu hizmetlerinin daha az ulaşılabilir olması nedeniyle oluşan izolasyon, aile içi iş birliği ve değişime duyulan ihtiyacı artırmaktadır (Hofferth ve Iceland, 1998: 577).

Yaşlanmayla birlikte yaşlı bireyin sosyal izolasyona uğradığı ve yalnızlaştığı düşünülmektedir. Kırsal alanda özellikle geniş ailelerin çözülmesiyle ve çocukların göç etmesiyle birlikte yaşlılar yalnız kalmaktadırlar (Gündüz Hoşgör ve Suzuki Him, 2018: 58). Kırsal bölgelerde yaşayan yaşlıların şehirde yaşayanlara göre daha fazla yalnız hissettikleri saptanmıştır (Fischer'den akt. Kapıkıran ve Kapıkıran, 2016: 90). Oysa kentsel alandaki yaşlıların kırsal alandakilere göre kendilerini daha yalnız hissettiklerini gösteren çalışmalar da

mevcuttur (Tufan, 2003: 183). Yine yaşlılar açısından bakıldığında kırsal alanda yaşamak ömrünü geçirdiği akrabaları ve akranlarıyla sosyalleşme anlamına da gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde kırsal alandaki yaşlıların “yalnız” olarak algılanması kitlesel bir olgu olmamaktadır. Ayrıca yaşlıların kırsal kesimde çevresiyle ilişkilerinde psikolojik rahatlık söz konusu olurken, kent yaşamında yaşlı bireyler aile bireyelerine daha bağımlı bir yaşam sürdürmektedirler (Lowry’den akt. Bulduk, 2014: 57).

1.4.3. Bakım Sorunu

Bakıma muhtaçlığı sadece maddi anlamda yardıma muhtaç olma durumu olarak algılamak doğru olmamaktadır. Bireyin başkasına bağımlılığı bedensel, ruhsal ve sosyal olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla bakıma muhtaçlık tanımı da bu çok yönlü bakış açısını içerisinde barındırmak zorundadır. Bakıma muhtaçlık; bireyin normal yaşamının devamında gereken yeme, içme, tuvalet, banyo gibi günlük temel ve zorunlu faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde başka birine duyulan gereksinim durumunu ifade etmektedir. (Oğlak, 2008’den akt., Oğlak, 2014: 216). Başka bir ifade ile söylenecek olursa, farklı nedenlerle bireyin hareketliliğinin kısıtlanması ve engellenmesi durumunda kişisel hijyen, beslenme, ev işleri gibi zorunluluk gerektiren işlerde çoğunlukla başkasının geçici ya da uzun süreli bakımına ihtiyaç duyulması durumu olarak tanımlanabilmektedir (Oğlak, 2014: 216).

Araştırmalar 65 yaş üstündeki bireylerin %70’inde, 80 yaş üstü bireylerin ise yaklaşık %90’ında farklı düzeylerde bakım ve sosyal destek ihtiyacının varlığını göstermektedir. Nedeni ne olursa olsun bakıma muhtaç olma bireyin yaşam kalitesini bozan, saygınlığını azaltan, bireyin ve ailesinin ekonomik yükünü artıran bir faktördür (Oğlak, 2014: 217).

Kırsal kesimde yaşlı birey gücü oranında üretime katılmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde genç nüfusun kente göçü yaşlı bireylerin rollerinde değişime neden olmaktadır. Özellikle yaşlının gelirinde azalma olması ekonomik sorunlarla yüz yüze gelmesiyle sonuçlanmaktadır (Bulduk, 2014: 56). Göç sürecine daha genç olanların aktif katılımı, iki alanın da yaş yapılarını etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda bakım gibi sorunların daha belirgin yaşanmasına neden olmaktadır (Krout ve Hash, 2015: 4).

Demografik eğilimler özellikle enformel bakımın gereği ve doğası üzerinde etkiler yaratmıştır. Nüfusun yaşlanması doğurganlıktaki düşüş ile birlikte hem bakım taleplerinde artışa hem de bakım sağlayanlar konusunda potansiyel düşüslere neden olmuştur. Buna ilaveten, uzun ömürlülük ve sağlıktaki gelişmeler yaşlı nüfusun daha uzun yıllar bağımsız bir yaşam sürdürmesini sağlamış ve eşler ya da kardeşler gibi aynı yaştaki bakıcıların kullanılabilirliğini artırmıştır (Agree ve Claser, 2009: 648).

Gelişmekte olan ülkelerde yaşlıların sağlıkları kötüleştiğinde aile üyeleri ana destek ve bakım sağlayıcıları olmaktadır. Yaşlıların sadece küçük bir kısmının bakım ihtiyaçları kamu hizmetleri tarafından sağlanmaktadır. Bakımın büyük çoğunluğu çocuklar, diğer yaşlılar ve eşler de dâhil olmak üzere aile üyeleri tarafından karşılanmaktadır (Agree ve Claser, 2009: 654). Çalışmaların çoğu ailenin demografik özelliğinin enformel bakım düzenlemelerinde önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir. Evli yaşlı kişilerin eşlerine bağımlı olmaları daha muhtemel iken, yaşamını yalnız idame ettiren yaşlı kişilerin genellikle kızlarına bağımlı hale geldikleri belirtilmektedir. Kadınların bakım veren konumunda olması, ister yaşlının kızı isterse gelini olsun, erkeklerden daha olası bir durumdur. Erkeklerin bakım veren konumunda olması hasta eşlerine bakma durumuyla birlikte ortaya çıkmaktadır (Agree ve Claser, 2009: 654-655). Kadınların cinsiyet rolleri gereği sadece gayri resmi değil resmi bakımı da sağlayıcı taraf olduğu görülmektedir. Başlıca kimliği “anne” ve “eş” olan kadından, bu kimliğine uygun olarak davranış göstermesi beklenmektedir. Kendisine biçilen roller çizgisinde aile üyelerinin bakımından birincil sorumludurlar. Bu bakımın sınırları çocukların bakımından yaşlıların bakımına kadar uzamaktadır (Adak, 2003: 82).

Resmi bakım nadiren birincil bakım kaynağını oluşturmaktadır. Danimarka gibi birkaç ülkede (en kapsamlı evde bakım hizmeti sistemlerinden birine sahip olan), yaşlıların büyük bir kısmı kamu sosyal hizmetlerinden düzenli olarak yardım veya destek almaktadır (Agree ve Glaser, 2009: 655). Türkiye’de 2022 sayılı kanun çerçevesinde verilen yaşlılık aylığı ve engelli evde bakım desteği kapsamında aylık alan yaşlıların sayısı genel olarak yüksek olup bu destekler yaşlı kurum bakımına olan ihtiyacı da azaltmaktadır (Gürboğa ve Bülent, 2015: 110).

1.5. Türkiye’de Yaşlılara Verilen Hizmetler

Türkiye’de yaşlı hizmetleri ilk olarak kamu hizmetleri içerisinde değerlendirilmesi 1963 yılında Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün kurulmasıyla olmuştur. Anayasanın 61. maddesinde yaşlılara yönelik olarak “Yaşlılar devletçe korunur. Yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir” hükmü yer almaktadır (Akgün vd., 2004’ten akt. Bahar, vd., 2009: 89).

2022 sayılı Kanun çerçevesinde maaş ödemesi, ücretsiz sağlık hizmeti, kurum bakımı, giyim ve ev eşyası yardımları, özürlü olanlara yönelik yardımlar ve maaş ödemeleri Sosyal Devlet olmanın bir gereği olarak devlet tarafından üstlenilmektedir. Devlet Denetleme Kurulu raporlarına göre Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal hizmetler 2002-2008 yılları arasında 2

milyardan yaklaşık 14 milyar ₺ civarında bir düzeye (7 kat) yükselmiştir. Bu yardımlar içinde evde bakım hizmetleri ve engelli yardımları büyük bir orana sahiptir (Mavili, 2015: 7).

2013 yılındaki Kalkınma Planları özel ihtisas grubunda yaşlıya yönelik hizmetlerde aile yanında destek hizmetleri tercihi belirtilse bile, yaşlanan ihtiyaç sahiplerine yönelik verilen hizmetlerin devlet, özel ve yerel destek odağında sürdürülmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Bu doğrultuda verilen hizmetleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Mavili, 2015: 12-13):

- (1) Evde özel ve ücretli bakım hizmeti
- (2) Kurum bakımı-huzurevi
- (3) Yaşlı danışma merkezleri
- (4) Gündüzlü yaşlı kulüpleri
- (5) Yaşlı rehabilitasyon ve bakım hizmetleri
- (6) Yaşlılar köyü-yaşlı apartmanları, yaşlı hastaneleri gibi farklı adlarla geliştirilen kurumlar da hizmet veren kurumlar arasında sayılabilmektedir.

Bakım Hizmetleri: Yaşlı bireylerin sayılarının artmasına ek olarak yaşam sürelerinin uzamasıyla birlikte bakım gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu noktada devletler bakım politikaları oluşturarak bu soruna çözüm getirmeye çalışmaktadır. Süreli ya da sürekli bakım evde, toplumda, huzurevi veya bakımevinde sağlanmaktadır. Bu modeller; evde bakım/evde destek hizmetleri, Gündüzlü hizmetler, Yaşam evi/Umut evi (Toplum temelli yaşam evleri), huzurevi, bakımevi, yaşam destek merkezleri ve süreli ve sürekli bakım ve danışma merkezleridir (ASPB, 2014: 14).

Evde bakım mesleki yeterliliğe sahip profesyonel ekipler tarafından, ihtiyaç hâlinde evde bakım/destek hizmetleri, uzmanlık gerektiren yaralanma ve hastalık durumlarında evde sağlık hizmeti ile birlikte alınabilmektedir. Evde sağlık hizmeti, hemşireler ya da terapistler tarafından yapılan hizmet ve bakımı içermektedir (ASPB, 2014: 15).

Gündüzlü hizmetler, yaşlı bireylerin günlük bakım ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte sosyal ve kaliteli zaman geçirme aktiviteleri, fonksiyonel ve kognitif yetersizliği olanlar için oluşturulan programları içeren bakım türüdür (ASPB, 2014: 16). Gündüz bakım merkezlerinin programları genellikle sosyal ve tıbbi modele dayanmaktadır. Sosyal bakımda daha çok sosyalleşme, aktivitelere katılım, ara öğün gibi hizmetler ve ulaşımı da kapsayan hizmetler söz konusudur. Tıbbi bakımda ise sağlık izlenimi, hemşirelik bakımı, kişisel bakım, aile danışmanlığı ve rehabilitasyon hizmetleri verilmektedir (Savaş, 2010: 133).

Toplum temelli yaşam evleri, birden fazla yaşlı bireylerin aynı evde yaşayarak bakım ve destek hizmetlerinden yararlanmasını içermektedir. Bu hizmetler kapsamında bireye;

bireysel bakım planı çerçevesinde öz bakımını ve ev işlerini yapmasına, evini temizlemesine, çamaşırlarını yıkamasına, diyeti varsa uygun olarak yiyeceklerini hazırlamasına, yiyecek alış-verişini yapmasına destek olunmaktadır (ASPB, 2014: 17). 2017 yılı itibariyle Türkiye genelinde 161 tane yaşam evi bulunmaktadır (AÇSHB, 2019).

Huzurevleri, maddi ve sosyal yönden yoksunluk içinde olan ancak günlük ihtiyaçlarını başka birine bağımlı olmadan yerine getirebilen, ağır bir hastalığı veya sakatlığı bulunmayan, akıl ve ruh sağlığı yerinde olan 60 yaş ve üstü bireyleri kabul etmektedir. Ekonomik gücü yeterli olmayan, kanunen kendisine bakacak kimsesi bulunmayan yaşlılar ücretsiz, ekonomik gücü yeterli olan fakat sosyal yoksunluk içinde olan yaşlılar ise ücretli olarak kurumlara kabul edilmektedirler (Ardahan, 2010: 28). Ülkemizdeki nüfusa oranla huzurevleri sayısı birçok Avrupa ülkesine göre düşük seyretmektedir. Bu durumun nedeni olarak ülkemizde toplum bakım hizmetlerinin yeterince gelişmemiş olması ve geleneksel aile bağları gösterilebilir. Bu nedenler göz önüne alındığında kırsal kesimde huzurevi taleplerinin düşük oluşu açıklanabilmektedir (Yağcıoğlu, 1999: 34).

Bireylere sağlık ve rehabilitasyon/iyileştirme hizmeti sağlayarak sürekli bakım verilen hizmet modeli bakım evleridir. Bu hizmet modeli fiziksel, ruhsal ya da psikolojik yetersizliğe bağlı olarak kendilerine bakmakta güçlük çeken bireyler için günlük yaşam aktivitelerinin profesyoneller tarafından tam desteklenmesini içermektedir (ASPB, 2014: 17).

Diğer adı hospis olan yaşam destek merkezleri, palyatif bakım alan ve yaşam süresi tahmin edilen bireyler için evde veya kuruluştaki bakım hizmetleri sağlamaktadır. Bu merkezlerde bireylere hemşirelik, bireysel bakım ve bireye ve ailesine psikolojik destek programları sağlanmaktadır (ASPB, 2014: 17). Türkiye’de palyatif bakım merkezleri sınırlı sayıda ve büyük şehirlerde yoğunlaşmış durumdadır (Gültekin, vd., 2010: 2).

Türkiye’de yaşlılara sunulan hizmetlerden bir diğeri ise bakım danışma merkezleridir. Bu merkezlerde bakım hizmet modelleri ve finansmanına yönelik danışmanlık hizmetlerine ek olarak ihtiyaç duyanlara bakım hizmet modellerine yönlendirmeler yapılmaktadır ve ihtiyaç değişikliğinde başka uygun bir modele geçişi sağlanmaktadır (ASPB, 2014: 18).

Sosyal Yardımlar: Sosyal güvenliğin tüm vatandaşlar için temel bir hak olarak sayıldığı 1982 Anayasasında yaşlıların korunmasına ilişkin maddeler bulunmaktadır. Toplumsal koşulların değişmesiyle birlikte yaşlıların sosyal güvenlik sistemi içinde ekonomik olarak korunması gerektiği ve bu amaçla yaşlılara sağlık yardımları, maddi destek ve yaşlıların bakılmasında sorumluluk alan kişilere sağlık yardımı yapılmaya başlanmıştır. Kimsesiz, bakıma muhtaçlık durumu bulunan ve bakacak kimsesi olmayan 65 yaş ve üstü bireylere yaşlılık aylığı bağlanmaktadır (DPT, 2007: 19).

Devlet sosyal yardım alanında sorumluluklarını yerine getirebilmek için birçok kurumla iş birliği içinde olmaktadır. Bu noktada yerel yönetimlere ve sosyal yardım vakıflarına bazı görevler verilmiştir. Halkın yerel ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve karşılanmasında bu kurumlar halka en yakın kurumlardır (Zengin, vd., 2012: 131-132). Yerel yönetimler sağlık alanında ücretsiz muayene ve ilaç yardımı yapmak, gıda ve yakacak gibi maddi ihtiyaçları karşılamak, muhtaç yaşlılara barınması için bakımevleri yapmak gibi görevleri yerine getirmektedir. Kültürel ve ekonomik açıdan daha fazla gelişmiş belediyeler ise sağlıkla ilgili poliklinik ve ambulans hizmeti vermek, özel günlerde kutlamalar yapmak, gönüllü kuruluşlarla iş birliği yaparak sinema, tiyatro, gezi gibi faaliyetler düzenlemek gibi görevler üstlenmektedir. Ancak bu faaliyetler özellikle Büyükşehir Belediyeleri ile gelişmişlik açısından iyi olan il ve ilçe belediyelerince yerine getirilen görevlerdendir (DPT, 2007: 29).

Sosyal yardımları sağlayıcı olarak önemli bir noktada bulunan belediyeler sosyal belediyecilik yaklaşımı ile vatandaşlara hizmet sunmaktadırlar. Özellikle 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda sosyal hizmetler alanında belediyelere önemli görevler verilmiştir. Belediyeler sosyal hizmet ve yardım sağlamak, gençlik ve spor faaliyetleri sağlamak, işsizliğin önlenmesi amacıyla vatandaşlara meslek ve beceri kazandırmak, kültür ve sanat faaliyetleri düzenlemek, konut ihtiyaçlarının karşılanması gibi hizmetleri yerine getirmek sorumluluğundadır (Toprak ve Şataf, 2009: 17). Belediyelere verilen yetkiler ve sorumluluklar özellikle 2000'lerden itibaren artırılmış ve Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile bu belediyelere vatandaşlara sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında hizmet vermeleri için görevler ve yetkiler verilmiştir (Toprak ve Şataf, 2009: 19). Belediyelere verilen bu görev ve sorumluluklar yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Bu hizmetler bölgelere göre farklılık göstermektedir.

Araştırmanın yapıldığı Ordu ilinde yaşlılara verilen hizmetler ilçe belediyeleri, büyükşehir belediyesi ve AÇSHB'ye bağlı kuruluşlar ile sürdürülmektedir. Ordu Büyükşehir Belediyesi 2012 yılında 6360 sayılı kanunla büyükşehir olmuştur. Böylece hizmet alanı da genişlemiştir. Yaşlılarla doğrudan ilgilenen bir birimi mevcut değildir. Bununla birlikte yaşlılara verilen hizmetler projeler şeklinde hayata geçirilmektedir. Bununla ilgili şu anda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı desteğiyle devam eden proje YADES-YAŞAD (Yaşlıların Yaşam Alanlarının Desteklenmesi) projesidir. Bu projeye mobil ekipler oluşturularak, Ordu ili sınırları içerisinde yaşayan 65 yaş ve üstü bireylere birçok hizmet verilmesi amaçlanmıştır. Bu hizmetler evlerinin temizliği ve onarımlarının yapılmasını, kuaförlük ve hamam hizmetlerinin verilmesini ve kamu kurumlarındaki resmi işlerin yerine getirilmesinde yardım edilmesini kapsamaktadır. Konuyla ilgili belediyeden sosyal hizmet

uzmanı ile görüşülerek bilgiler alınmıştır. Projeye birlikte muhtaç yaşlılara ulaşmak için öncelikle vakıflara yazılar yazılmıştır. Muhtarlıkların bilgilendirilmesiyle ve kişisel müracaatların bu projeye yönlendirilmesiyle süreç başlamıştır. Verilen yardımlar temizlik, yemek, gıda, yakacak ve maddi ihtiyaçların karşılanması olarak belirtilmiştir. 15-30 gün arasında ziyaret edilen evler tekrarlanmaktadır fakat hizmetten yararlananların sayısı arttıkça ziyaretler arası süre de uzamaktadır. Tamamlanması hedeflenen tarih 2019 Mart ayı olmasına rağmen projeye devam edileceği belirtilmiştir. Araştırmacı saha araştırması sürecinde yaşlılara ulaşmak için belediyenin bu hizmette görevli ekiplerine katılma şansı bulmuştur. Dört kişilik dört ekip belirlenen ilçelere giderek günde 3 yaşlı ziyaretinde bulunmaktadır. Yaşlıların evde bulunmaması veya yanlarında bir akrabaları olması durumunda evlere girmemektedirler. Dolayısıyla hizmetten yararlanmanın bir şartı da yalnız yaşamak olmaktadır. Ekipteki kişilerin yaşlıya temizlik, yemek, kişisel bakım ve sosyal destek sağladıkları saptanmıştır.

Yaşlı bireylerin bakım ihtiyacının karşılanmasında hizmet veren kuruluş AÇSHB'ye bağlı Ahmet Cemal Mağden Huzurevi'dir. Bunun dışında özel kuruluşlar olarak üç kurum yaşlı ve engellilere yönelik bakım hizmeti vermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın bu bölümünde hangi yöntemin benimsendiği ve araştırmanın en başından son kısmına kadar hangi tekniklerin kullanıldığı belirtilmiştir. Önce araştırmanın epistemolojik çerçevesini oluşturan yaşam seyri perspektifi açıklanmış, daha sonra amacı ve problemlerinden bahsedilmiştir. Araştırmanın evren ve örnekleme ilişkin bilgiler, veri toplama aracının hazırlanması, verilerin toplanması aşaması ve toplanan verilerin analizleri aşaması bu bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Son olarak, araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarına ve literatür açısından önemine değinilmiştir.

2.1. Araştırmanın Epistemolojik Çerçevesi

Yaşlanmanın sosyal yönü bakımından bireyin zaman içindeki değişim ve gelişimlerini açıklayabilmek için üç perspektiften bahsedilmektedir. Bunlar yaşam evreleri (life stage), yaşam süresi (life span) ve yaşam seyri (life course)dir (Kart ve Kinney, 2001: 183). İlk ikisinin kökü psikoloji bilimine dayanırken, sonuncusunun kökleri sosyoloji bilimine dayanmaktadır.

Tablo 2.1 Yaşlanmanın Sosyal Yönünü Açıklayan Üç Perspektif

Değişim konusu	Mümkün olan değişiklik miktarı	Değişimin aniliği	Değişimin yönü	Değişimin evrenselliği	Değişimin kaynağı
Perspektifler:					
Life stage (Yaşam evreleri)	İçinde küçük değişiklikler olan aşamalar arasındaki değişim	Aşamalar arası anilik	Tek yönlü	Evrensel	Büyük ölçüde içsel
Life span (Yaşam süresi)	Yaşam boyunca miktarı bireysel özelliklere, yaşam deneyimlerine ve tarihe bağlı olarak değişen değişimler	Çeşitli	Tersine çevrilebilir	Göreceli	İkincisini vurgulayarak, içsel ve dışsal
Life course (Yaşam seyri)	Yaşam boyunca miktarı bireysel deneyimlere, yaş normlarına, kohort etkilerine ve geçmişe göre değişen değişimler	Çeşitli	Tersine çevrilebilir	Göreceli	İkincisini daha çok vurgulayarak içsel ve dışsal

Kaynak: Bush, M. ve Simmons, R. G. (1981). "Socialization Processes over the Life Course" Morris Rosenberg and Ralph H. Turner (Ed.), *Social Psychology: Sociological Perspectives*. American Sociological Association.

Tablodan da görüldüğü üzere, yaşam evreleri gelişim perspektifinin en basitini sunmaktadır. Yaşam süresi ve yaşam seyri perspektifi birbirine daha yakın görüş sağlamaktadır. Yaşam seyri perspektifine yaş normları ve kohort etkileri eklenmesinden dolayı bu yaklaşım, gelişimin daha komplike bir perspektifini sunmaktadır (Kart ve Kinney, 2001: 187). Sosyolojik araştırmalarda bu perspektif olgulara daha bütüncül bir bakış açısı sağlamaktadır.

Yaşam seyri teorisi/perspektifi/paradigması sosyal bilim alanındaki yaşlılık çalışmalarına büyük katkı sağlamıştır. İlk olarak, yaşam seyri perspektifi, tarih, sosyal yapı ve bireysel anlamın etkilerini teorik ve analitik modellere dâhil ederek makro ve mikro düzeydeki sosyal-yapısal analizlere köprü kurmaya çalışmaktadır. İkincisi, bu yaklaşım disiplinlerarası veya en azından çok disiplinli içerik ve yöntemleri içerisinde barındırmaktadır. Görünüşte farklı olan hayat seyrini sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi disiplinlerle bir araya getirmektedir. Üçüncü olarak, yaşam seyri yaklaşımı dinamiktir; bir bireyin ya da grubun yaşamının bir bölümüne odaklanmaktan ziyade, yaşam döngüsünü bütünüyle yansıtmaya çalışmaktadır (Bengtson, Burgess ve Parrott, 1997: 80).

Yaşam seyri, kişinin kohortu ile yakından ilgilidir. Kohort sadece bir bireyin geçmişinin toplamı değildir. Her kohort, kendine özgü kökeni ve tarihinin koşullarını yansıtan farklı bir kompozisyon ve karaktere sahiptir (Ryder, 1965: 845). Yaş tanımlanması kohort farklılaşmasının kesitsel karşılığıdır. Her kültürde yaş grupları arasındaki deneyimlerin farklı kohortlardan dolayı çeşitlendiği gözlemlenebilmektedir (Ryder, 1965: 846). Dolayısıyla yaşlılık deneyimleri de farklı kohortlara sahip olduğundan çeşitlenmektedir. Yaşlılık deneyimi kişinin yaşam seyrinden bağımsız düşünülmemeyeceği için normların, kohort etkilerinin, bireysel deneyimlerin önemi artmaktadır. Yaşlılığın toplumsal normlarla belirlenmesi ve homojenize edilmesi bu açıdan bakıldığında doğru olmamaktadır. Her toplumda farklı değerlendirileceği gibi her bireyin de farklı yaşamsal deneyimleri olduğundan çeşitli yaşlılık öyküleri karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırma bütüncül bir yaklaşım sunan yaşam seyri perspektifiyle yaşlılığa farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Yaşlanmanın toplumsal yönü bir yana bireysel bir deneyim olması, yaşlıları heterojen bir grup olarak algılamayı gerekli kılmaktadır. Yaşlılığın bireylerin yaşam boyunca geçirilen evrelerin, alınan kararların, yaşanılan toplumun o günkü şartlarının bir sonucu olarak düşünülmesi gerekmektedir. Bu anlamda bireysel tercihlerin önemi büyükken, toplumsal olguların etkisi de unutulmamalıdır. Yaşlılığı anlamak ve açıklamak için bireyin o döneme kadarki yaşam seyri bu anlamda önem kazanmaktadır. Bireylerin yaşam seyri, toplumsal yapı ve mekânla ilişkilendirilerek değerlendirilmektedir.

2.2. Araştırmanın Amacı

Bireyin yaşamı yaşadığı mekândan ve koşullardan ayrı olarak değerlendirmek yeterli olmamaktadır. Toplumsal süreçte kendine yer bulan her grup, toplumsal değişim ve dönüşüm sürecini etkilemekte ve bunlardan etkilenmektedir. Modernleşmeyle birlikte sıklıkla kullanılan kentleşme ve göç gibi olgular, pek çok grup özelinde tartışılmıştır. Hatta kentle ilgili araştırmaların kırsal araştırmaları niceliksel olarak arkada bıraktığı söylenebilir. Fakat hala nüfusumuzun göz ardı edilemeyecek kısmı (%23,2) kırsal alanlarda yaşamaktadır. Bu nüfusun yaklaşık %11'ini ise yaşlı nüfus oluşturmaktadır. Bu doğrultuda kırsal alanda yapılacak hizmetlerin bu nüfus grubunu göz önüne alarak hazırlanması gerekmektedir. Kırsal alanda eğitim, sağlık, güvenlik gibi konulardaki hizmetlerin erişiminin sınırlı olmasına, bir de yaşlılık dönemiyle ilgili dezavantajlı durumlar eklenince yaşlı bireyler için “kırsal alanda yaşamak” daha da sorunlu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanda yaşayan yaşlıların sosyal ilişkilerinin, hizmetlere erişim durumlarının, günlük yaşam aktivitelerinin ve mevcut ihtiyaçlarının sosyolojik bir perspektifte tespit edilmesi araştırmanın temel amacıdır. Bu kapsamda;

- Kırsal alanın yaşlı bireyler açısından mekânsal analizini yapmak,
- Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin sosyoekonomik durumlarını belirlemek,
- Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin sosyalizasyon süreçlerini belirlemek,
- Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin sağlık, ulaşım, güvenlik gibi hizmetlerden yararlanma durumunu belirlemek,
- Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin bakım ihtiyaçlarını belirlemek,
- Kırsal alanlara yönelik yapılan hizmetleri ve politikaları yaşlı bireyler açısından değerlendirmek,
- Yaşlı bireylerin ihtiyaçlarının belirlenmesiyle çözüm odaklı öneriler geliştirmek ve bu sonuçların karar vericilerle paylaşılmasını sağlamak, araştırmanın gerçekleştirmek istediği hedeflerdir.

2.3. Araştırmanın Problemleri

Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin mevcut sorunları, bunlara dair beklentileri ve sunulacak çözüm önerileri temalarını içeren bu çalışmada şu sorulara cevap aranacaktır:

- Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin kendi görüşlerince tanımladıkları sorunlar nelerdir?
- Özellikle kırsal alanda yaşlanmak konusunda karşılaşılan problemler nelerdir?

- Yerel yönetimlerce verilen hizmetler nelerdir ve yaşlı bireylerin hizmetlerden yararlanma düzeyleri nelerdir?
- Kırsal hayatta karşılaştıkları sorunlara yönelik ürettikleri çözümler nelerdir?
- Farklı yaşam öyküleri farklı yaşlı tiplerini temsil edebilir mi?

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma bir saha araştırması olarak kurgulanmıştır ve nitel araştırmanın yorumlayıcı paradigması çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Yorumlayıcı sosyal bilim, insanların diğer bireylerle nasıl etkileşim içinde bulunduğu ile ilgilenmektedir. Neuman (2017: 131) yorumlayıcı yaklaşımı şöyle tanımlamaktadır:

“Yorumlayıcı yaklaşım, insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizidir.”

Yorumlayıcı araştırmacılar genellikle katılımcı gözlem ve saha araştırması kullanmaktadır. Bu teknikler, araştırmacıların saha sürecinde katılımcılarla direkt olarak temasa geçmelerini gerektirmektedir. Pozitivist bir araştırmacı binlerce insan hakkında seçilmiş nicel ayrıntıları istatistik kullanarak kesin bir biçimde ölçerken yorumlayıcı bir araştırmacı katılımcıların gündelik yaşamlarında nasıl anlamlar ürettiklerine dair derinlikli bir anlayış kazanmak için veri toplamak amacıyla katılımcılarla uzun süre beraber vakit geçirmektedir (Neuman, 2017: 131).

Creswell’e göre, nitel araştırma felsefi varsayımlarla bireyler veya grupların bir sosyal soruna atfettikleri anlamlara değinen ve araştırmada belirlenen problemlerinin incelenmesini kapsayan, yorumlayıcı/kuramsal paradigmaların kullanımı ile başlamaktadır. Nitel araştırma katılımcıların seslerini, araştırmacıların problem üzerinde deri düşünmelerini, yorumlamayı içeren bir rapor ile tamamlanmaktadır (Creswell, 2013’den akt. Bal, 2016: 70).

Nitel araştırma, “kısaca gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilmektedir” (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39). Yorumlayıcı kurama dayanan nitel araştırmada zaman, insan ve kültürden bağımsız nesnel ve evrensel yasalar bulmak yerine, derinliğine irdelenmiş durumlardan hareketle, belirli koşullar altında oluşan olay ve olgulara açıklık getirme önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 51).

Araştırma kırsal yaşlılığı anlamak ve açıklamak adına konunun derinlemesine bir çözümünü sunmayı amaçladığından nitel yöntem izlenerek oluşturulmuştur. Oluşturulan

özgün bir yarı-yapılandırılmış soru formu kullanılarak yüz yüze mülakat tekniği ile katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve veriler toplanmıştır. Sonrasında nitel analiz tekniklerinden faydalanılarak analizler yapılmış ve raporlama süreci tamamlanmıştır.

2.4.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma Ordu ilinde gerçekleştirilmiştir. Ordu ilinin nüfusu 2018 verilerine göre 771.932'dir. Yaşlıların (65+) toplam nüfus içindeki oranı ise %13,5'tir. Bu oran Ordu ilinin yaşlı bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir. Ordu, 06 Aralık 2012 tarihli ve 28489 sayılı "On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile birlikte büyükşehir olan illerdendir. Fakat özellikle il ve ilçe merkezlerine uzak yerleşim yerleri kırsal özellik taşımaktadır. Çeşitli yaşam örüntülerine sahip bireyleri araştırmaya dâhil etmek amacıyla Ordu ilinin farklı sosyoekonomik düzeylere sahip Altınordu (merkez ilçe), Çamaş ve Gölköy ilçelerinin kırsal bölgeleri araştırma evrenini oluşturmaktadır. Böylece ilçelerin gelişmişlik düzeylerinin yaşlılık dönemine nasıl etkilerde bulunduğu saptanmaya çalışılmıştır. İlçelerdeki 65 yaş üstü nüfus sırasıyla 20.901, 1.700 ve 4.755'dir. DPT'nin "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre Altınordu, Çamaş ve Gölköy ilçelerinin gelişmişlik sıralaması puanları 2, 4 ve 5'tir (DPT, 2004). Yine aynı araştırmaya göre ilçelerin bazı değişkenlere ilişkin verileri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.2 İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişliklerine İlişkin Bazı Göstergeler

	Altınordu	Çamaş	Gölköy
Değişkenler:			
Toplam nüfus	200 807	11 851	29 852
Yaşlı nüfus oranı	%10,4	%14,3	%15,9
Şehirleşme oranı	%72,7	%73,6	%36,3
Tarımsal üretimin ülke içindeki payı	%0,2	%0,02	%0,1

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 2004. (Toplam nüfus ve yaşlı nüfus oranı güncel verilerden yararlanılarak eklenmiştir.)

İlçelerin yaşlı nüfus oranları %10'un üzerindedir. Bu açıdan bakıldığında yaşlı bir nüfus yapısı gösterdikleri söylenebilmektedir. "Türkiye Gerontoloji Atlası (GeroAtlas)" adlı Türkiye'de yaşlılar açısından yaşanılabilecek yerlerin belirlenmeye çalışıldığı araştırmanın sonuçlarına göre Ordu/Gölköy ilçesi ilk 10'a giren yerler arasındadır (Tufan, 2017).

Nitel araştırmacılar örnek olayları yoğun bir biçimde incelemek için çok büyük sayıda örnek olaylar arasından temsili bir örneklem çekmektedir. Nitel araştırmacılar için

incelenecek insanların seçimini belirleyen temsil güçlerinden çok araştırma konusuyla ilgileri olmaktadır (Flick, 1998’den akt. Neuman, 2017: 320). Nitel araştırmacılar olasılıklı olmayan ya da rastlantısal olmayan örneklem kullanma eğilimindedirler. Neuman olasılıklı olmayan örneklem türlerini şu şekilde belirtmiştir (2017: 320).

Tablo 2.3 Olasılık Dışı Örneklem Türleri

	İlke
Örneklem Türü:	
Gelişi güzel	Uygun olan herhangi bir biçimde herhangi bir olayı seçme
Kotalı	Gelişigüzel yöntemler kullanarak nüfusun çeşitliliğini yansıtacak olan her biri önceden belirlenmiş pek çok kategoriden belirli sayıda örnek olay seçme
Amaca Yönelik	Çeşitli yöntemler kullanarak belirli kriterlere uyan olası tüm örnek olayları seçme
Kartopu	Bir ya da birkaç örnek olaydan gelen göndermeleri kullanarak örnek olaylar seçme ve sonra bu örnek olaylardan gelen göndermeleri kullanma, vb.
Aykırı Örnek Olay	Egemen kalıptan büyük ölçüde farklılık gösteren örnek olayları seçme (özel bir amaca yönelik örneklem türü)
Ardışık	Ek bilgi ya da yeni özellik kalmayana kadar örnek olay seçme (genellikle öteki örnekleme yöntemleriyle birlikte kullanılır)
Kuramsal	Belirli bir ortam/konu hakkında kuramsal olarak önemli olan özelliklerin açığa çıkmasına yardımcı olacak örnek olayları seçme

Araştırmada kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır ve örneklem belirlenirken şu şekilde bir süreç izlenmiştir: Ordu Büyükşehir Belediyesinde yetkililerle görüşülerek Ordu ili genelinde yaşlılara verilen hizmetler hakkında bilgiler alınmıştır. Verilen hizmetlere dair bilgiler araştırmanın “1.5.Türkiye’de Yaşlılara Verilen Hizmetler” bölümünde belirtilmiştir. Araştırmacı kendi araştırması hakkında bilgiler vermiş ve hizmet veren ekibe katılmak için izin istemiştir. Altınordu, Çamaş ve Gököy ilçelerine hizmet ekibiyle birlikte ulaşım sağlanmıştır. Orada hizmet verilen hanelerden kırsal özellik taşıdığı düşünülen mekânda bir hane ile görüşme sağlandıktan sonra kartopu örneklem tekniğiyle diğer hanelere ulaşım sağlanmıştır. Altınordu ilçesinde Gökömer Mahallesi’nde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mahallenin toplam nüfusu 913’tür. Çamaş ilçesinde Çavuşbaşı Mahallesi’nde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çavuşbaşı Mahallesi toplam nüfusu 413’tür. Gököy ilçesinde Gököy Mahallesi Dipköy Mevkii’nde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Dipköy toplam nüfusu 422’dir. Görüşme yapılan mahallelerin hepsi kırsal özellik taşımaktadır. İkamet edenler fındık tarımı ile uğraşmaktadırlar. Mahallelerdeki evler coğrafi yapının engebeli özelliğinden dolayı öbek şeklinde bir yerde toplanmıştır. Mahallelerde en az bir camii bulunmaktadır. Sadece Gökömer Mahallesi’nde sağlık kuruluşu bulunmaktadır. Diğer mahallelerde ilçeye ulaşım

sağlanmaktadır. Görüşme sağlanan yerlere göre katılımcıların sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.4 Örneklemin İlçelere/Mahallelere Göre Dağılımı

	Altınordu/Gökömer Mah.	Çamaş/Çavuşbaşı Mah.	Gölköy/Gölköy Mah.
Kadın	4	7	5
Erkek	2	4	3
Toplam	6	11	8

Toplamda 25 yaşlı ile görüşülmüştür. Farklı bölgelerde yaşam öykülerinin çeşitliliğine göre sayılar da değişiklik göstermektedir. Araştırmanın veri olarak doyuma ulaştığı düşünüldüğünde saha araştırması sonlandırılmıştır.

2.4.2. Veri Toplama Aracının Hazırlanması ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın nitel tasarımı yapısından dolayı veri toplama aşaması da nitel yöntemeye uygun görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmaların özelliği araştırmada görüşülen bireylerin bakış açılarını ve anlam dünyalarını ortaya koymak ve olayları katılımcıların gözleriyle görmek olduğundan mülakat tekniğinin özelliği de görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda görüşülenlerin anlam dünyalarını, duygu ve düşüncelerini anlamak nicel görüşmelerden farklı olarak daha derin bilgi edinimini gerekli kılmaktadır (Kuş, 2009: 87).

Araştırmada derinlemesine görüşmeler için yarı yapılandırılmış soru formu hazırlanmış ve görüşmeler bu doğrultuda sürdürülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşmede sorular hazırlanmış olsa bile duruma göre yeni sorular eklenebilmektedir veya soruların yerleri değiştirilebilmektedir. Alınan cevaplara göre derinleşmeyi sağlayan sorular yöneltilenmektedir. Bu görüşme türü sahada araştırmacıya duruma uygun davranma olanağı tanımaktadır (Bal, 2016: 163). Bu şekilde bir uygulama yapılmasının nedeni, araştırma öncesinde öngörülemez sorun alanlarıyla, sohbetin doğal akışında karşılaşılabileceğinin düşünülmesindedir.

Görüşme formu dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yaşlıların olgusal kimliklerine dair tanıtıcı bilgiler edinmek amacıyla hazırlanan sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde günlük yaşam koşulları ve geçmiş yaşantısıyla ilgili sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde bakıma muhtaçlık düzeyini ölçmek amacıyla hazırlanan sorular bulunmaktadır. Son bölümde ise hanenin fiziki yapısının gözlemine gerçekleştirmek amacıyla hazırlanan sorular bulunmaktadır. Görüşme formu “EK 3”te belirtilmiştir.

Araştırmada toplam 25 yaşlı birey ile görüşülmüştür. Görüşmelerin bir kısmı 2018 Ağustos ayında gerçekleştirilmiştir. Daha sonra 2018 Aralık ayında görüşmelere devam edilmiştir. Görüşmeler 30 dakika ile 50 dakika arasında değişmektedir. Fakat görüşme öncesi kendini tanıtmaya ve amaçları açıkça belirtme ayrıca görüşme sonrası kurulan samimiyetle evin gezilmesi ve notların alınması, iyi dileklerin sunulması gibi durumlarla birlikte görüşme süresi uzamaktadır. Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin katılımıyla gönüllülük esasına bağlı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca kişisel hassasiyetler gözetilerek, isim, yer vb. şeyler belirtilmeden kodlanarak analiz edilmiştir.

2.4.3. Verilerin Analizi

Bu araştırmada gerçekleştirilen görüşmelere dair görüşme kayıtları, saha ve gözlem notlarından oluşan bir veri seti bulunmaktadır. Bu veriler iki analiz tekniğiyle değerlendirilmiştir.

Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmasını içermektedir. Betimsel analizde görüşülen ya da gözlenen bireylerin durumlarını ve görüşlerini çarpıcı bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir. Elde edilen veriler önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenmektedir. Daha sonra bu betimlemeler yorumlanmaktadır ve neden-sonuç ilişkisi kurularak sonuca ulaşılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 224). Araştırmada belirlenen temalar şu şekildedir: yaşlıların günlük yaşam aktiviteleri, sosyal ilişkileri, hizmetlere erişimleri, kırsal alanın onlar için ifade ettiği anlam ve bakım ile ilgili görüşleri.

Verilerin değerlendirilmesi aşamasında gerçekleştirilecek olan bir diğer analiz türü anlatı analizidir. Anlatı analizi, hem bir öykü anlatan bir tür tarih yazımı hem de birey veya kolektif toplumsal öznelerin önemli bir rolünün bulunduğu kronolojik olarak birbirine bağlı bir olaylar zinciri sunan bir tür nitel veri analizidir (Neuman, 2017: 683). Verileri anlatı tarzında sunma ve betimleme yorumlayıcı sosyal bilim yaklaşımından doğmaktadır. Bu sunum tarzı, betimleme, empatik anlayış ve yorumlamayı harmanlamaktadır (Neuman, 2016: 685).

Anlatı yapısı oluşturulurken okuyucunun kendini durumun içinde hissedebileceği bir öyküleme tekniği izlenmiştir. Her durum, öyküsel bir anlatımla ortaya koyulmuştur. Araştırmacı katılımcılarla etkileşim içinde bulunduğu her an gerçekleştirdiği gözlem ve izlenimlerini durumun bütünlüğünü bozmadan öykülere yerleştirmiştir. Anlatı analiziyle betimsel analizde belirlenen sorun alanlarının özelde nasıl işlediği saptanmaya çalışılmıştır.

Analiz yaparken nedenler ve meşrulaştırmalara ilişkin anlatı temaları oluşturularak bu temalar altında anlatılar öykülenmiştir.

Araştırmada toplanan veriler her bir katılımcı için bilgisayar ortamında bilgilerin gizliliği ve anonimliliği ilkesine uyularak deşifre işlemine tabii tutulmuş ve yazılı hâle getirilmiştir. Araştırmada görüşülen kişiler G1, G2, G3... şeklinde kodlanarak gizlilik sağlanmıştır. Daha sonra yazılı dokümanlar okunarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ardından belirlenen temalar altında kodlamalar ve çözümlenmeler yapılarak uygun temalar altında yorumlanmıştır. Bulgular gerekli durumlarda nicel verilerle desteklenmiştir. Anlam bütünlüğü ve akıcılığı sağlamak amacıyla yaşlıların ifadeleri anlamı bozmayacak şekilde düzenlenmiş ve eksik yargılar tamamlanmıştır.

2.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın uygulamaya dönük yapısı bazı sınırlamaları beraberinde getirmektedir. Hem araştırmanın küçük ölçekli doğası hem de yaşlı nüfusun heterojenliği bulguların tüm kırsal alanlara genelleştirmeyi mümkün kılmamaktadır. Toplumsal değişimlerin yerel yapılarda nasıl bir etki yarattığı ve ne ölçüde yaygınlaştığı farklı kırsal topluluklara göre değişebilmektedir. Bu anlamda araştırma bazı kapsam ve sınırlılıklar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Araştırmada ulaşılan sonuçlar, örneklemin temsil ettiği Altınordu, Çamaş ve Gölköy'e bağlı kırsal alanlar ile sınırlıdır.
- Araştırmada elde edilen veriler, katılımcıların vermiş oldukları cevapların samimi ve doğru olduğu varsayımıyla sınırlıdır.
- Araştırma, planlanan belli bir zaman diliminde yapıldığından, örneklem grubunda yer alan kişilerin zamanla görüş ve düşüncelerinde değişiklik olabileceği düşünülebilir. Dolayısıyla araştırma, uygulandığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

2.6. Araştırmanın Önemi

Araştırma yaşlanmanın ve yaşlı bireylerin kırsal alanlarda kentsel alanlarla karşılaştırılarak sosyalizasyon, bakım ve mekân gibi farklı değişkenlerin harmanlanarak incelenmesidir. Araştırmanın amacını gerçekleştirmeye yönelik ifade edilen sorular araştırma sürecinde amaçlanan sonuçlara ulaşmak için temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında literatüre yeni bir katkı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca katılımcıların yaşam öyküleri anlatı analiziyle birleştirilerek yaşlı tipleri oluşturulmaya

alışılmıştır. Böylece kırsalda yaşlanmak denildiğinde, bu yaşlı tiplerinin literatür açısından önemli bir kavramsal boşluğu giderebileceği düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan bireylerle gerçekleştirilen görüşmeler, alınan notlar ve gözlemler bir bütün haline getirilerek okuyucuya sunulmaktadır. Veriler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Daha sonra anlatı analizi tekniğiyle hikayeler öyküleştirilmiştir ve konunun derinine inilmiştir. Son olarak mekânın yaşlı birey açısından değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

3.1. Örneklem Grubunun Sosyodemografik Özellikleri

Örneklem grubunun olgusal kimlik olarak tanımlanan sosyodemografik özellikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3.1 Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri

Katılımcı No	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim durumu	Hane halkı sayısı	Çocuk sayısı	Yaşadığı yer
G1	Kadın	75	Evli	Okuma yazma yok	2	5	Altınordu
G2	Erkek	81	Evli	Okuma yazma	2	7	Gölköy
G3	Kadın	80	Evli	Okuma yazma yok	2	7	Gölköy
G4	Erkek	100	Dul	Okuma yazma	1	8	Gölköy
G5	Kadın	75	Dul	Okuma yazma yok	1	3	Çamaş
G6	Erkek	67	Dul	Okuma yazma	1	5	Çamaş
G7	Erkek	76	Evli	Okuma yazma	2	9	Çamaş
G8	Kadın	80	Dul	Okuma yazma yok	1	5	Altınordu
G9	Kadın	66	Evli	Okuma yazma	3	3	Altınordu
G10	Erkek	85	Dul	Okuma yazma	1	3	Altınordu
G11	Erkek	82	Dul	İlkokul	1	1	Altınordu
G12	Kadın	73	Evli	İlkokul	2	7	Altınordu
G13	Kadın	85	Dul	Okuma yazma yok	7	8	Çamaş
G14	Erkek	88	Evli	Okuma yazma	3	9	Çamaş
G15	Kadın	80	Evli	Okuma yazma yok	3	9	Çamaş
G16	Kadın	71	Dul	Okuma yazma yok	1	5	Çamaş
G17	Kadın	75	Evli	Okuma yazma yok	2	3	Çamaş
G18	Kadın	75	Dul	Okuma yazma yok	2	3	Çamaş
G19	Erkek	76	Evli	İlkokul	2	5	Çamaş
G20	Kadın	78	Evli	Okuma yazma yok	2	5	Çamaş
G21	Kadın	86	Dul	Okuma yazma yok	5	2	Gölköy

G22	Kadın	81	Dul	Okuma yazma yok	3	8	Gölköy
G23	Erkek	76	Evli	İlkokul	2	5	Gölköy
G24	Kadın	78	Evli	Okuma yazma	2	5	Gölköy
G25	Kadın	77	Dul	Okuma yazma yok	1	4	Gölköy

Araştırmada 16 kadın, 9 erkek ile görüşülmüştür. Bazı hanelerde karı koca birlikte görüşme sağlanırken, bazılarında bir kişi görüşmeyi kabul etmiştir. Katılımcıların yaşları ortalaması yaklaşık 88'dir. Kadınlarda ortalama yaş yaklaşık 77 iken erkeklerde ortalama yaş yaklaşık 81'dir. Araştırmaya katılan en genç katılımcı 66 yaşında en yaşlı katılımcı ise 100 yaşındadır.

Medeni durum değişkeni açısından bakıldığında dağılımın eşit olduğu söylenebilmektedir. Görüşülen kadınların yarısı dul yarısı ise evlidir. Erkek katılımcılarda ise 5 kişi evli, 4 kişi ise duldur. Araştırmaya katılanların hepsi bir kere evlenmiştir. Hiç evlenmemiş veya birden fazla evlenmiş yaşlı bireyler örneklem grubunda bulunmamaktadır. Sadece görüşülen bir kadın yaşlı eşinin ikinci evliliği olduğunu ve üvey çocukları olduğunu belirtmiştir. Bu verilerden hareketle görüşülen bölgelerde çok eşliliğin yaygın bir durum olmadığı söylenebilmektedir.

Yaşlıların okuma yazma oranı düşük seviyededir. Kırsal kesimde aile biriminin aynı zamanda bir üretim birimi olması nedeniyle okula gitme oranları düşük olmaktadır. Tarımsal faaliyetlerin ön planda olmasıyla birlikte her aile ferdi üretimde görev almaktadır. Tarımsal faaliyetlerin arttığı dönemde çocukların okula gönderilmediği veya devamsızlıkların arttığı gözlenmektedir (Adak, 2005: 98-99). Görüşmeye katılan yaşlılar da eğitim süreçlerinin meşakkatli olduğunu ya işlerden dolayı hiç gidemediklerini ya da gitseler bile devamlılık gösteremediklerini belirtmişlerdir.

Yeğenim bizim zamanımızda okula büyüklerimiz pek önem vermezlerdi okumaya. Hoca mı olacaksın derlerdi. Eskiden inek dana çoktu. Koyunumuz da vardı. Malımız vardı. Okuldan geldik mala giderdik. Hiç kalmadan benim bir kardeşim daha vardı Almancı, rahmetli oldu, onunla beraber hiç sınıfta kalmadan birden 4'e kadar gittik. Bizim zamanımızda 5'i bitiren belediye başkanı olabiliyordu. Ama oradan sonra daha okuyamadık. Niye okuyamadık? İnek dana, şu bu, kalabalık... Okuyamayınca ben diploma bile alamadım. Ama okumayı da iyi seviyorum ama büyükler ne dediyse o oldu. (G10, erkek)

“Okudum ilkokulu bitirdim. O zaman gizli kaçak gönderdiler beni. Bir gün ben gidiyordum bir gün kardeşim gidiyordu. Koyun, mal vardı. Onlara bakıyorduk. Öyle öyle bitirdik.” (G11, erkek)

G11'in söylediklerinden hareketle eğitim sürecine devam etmede bazı stratejiler geliştirildiği söylenebilmektedir. Yaşları yakın kardeşler aynı sınıfta okutularak işlerin

aksamasına neden olmadan okula devamlılık sağlamaya çalışmışlar ve nihayetinde ilkokuldan mezun olmayı başarmışlardır.

Diğer bir okuyamama gerekçesi çocukluk çağlarında okul ya da öğretmenin olmaması gibi durumlardır. G7 “Bizim zamanımızda okul yoktu” diyerek eğitime hiçbir şekilde erişemediğini belirtmiştir. Fakat erkek katılımcılar daha sonraları çalışma hayatıyla birlikte başka yerlere gittikleri ve evin geçimini sağladıkları için okuma ihtiyacı duymuş olacaklar ki, okula gitmeseler bile okuma yazma öğrenmeye çalışmışlardır.

“Hiç okumadım. Kuran okudum ben. Üç hocada kuran okudum. Bu yeni bildiğimiz yazı da belki 80 sene önce muhtara 29 harfi yazdırdım hem kuran okudum hem de onu. İlkokul mezunu kadar oldum yani kendi kendime öğrendim. Şimdi bir şey tutamıyorum çocuklukta öğreniliyor.” (G4, erkek)

Türkiye’de Okuma yazma oranlarına bakıldığında; kentsel alanlarda okur yazar olmayan kadınların oranı %16,6 olmasına rağmen, bu oranın kırsal alanlarda %30,8’e çıktığı görülmektedir. Erkeklerde kentsel alanlarda %3,9 olan bu oran, kırsal alanlarda ise %9 düzeyindedir (UNICEF, 2003). Sivas’ın belli köylerinde yapılan “Kırsal kesimde yaşlı kadın olmak” adlı araştırmaya göre Kadın yaşlılardan %91,6’sı okur-yazar değildir. Okur-yazar olup bir okuldan mezun olmayanlar %4,8 oranındadır. İlkokul mezunu olanların oranı ise sadece %3,6’dır (Güler, vd., 2016: 89). Bu araştırmada da görüleceği gibi kırsal alanda özellikle kadın yaşlıların okuma yazma oranları çok düşüktür. Görüşülen yaşlı kadınların sadece bir tanesi ilkokulu bitirmiştir. Fakat o da okul sürecinde süreklilik olmadığını, çok uzun zamana yayıldığını şöyle açıklamaktadır:

“Okulu bitirdik, çok durmadan evlendik. Bizim zamanımızda şöyle 5-6 yaşında okula gitmiyorlar. Ta 10 yaşında. Ben okuldan çıktım bir sene sonra evlenmişimdir (17 yaşında evlenmiş). Bizden büyük kızlar da vardı. Şimdi o kızlar üniversiteyi bitiriyorlar. Eskiden öyleydi tabii iş gücü yüzünden.” (G12, kadın)

G12, örneklem içindeki kadın yaşlılardan okula gidip okuma yazma öğrenen tek kişidir. Ordu’nun Perşembe ilçesinde büyümüştür. Perşembe ilçesi merkeze en yakın ilçelerden biridir. Okula gitmesinin bir nedeni yaşadığı yerde okul ve öğretmen imkanlarının daha iyi olması olabilir.

Diğer kadınlardan yalnız iki tanesi okuma yazma bilmektedir. Biri daha sonra ‘Ali Okulu’na giderek öğrenmiştir. Kısa süre içinde okumayı öğrendiğini ve öğretimini birinci olarak bitirdiğini belirtmiştir. Bir diğeri ise kendi kendine öğrenmiştir. Bu süreci şöyle anlatmaktadır:

“Kayınpederim harfleri öğrettiydi bana. (Annem çok zekiymiş diyor burada kızı). Harfleri ezberlediydim. Sonra kendim çarpa çarpa... gazetelerden baktım. S’yi görünce ‘masal’ dedim. Baktım ki okuyorum. Öyle öyle... Yine büyük harfleri okuyorum öyle.” (G24, kadın)

Araştırmaya katılan üç kadın katılımcı ‘Ali Okulu’na gitmesine rağmen okumayı unutmışlardır. Çünkü yapılması gereken işlerden artakalan zamanlarda gittikleri için süre çok kısıtlı olmuştur ve süreklilik sağlayamamışlardır. Eğitim sürecini devam ettiremedikleri için de okuma yazma öğrenememişlerdir.

Evvelden yaşlılar 40 yaşından yukarılar okula gidiyordu ya, okula gittim. Bayağı biliyordum da şimdi unuttum. Adımı da yazıyordum. 15 gün gittim. O da nasıl biliyor musun, akşama kadar çalış tarlada neyse, akşamla güneş giderken gel buraya okula. İki saat bir saat neyse ders versin sana hoca git eve. Ben gençliğimde gitseydim oradan bilmez miydim? (G3, kadın)

Araştırmaya katılan katılımcılardan 8’i tek başına yaşamaktadır. Bunların 4’ü erkek, 4’ü kadın katılımcılardır. Bunun yanında yalnız yaşayanların yakınlarında illa ki çocukları, akrabaları, tanıdıkları bulunmaktadır. Bu yakınlık örüntüsü, ebeveynler ve çocuklar arasındaki duygusal ve sosyal bağların hane genelinde ‘muhafaza edildiği bir mesafeden samimiyet’ olarak adlandırılmaktadır (Morgan ve Kunkel, 2007: 118). Zaten kırsal alan mekânsal özelliğince komşuluk ve akrabalık ilişkilerini de içerisinde barındırmaktadır. Çocuklarının yanında yaşayan 4 kadın yaşlı vardır. Erkek yaşlılar ise ya eşleriyle ya da yalnız yaşamaktadırlar. 14 yaşlı eşleri ile birlikte yaşamaktadır. İki yaşlı çiftin yanında bir de bekâr çocukları bulunmaktadır.

Yaşlıların hayatta olan çocuklarının sayılarının ortalaması yaklaşık 5’tir. Sadece bir yaşlının tek çocuğu vardır. O da geç yaşta çocuk sahibi olduğunu belirtmiştir. Çocuğunu kaybetmiş yaşlılar olduğu gibi, evlatlık olarak veren yaşlı bir kadın da bulunmaktadır. G25, “Birini göğsümden evlatlık verdim görünceme. Bakamadım evlatlık verdim. Görüncemin olmadı.” diyerek şu anda toplumsal açıdan kabul edilemeyecek bir durumun o dönemde kabul gördüğünü belirtmiştir. Çocuk sayısına bakıldığında o dönemde doğurganlık oranının yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Araştırmaya katılanların hepsi şu anda yaşadıkları koşullardan dolayı ilişkili olmasalar da yaşamları boyunca tarımla uğraşmışlardır. Özellikle kadınlar eşlerinin başka yerlere çalışmaya gittiği durumlarda hanenin sorumluluklarını yüklenmişlerdir. Araştırmaya katılan 9 yaşlı erkek katılımcının 6’sı tarımdan başka işlerle uğraşarak emekli olmuşlardır. 3’ü ise bulunduğu yerden dışarı çıkmadıkları için hayatları boyunca çalışmalarına rağmen şu an yaşlılık aylığından başka devletten gelen bir gelire sahip olamamışlardır. Yaşlı erkekler ya İstanbul’a çeşitli işler için gitmişler, ya Almanya’ya fabrika işçisi olarak gitmişler ya da sahip

oldukları dükkânlarla geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır. Katılımcılardan G3, 1970 yılında Almanya'ya göçtüğünü ve orada fabrikalarda çalıştığını belirtmiştir. G10'un mesleği ayakkabıcılıktır. Sektörün bazı zamanlar durağanlaşması sabit bir gelir sağlamaması nedeniyle o dönemler birçok işte çalıştığını belirtmiştir.

Gençliğimizde şöyle oldu. Şehirde çalışırken işler bazen dururdu, durduğu zaman da o zaman ustalar bizi serbest bırakıyorlardı. Köye geliyorduk tabii. Baba anne sağ, onların izninden dışarı çıkamıyoruz tabii. Onlar ne derse o oluyor. Çarşıdaki iş açılıyor, köydeki işi bırakıyoruz çarşıya gidiyoruz. Köyde bağda bahçede. Kendi bahçelerimizde. Ayakkabıcıda başkalarının yanındaydım. Kendim işyeri açmadım. Başkalarının yanında çalıştım. Mesela sen ayakkabıcısın, iş veriyorsun, ben seninle çalışırım. Öyle zaman oluyor ki, işler durgun oluyor, o zaman köyde çalışıyorsun. (G10, erkek)

Emekli olan yaşlıların dışında ve emekli eşlerinin ölümünden sonra onların maaşlarını alan yaşlılar dışındakiler (G4, G5, G6, G7, G13, G16, G18, G21, G22) geçimlerini yaşlılık aylığı ile sağlamaktadırlar. Bir de buldukları bölgeden dolayı fındık üreticiliği başka bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. Fakat bazılarının yerleri çocuklarına dağıtması gelirlerinde düşüşe neden olmaktadır.

Katılımcılar yaşlılık dönemine gelene kadar birçok işte çalışmışlardır. Özellikle kadınlar başkalarına günlüğe giderek, yetiştirdikleri sebzeleri satarak, hayvanlarından elde ettiği süt ve yumurta benzeri ürünleri satarak geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır. Fakat buna rağmen şu anda gelirleri en düşük konumdadırlar. Türkiye'de yaşlı olmanın yoksulluk kavramıyla beraber anıldığı ve özellikle yaşlı kadının daha da yoksullaştığı görülmektedir (Güler vd., 2015: 710). Kırsal yaşamda kadının payına düşen bağımlılık, boyun eğme, ev işleriyle boğulma ve ücretsiz iş gücü olmaktadır (Arıkan, 1988: 4). Özellikle eşleri şehir dışına veya yurtdışına giden kadınlar evin idaresinde büyük rol oynamaktadır.

Adamı bekledik 15 sene. Kaynana kayınpeder onlar var. Bir de kaç tane kayın. 3 tane görüm (görümce) vardı. Yatmaya yer yok, kalkmaya yer yok, çimmeye yer yok. Su yok, sel yok. Koskoca sofraya kuruluyor, bugünkü pişirdiğin yarına kalmıyor. Bir kere alsan ikinciye alamıyorsun. Karnın gözün böyle soluyamıyordum açlıktan. Onlar takır tukur takır tukur yiyorlardı, öyle ya gelinsin adın vardı, yiyemiyordun içemiyordun. Gizli gine (gizlice) onlar azıcık bir yere gitse de ekmek alsam da odaya sandığıma saklıyordum da fındıkla yiyordum azıcık ferah geliyordu bana. (G9, kadın)

G9 evlendikten kısa bir süre sonra eşi Almanya'ya çalışmaya gitmiştir. Bu süre boyunca evde eşinin ailesi ile yaşamıştır. Evde "gelin" sıfatıyla yaşamak hem zorunluluklar hem de kısıtlamalar getirmektedir. Hanenin ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğu olmasına rağmen kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmiştir. "Öyle ya, gelinsin adın vardı,

“yiyemiyordun, içemiyordun” diyerek o dönemde bu sıfatın üzerinde oluşturduğu toplumsal baskıyla aç bile kaldığını belirtmiştir.

3.2. Örneklem Grubunun Kısa Yaşam Anlatıları

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin daha iyi anlaşılması ve bağlantıların daha iyi saptanabilmesi için aşağıda örneklem grubuna ait özetlenmiş yaşam anlatıları yer almaktadır:

G1: Eşiyle birlikte yaşamaktadır. Fakat görüşme yapıldığı tarihte eşi İstanbul’da kızının yanında olduğu için tek başına yaşamını sürdürmekteydi. Kalp, tansiyon ve kemik erimesi hastalığı vardır. Hanenin geliri eşinin emekli maaşı ve fındık mahsulünün geliridir. Yaşadığı şehirde çocuğu olmadığı için hastalık baş gösterdiğinde İstanbul’a çocukların yanına gitmektedir.

G2: Eşiyle birlikte yaşamaktadır. G3 ile evlidir. Tansiyonu vardır. Ayrıca bel fitiği ve kulaklarda işitme sorunu bulunmaktadır. Emekli aylığı ve fındık mahsulünün geliri ile geçinmektedirler. Maddi olarak durumunun iyi olduğu gözlemlenmiştir. Almanya’ya işçi olarak çalışmaya gitmiştir ve başka ülkeleri de gezip görme fırsatına sahip olmuştur. Hem köyde hem de ilçe merkezinde evi vardır.

G3: Eşiyle birlikte yaşamaktadır. G2 ile evlidir. Bacaklarında kireçlenme olduğu için ayakta fazla kalamamaktadır ve yürümekte zorlanmaktadır. Geçmiş yaşantısında 10 yaşından 17 yaşına kadar hastalanıp yatalak bir şekilde yaşamını devam ettirmiştir. Bu nedenle hiç okula gitmemiştir. Eşinin emekli maaşı ve fındık mahsulünün geliri ile geçinmektedirler.

G4: Eşinin ölümünden sonra tek yaşamaya başlamıştır. Tansiyon, baş dönmesi, kabızlık sorunu yaşamaktadır. Yaşamı boyunca çalışmış fakat emekli olamamıştır. Yaşlılık aylığı ile geçinmektedir. Bütün varlığını çocuklarına taksim ettiği için bir tek oturduğu ev kalmıştır. Belediyeden ev temizliği hizmeti almaktadır.

G5: Yaşına 70 demiştir. Fakat yanındaki torunu unutkanlığı olduğunu belirterek 75 olarak düzeltmiştir. Görüşme yapıldığında eşini kaybedeli 6 ay olmuştur ve acısının çok taze olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle torunu yanına gidip gelmektedir. Tek başına yaşamını sürdürmektedir. Damar tıkanıklığı vardır. Ameliyat riskli olduğu için devlet hastaneleri ameliyatı gerçekleştirilmemekte, özel hastanelere ise maddi gücü yetmediği için gidememektedir. Tansiyonu vardır. Yaşlılık aylığı ile geçinmektedir.

G6: 2,5 sene önce eşini kaybetmiştir bu nedenle tek başına yaşamını idame ettirmektedir. Kızıları İstanbul’da kızının yanında kalmaktadır. Bir tek bel fitiği vardır ve ağrı

kesiciler kullanmaktadır. Yaşlılık maaşı ve fındık mahsulünün geliri ile geçinmektedir. Yaşça daha genç olduğu için (67) yaşamını idame ettirmede zorlanmadığı gözlemlenmiştir.

G7: Eşi ile birlikte yaşamaktadır. Kışın İstanbul ve Antalya'daki çocuklarının yanına gidip kalmaktadır. Mide fitiği, astım rahatsızlıkları vardır. Yaşlılık aylığı ile geçinmektedir. Katılımcı İstanbul'da sıkıldığını ama Antalya'da gezip dolaşabildiği için sıkılmadığını belirtmiştir.

G8: Alzheimer hastası olduğu için yaşını tam olarak bilmemektedir. Bunun dışında tansiyon ve kemik erimesi rahatsızlıkları bulunmaktadır. Eşini kaybetmiştir ve onun emekli maaşı ile geçinmektedir. Yaşının ileri (80) olmasına ve zorlanmasına rağmen inek bakmaktadır. Tek başına yaşadığı için onunla vakit geçirdiğini belirtmiştir.

G9: Eşi ve bir oğlu ile yaşamaktadır. Böbreklerinden rahatsız olduğunu belirtmiştir. Eşinin emekli maaşı ve fındık mahsulünden gelen gelire geçinmektedirler. Ayrıca kendisi ineklerinin sütünü satmakta ve bundan gelir elde etmektedir. Komşu ve arkadaşlarıyla sosyal ilişkileri kuvvetlidir.

G10: Eşi öldükten sonra 11 senedir tek başına yaşamaktadır. Tansiyon ve antidepresan ilaçları kullanmaktadır. Emekli maaşı ile geçinmektedir. Bir kızı ve bir oğlu ile aynı şehirde yaşadığı için ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü onlar üstlenmiştir. Eşi öldükten sonra psikolojisinin bozulduğunu belirtmiştir.

G11: Eşi öldükten sonra 4 senedir yalnız yaşamaktadır. İki kulağında da duyma problemi olduğu için cihaz bulunmaktadır. Bunun dışında tansiyonu vardır. Önceden kendi lokantası vardır ve buradan emekli olmuştur. Bu nedenle kendi başına yemek yapma konusunda zorlanmamaktadır. Bir oğlu vardır ve gelinini genç yaşta kaybetmiş olması onu çok etkilemiştir.

G12: Eşi ile birlikte yaşamaktadır ve Alzheimer eşine bakım vermektedir. Üst katta oğlu oturduğu için birçok konuda ondan yardım almaktadır. Tansiyon hastasıdır ve kan sulandırıcı kullanmaktadır. Eşinin eskiden ayakkabı dükkânı bulunmaktadır ve oradan çalışmadan emekli olmuştur. Maddi olarak görece iyi durumdadırlar.

G13: Oğlu ve onun ailesi ile oturmaktadır. Yaşını tam olarak bilmemektedir. Tansiyon ve bronşit rahatsızlığı bulunmaktadır. Alzheimer ilacı kullanmaktadır. Yaşlılık aylığını oğlu almaktadır.

G14: G15 ile evlidir. Bel fitiği ve prostat rahatsızlıkları bulunmaktadır. İnşaat işçisi olarak birçok ilde çalışmıştır ve emekli olmuştur. Eşi yatalaktır ve ona bakım sağlamaktadır. Bakım parası almaktadır. Ayrıca evde bir de işitme engelli bir kızı bulunmaktadır. Görüşme ilerledikçe engelli kızın hem annesine hem de babasına bakım sağladığı anlaşılmaktadır.

G15: G14 ile evlidir. Eşi ve kızıyla birlikte yaşamaktadır. Şeker hastalığı vardır. Hipertansiyonu vardır. Romatizmadan ve bacaklarının ileri derecede kireçlenmesinden dolayı sürekli yatmaktadır. İşitme problemi bulunmaktadır. Bazı ihtiyaçlarını gidermek için ancak eşi ve kızı tarafından desteklenerek ayağa kalkabilmektedir.

G16: Eşini 28 yaşında kaybetmiş ve 5 çocuğunu kendi büyütüştür. Tek başına yaşamaktadır. Kemik erimesi, kalp büyümesi, tansiyon, kolesterol, karaciğerlerde yağlanma rahatsızlıkları vardır. Yaşlılık aylığı almaktadır.

G17: Eşi ile birlikte yaşamaktadır. Tansiyon problemi vardır ve bundan dolayı burnunun kanadığını belirtmiştir. Eşinde Alzheimer başlangıç seviyesindedir. Yakın zamanda iki kere düşme vakası geçirmiştir. O nedenle görüşme yapıldığında kaburgalarının ağrıdığını belirtmiştir. Eşinin emekli aylığı ve fındık mahsulünün geliri ile geçinmektedirler.

G18: Bir oğlu ile birlikte yaşamaktadır. Eşini 23 yaşında kaybetmiştir ve 3 çocuğunu kendi büyütüştür. Tansiyon ve mide rahatsızlığı bulunmaktadır. Oğlunun psikolojik problemleri bulunmaktadır ve arada akıl hastanesinde yattığını belirtmiştir. Yaşlılık aylığı almaktadır. Bir de fındık mahsulünün geliri ile geçinmektedir.

G19: G20 ile evlidir. Eşi ile birlikte yaşamaktadır. Nüfusa göre 76 yaşındadır fakat görüşme sırasında 'Atatürk öldüğünde biz meydanlardaydık' diyerek daha erken doğduğunu belirtmiştir. İnşaatçılık yaparak başka şehirlerde çalışmıştır ve emekli olmuştur. Astım ve tansiyon rahatsızlıkları vardır. Düşme öyküsü bulunmaktadır ve bacağına platin vardır. İhtiyaçlarının karşılanmasında torunu yardımcı olmaktadır.

G20: G19 ile evlidir. Eşi ile birlikte yaşamaktadır. Şeker hastalığından dolayı bir bacağı kesilmiştir bu nedenle yürümekte zorlanmaktadır. Eşinin emekli aylığı ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Evin işlerini ve ihtiyaçlarını eşi ve torunu karşılamaktadır.

G21: Torunu ve onun ailesiyle birlikte kalmaktadır. Yaşını tam olarak bilememektedir. Tansiyon, kemik erimesi ve ülser rahatsızlığı bulunmaktadır. Yaşlılık aylığı almaktadır. Bir oğlunu iş kazasıyla kaybetmiştir. Şu anda 2 kızı vardır.

G22: Oğlu ve ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Kemik erimesi rahatsızlığından dolayı belinde sürekli ağrı olduğunu belirtmiştir. Hane halkının yaşından dolayı ilgilenmemesi ısrarına rağmen inek bakmaktadır. Eşinin ikinci evliliği olmasında dolayı çocuklarının sayısı sorulduğunda 'benim 5 kızdı, 3 oğlandı kendimin. O bir daha evlenmişti ben varana kadar. 2 de ondan vardı' diye cevap vermiştir. Daha sonra görüşme sırasında 8 çocuk var dünyada demiştir. Yaşlılık aylığı almaktadır. Fakat görüşme sırasında aylığını oğlunun aldığını belirtmiştir. Unutkanlığı olduğundan gelini yakın zamanda doktora götüreceklerini belirtmiştir.

G23: G24 ile amca-hala çocukları olmaktadır ve onunla evlidir. Kalp hastalığı, tansiyon, beyinde küçülme ve prostat rahatsızlığı bulunmaktadır. Ailesinin yaşadıkları döneme göre zeki ve varlıklı olduklarını söylemiştir. Şu anda da maddi olarak iyi durumdadırlar. İlçe merkezinde dükkânı bulunmaktadır ve araba kullanmaktadır.

G24: G23 ile evlidir. Eşi ile birlikte yaşamaktadır. Tansiyon ve kemik erimesi rahatsızlıkları bulunmaktadır. Eşinin emekli aylığı ve fındık mahsulünden elde ettikleri gelir ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Aktif bir şekilde hem evde hem de bahçede çalışmaktadır.

G25: Eşi öldükten sonra 9 yıldır yalnız yaşamaktadır. Astım hastalığı bulunmaktadır. Yaşlılık aylığı ile geçimini sağlamaktadır. Oturduğu ev bodrum benzeri bir yapıdadır. Üst katta oğlu ve torunu iki aile şeklinde yaşamaktadır. Altı çocuğu olmuştur. Fakat biri küçük yaşta yanarak hayatını kaybetmiştir. Bir diğerini görüncesine evlatlık olarak vermiştir. Kızları İstanbul'a kızının yanına gitmektedir.

Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde her yaşlı için farklı bir yaşam seyri ortaya çıkmaktadır. Yaşamlarının farklı yerlerinde kırılmalar yaşamışlar ve toplumsal rolleri süreç içerisinde birçok kere değişmiştir. En sık tekrarlanan rahatsızlık hipertansiyondur. Bunu kemik erimesi ve astım takip etmektedir. Bir diğer önemli bulgu Alzheimer hastalığının sıklığıdır. Bu hastalık yaşlı bireylerin günlük yaşamlarını en çok etkileyen durum olmaktadır.

3.3. Örneklem Grubunun Günlük Yaşam Aktiviteleri

Kırsal alanda yaşlılığın getirdiği olumsuz durumlar nedeniyle bazı aktiviteleri yapmak zorlaşmaktadır. Bireyler bu durumda ya aktivite sayısını sınırlamakta ya da başkalarından yardım istemektedirler. "TR82 bölgesi Kırsal Yaşlılık Analizi Araştırması" sonuçlarına göre, yaşlılar sırasıyla en fazla sağlık kuruluşuna gitmek, fatura yatırmak, bankaya gitmek, şehir dışına yolculuk yapmak, alışveriş yapmak ve banyo yapmak için başkalarının yardımına ihtiyaç duymaktadır. Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin %59,7'si yatağa yatıp kalkmak, %68,8'i giyinmek-soyunmak, %78,7'si ilaçlarını kullanmak aktivitelerinde zorlanmadıklarını; bununla beraber %71,3'ü tuvalete gitmek, %65,6'sı banyo yapmak gibi faaliyetleri kendi başlarına kolaylıkla yapabildiklerini ifade etmiştir (Kuzey Anadolu Kalınma Ajansı, 2015: 41).

Tablo 3.2 Katılımcıların GYA ve AGYA'ya İlişkin Bilgileri

	Kişisel bakım	Yemek yapma	Evin temizliği	Ev ihtiyaçları	Fatura ödeme	Doktora gitme	İlaç kullanma
G1	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Eşi	Eşi	Kendisi	Kendisi (Renkler)
G2	Kendisi	Eşiyle	Eşiyle	Kendisi	Kendisi	Çocukları	Kendisi (Bilerek)
G3	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Eşi	Eşi	Çocukları	Eşine danışarak
G4	Kendisi	Kardeşi	Belediye ekipleri	Tanıdıklar	Yeğeni	Yeğeni	Kendisi (Bilerek)
G5	Kendisi	Kendisi	Belediye ekipleri	Torunu	Torunu	Torunu	Torunu
G6	Kendisi	Kendisi, komşular	Belediye ekipleri	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi (Tanıyarak)
G7	Kendisi	Eşiyle	Eşiyle	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi (Bilerek)
G8	Kendisi	Kendisi	Kendisi, kızları	Çocukları	Çocukları	Çocukları	Kendisi (Tanıyarak)
G9	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Eşi ve çocuğu	Eşi ve çocuğu	Çocuğu	Kendisi (Bilerek)
G 10	Kendisi	Çocuklar 1	Çocukları, temizlikçi	Çocukları	Çocukları	Çocukları	Kendisi (Bilerek)
G 11	Kendisi	Kendisi	Akrabalar	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi (Bilerek)
G 12	Kendisi	Kendisi	Kendisi ve gelini	Çocuğu	Çocuğu	Çocuğu	Kendisi (Bilerek)
G 13	Gelin ve torunlar	Gelini	Gelini	Çocuğu	Çocuğu	Çocukları	Gelini
G 14	Kızı	Kızı	Kızı	Kendisi veya tanıdıklar	Kendisi	Kendisi veya çocukları	Kendisi (Bilerek)
G 15	Kızı	Kızı	Kızı	Eşi	Eşi	Eşi ve çocuğu	Eşi ve kızı
G 16	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Oğlu	Kendisi	Kendisi (Tanıyarak)
G 17	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Eşi	Eşi	Kendisi	Eşine danışarak
G 18	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Kendisi (Tanıyarak)
G 19	Kendisi	Kendisi	Torunu	Kendisi	Kendisi	Kendisi ya da çocukları	Kendisi (Bilerek)
G 20	Kendisi	Eşi	Torunu	Eşi	Eşi	Eşi	Eşine danışarak
G 21	Torunu	Torunu	Torunu	Torunu	Torunu	Torun ya da kızı	Kendisi (Tanıyarak)
G 22	Gelini	Gelini	Gelini	Oğlu	Oğlu	Çocukları	Gelini
G 23	Kendisi	Eşi	Eşi	Kendisi	Kendisi	Çocukları	Kendisi (Bilerek)
G 24	Kendisi	Kendisi	Kendisi	Eşi	Eşi	Çocukları	Kendisi (Bilerek)
G 25	Kendisi	Kendisi	Kızı	Oğlu, yakınları	Kızı	Çocukları	Kendisi (Tanıyarak)

Kırsal kesimde yaşayan 65 yaşın üstündeki bireylerin üçte birinden fazlası günlük yaşam aktiviteleri ile ilgili zorluklar yaşamaktadır (TNS BMRB, 2013: 7). Araştırmaya katılan yaşlıların da birçok konuda bakıma muhtaç oldukları gözlemlenmiştir. Yaşlıların çoğu (20 kişi) kişisel bakımlarını kendilerinin yaptıklarını belirtmiştir. Fakat bazıları bunun mecburiyetten dolayı olduğunu ve zorlandıklarını ifade etmiştir.

“Banyomu filan kendim yapıyorum. İş başa düşünce yapılıyor. Tabii ki insan yanında biri olsa, çocuklarından biri olsa daha kolay olur. Ama olmayınca tabii iş zor da olsa kendin yapıyorsun.” (G1, Kadın, 70, eşiyile yaşıyor)

“İstersen yapma, mecbur yapacaksın. Yeğenimin karısı bir şey ördürmüş böyle. Buradan da tutmaya yeri var, buradan da tutmaya yeri var, şöyle tutuyorum sırtımı falan kaşıyorum.” (Burada banyo lifinden bahsediyor) (G5, kadın, tek yaşıyor)

Araştırmaya katılan yaşlılardan sadece biri yatalak durumdadır. Onun tüm kişisel ihtiyaçları eşi ve kızı tarafından karşılanmaktadır. Yatakta yatmak dışında yaptığı tek aktiviteyi eşi şu şekilde belirtmektedir: “Havalar sıcak oldu mu şemsiyesini çekiyorum. Dışarda güneşleniyor biraz. Sonra içeri getiriyorum.” (G14, erkek)

Başka bir kadın yaşlının (G20) bir bacağı kesik olduğu için kişisel bakımını karşılamada ciddi anlamda zorlandığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle kişisel bakımını yapabildiğini fakat “Yavaş yavaş bir saatte yapıyorum. Kafamı gözümü tarıyorum” diyerek fazla zaman harcadığını belirtmiştir.

Çocuklarının ya da torunlarının yanında kalan yaşlılar kişisel bakımlarını onlara devretmişlerdir. “Yapamıyorum ben şimdi kolumu döndürüp de.” (G22, kadın) diyerek, fiziksel olarak zorlandığını belirtmiştir. Bu durum tek yaşayan yaşlılarda da gözlemlenmiştir fakat onlar yardım alacakları kimse olmadığı için kendileri bir şekilde ihtiyaçlarını yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Yemek yapma konusunda kadın yaşlıların erkeklere göre daha iyi durumda olduğu söylenebilmektedir. Duruma tek yaşayan yaşlılar açısından bakılırsa, tek yaşayan yaşlı kadınların bu ihtiyacını kolaylıkla karşıladığı söylenebilmektedir. Fakat erkek yaşlılar için durum farklıdır. Hayatları boyunca evdeki iş bölümü ataerkil bir yapı altında şekillendiği için eşlerini kaybettiklerinde hiçbir fikirleri olmayan bir konu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Araştırmaya katılan yaşlı erkeklerden yalnız yaşayanların (4 kişi) 3’ü (G4, G5, G10) bu konuda başkalarının yardımına ihtiyaç duymaktadır.

Yemeğimi getiriyorlar. Burada belediye başkanının annesi var. Bacım. O gönderiyor... Yok ben yemek yapamam. Eşim gitti ben bittim. Ben daha yemek yiyesim bile yok. Benim yediğim bir kuş doymaz. O kadar yemek yiyorum ben... Acıkırsam çay demliyorum. Biber var ya kızartma onu kızartabiliyorum.

Bir de yumurtayla peynir birbirine yapabiliyorum. Mecbur öğrendim. Öyle erkekler var ki şimdi bayanın el tuttuğunu yapıyor şimdi. Ben haberim yok bir şeyden. Ben kendi kendime öğrendim. Bayan bana bir şey öğretmedi. Çünkü yapıyordu ediyordu. Önüme koyuyordu. İhtiyaç yoktu ki. Bilseydim ben de o zaman hepsini öğrenmeye zorlardım. Hay dünya. (G4, erkek)

“Ara sıra bir yemek yapıyorum. Bazen kuru fasulye yapıyorum öyle. Komşular falan getiriyorlar sağ olsunlar. Bir şeyler yiyorum ne bulursam.” (G5, erkek)

Bugün gelinim yemek şey yapacak, ben dükkândan alırım. Her hafta gelinim çarşambadan çarşambaya yemek yapar. Ben dükkândan alırım. Cumartesi günü kızım köye gelir. O pişirir. Öyle ben böyle gidiyoruz bakalım. Yemek yapamıyorum ben yeğenim. Eğri doğru çayımı yapıyorum ben öyle gidiyor. O hazırı ısıtabiliyorum yani. Niye yemek öğrenmedim? Biz devamlı dışarda çalıştık yeğenim. Ben 55 sene var bu sanatı yapalı ama 50 sene çarşıda geçirdim ben. Sanatta olduğumuz için o tarafı hiç benimsemedik. Mesela Hatice (eşi) içeriyi silip süpürmesini, yemeğini yapardı ben de dışarda çalışırdım. (G10, erkek)

Hatta evli erkek yaşlılar eşlerinin kaybından sonra bu konu hakkında endişe duymaktadırlar: “Benim düşüncem o zaten. Ben çay bile koyamam. Nasıl olur ne olur bilemiyorum artık.” (G23, erkek)

Yalnız yaşayan erkek katılımcılardan sadece birinin (G11) yemek konusunda oldukça bilgili olduğu saptanmıştır. Bunun nedeni olarak ise gençken bir lokantaya sahip olması ve kişisel beceriye sahip olması gösterilebilmektedir. Görüşme yapıldığı zaman da kendisi mutfakta yemek pişirmek üzeredir.

Yakınlarının yanında kalan katılımcıların hepsi kadındır. G13 ve G22 oğlu ve geliniyle birlikte ikamet etmektedir. G21 ise torunu ile ikamet etmektedir. Yakınlarının yanında ikamet eden yaşlılar yaşadığı evin asıl sahiplerinin rutinine uyum sağladıkları için kendi ihtiyaçlarının karşılanması hususunda yardım alırken, evin ihtiyaçlarının karşılanması hususunda da hem bilgi sahibi olamamakta hem sorumluluk alamamakta hem de kişisel tercih haklarını kullanamamaktadırlar. Araştırma kapsamında görüşülen bu yaşlıların hepsi yemek, evin temizliği, evin ihtiyaçlarının giderilmesi konularında hiçbir görev almamaktadır. Fakat kişisel bakım konusunda zorluk çekmemektedir.

“Yok, yok bu kızlar yapıyor saçımı filan tarıyorlar. (Bu kız yapıyor banyosunu falan diyor gelini) babaanne haydi banyoya diye çağırıyor bana. Gidiyorum banyoya banyo yaptırıyor beni.” (G13, kadın)

Karı koca birlikte yaşayan hanelerde devam eden bir iş bölümü mevcuttur. Erkekler dışarıya yönelik ihtiyaçları karşılar, kadınlar eve yönelik ihtiyaçları karşılamaktadır. Dolayısıyla kadınlar yemek yapma, evin temizliğini yapma gibi ev içi sorumluluklar üstlenirken erkekler ise evin ihtiyaçlarını karşılama ve faturaları ödeme gibi ev dışı

sorumlulukları üstlenmektedirler. Toplumsal cinsiyet kırsal alanda daha belirgin olmaktadır. Kadınların merkezlere ulaşmaları erkeklere göre daha seyrek. Erkeklerin ise ev içi işlerde görev almaları kadının fiziksel yetersizliklerine bağlı olmaktadır. Araştırmaya katılan yaşlılardan 13'ü evlidir ve bazı istisnalar dışında aile içi görev paylaşımı bu şekildedir. Bu görevlerin paylaşım oranını değiştiren ise karı kocadan birinin sağlık açısından yetersizlik içinde olmasıdır. G2 ve G3 araştırmaya katılan evli çiftlerden biridir. G2 eşinin bazı konularda kendisine yardımcı olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:

Yapamadığımı yapar. Benimle beraber mutfağa çıkar, ben oradan yaparım o alır getirir masanın üstüne koyar peşim sıra. Mesela şu evi süpüremiyorum ya, hacı şu evi ben süpüremiyorum kolum tutmuyor süpürgeyi desem gelir elimden alır, yapar, sobamızı yakar, en mühim soba. Ondan sonra şu sobanın önünde döktüğü külü orda bırakayım demez. Onu güzelce alır. O öyle şeylere çok. (G2, kadın)

Evli erkek katılımcılardan G7 eşinin sağlık problemlerinden dolayı ona yardımcı olduğunu “Yemeği biraz ben yapıyorum biraz koca karı. Ne yapalım ayıp bir şey değil.” diyerek yemek yapmayı kendi gözünde meşrulaştırmaya çalışmıştır. Yemek yapmak kadına özgü bir sorumluluk olarak düşünülse de sağlık problemleri bu görüşü baltalamaktadır. Bu durum her iki cins için de geçerlidir. Erkeğin yemek yapması aslında istenilen bir durum değildir ve bu hissiyat görüşmeler sırasında da diyaloglardan ve gözlemlenen durumlardan anlaşılmaktadır. G19 ve G20 çiftinin aralarında yemek yapma konusunda şöyle bir diyalog geçmiştir:

“Kızım yemekleri bazı bu kocaman yapıyor nasıl yalan söyleyeyim.” (G20, kadın)

“Yemekleri hazır alıyorum. Hazır senin anlayacağın. Şimdi ben yapabileceğimi alıyorum Çamaş'tan hazır çorba gibi, hazır etler gibi, tavuk gibi.” (G19, erkek)

“Yumurta alıyor yapıyor işte. Ne yapayım kızım.” (G20, kadın)

Bu diyalog isteyerek söylenmemiş, söylerken de çekinilmiş bir durum olarak gözlemlenmiştir. Kırsal alandaki ataerkil yapı evle ilgili sorumlulukları paylaşırken sınırları çok katı çizmektedir. Bu yapının içselleştirilmesiyle birlikte kadının da bu duruma aynı pencereden bakıyor olması kaçınılmazdır.

Yaşlı bireylerin başkasına ihtiyaç duydukları konuların başında sağlık kuruluşlarına ulaşım gelmektedir. Araştırmaya katılanlardan 7 kişi kendi başına doktora gittiğini belirtmiştir. Bu bireylerin tek başlarına (G6, G11, G16) ya da eşleri ile (G1, G7, G17) yaşadıkları saptanmıştır. Çocuklarının hemen ulaşamayacak konumda olmaları ve hastalık durumunda bu konunun zorunluluk haline gelmesi bu yönde bir alışkanlık geliştirmelerine

sebepl olmuş olabilir. G18, psikolojik rahatsızlığı olan çocuğu ile yaşamaktadır. Bu nedenle kendi ihtiyaçlarını ve evin ihtiyaçlarını kendisi karşılamaktadır. ocuklarının yakın olmaması ve bu konuda yardım edecek kimsenin bulunmaması zorunlulukların bir şekilde yerine getirilmesini sağlamaktadır.

Okuma yazma bilmek yaşlı bireylerin için özellikle ilaçların kullanımı hususunda önem arz etmektedir. Okuma bilen ve harfleri tanıyan yaşlılar ilaçlarını kullanma noktasında zorluk yaşamamaktadır. “Ben çantaya koyuyorum ilaçlarımı. Karıştırmam. İki tane var. Zaten bunları kaç seneden beri kullandığım için karıştırmak yok.” (G10, erkek, yalnız yaşıyor). Okuma bilmeyen yaşlılar ise yine ilaçlarını tanıyarak aldıklarını söylemektedirler. Bu durum araştırmanın ilginç bir bulgusudur. Bunun nedeni kronikleşen rahatsızlıklarda, örneğin tansiyon, şeker, astım gibi, yaşlıların ilaçlarını benimsemeleri ve dolayısıyla tanımaları olabilir. G4 okuma bilmemesine rağmen ilaçlarını karıştırmadığını ifade etmiştir. “İlaçları karıştırmıyorum. Onları seçiyorum. Onun üstüne yazıyorlar şöyle şöyle.” (G4, erkek, yalnız yaşıyor) Okuma bilmemesine rağmen üzerindeki yazılardan anlaması onun artık ilacı tanıyarak içtiğini göstermektedir.

Eşiyle birlikte yaşayan yaşlılar bu konuda diğerinin yardımına başvurmaktadır. Kadın yaşlılar çoğunlukla okuma bilmediklerinden ilaçlarını karıştırdıkları zaman eşlerinin bilgisine başvurmaktadır, bunun yanında çocuklarından destek almaktadırlar.

“Onları belirliyorum. şu şöyle içilecek tarifini yapıyorlar, yazıyorlar dışına. Hacıya da soruyorum bazen de beni tersliyor biliyor musun sen? Ben göremiyorum diye. İyi takip et diyor. Unuttuğumu kıza telefon açıyorum soruyorum kızım.” (G3, kadın)

İlaç kullanmak yaşlılar için bir rutin haline geldiğinden bunun için bazı belirleyiciler kullanmaktadırlar. Özellikle ilaçları için ayrı yerler belirleyerek, renklerinden ayırarak ya da gözlerinin önüne koyarak hangisinin ne için olduğunu ayırt etmektedirler. Bunun yanında sağlık çalışanları ilaç kutusunun üzerine işaretler (günde kaç defa iecekse o kadar çizgi koymak gibi) koymaktadırlar. Bu durumlar yaşlıların ilaçları ayırt etmesini kolaylaştırmaktadır.

Hapların kutularını ayrı bırakıyorum, hap çok bizde. Bir ondan alıyorum, bir ondan alıyorum. Kutuları ayrı yalnız, kalp hapi biliniyor. Misal, kalp hapi pembe, öbürü beyaz. Kemik hapi beyaz. Tabi yanında ağrı kesicilerimiz var, onu onun yanına koymuyorum. Ayrı tutuyorum karıştırırım belki diye. Öyle ezberledim. Okuyup yazma olmadığı için. (G1)

“Unutabiliyorum ama aklıma geldi mi içiyorum. Dokunmuyor yle. Her sabah kahvaltı yaparken koyuyorum bunları masaya unutmayayım diye.” (G11)

İlacı hacıya (eşine) soruyorum. Doktorum bana diyor ki, nasıl yiyeceğime bir tane mi iki tane mi, akşam mı sabah mı öğlen mi... Hep benim çocuğum çizgi çektii üç ilaç öğlen akşam sabah. Tansiyon ilacımı zaten biliyorum akşam yatarken yiyorum bir tane burnumu kanayana, onu tanıyorum. Tansiyon ilaçlarımı tanıyorum. (G17, kadın, eşiyile yaşıyor)

Alzheimer rahatsızlığı olanlar unutkanlık problemi yaşadıkları için ilaçların kullanım düzeni de süreklilik göstermeyebilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Alzheimer hastası bireylerin yaşamlarını tek başlarına idame ettirmesinin zor olduğu görülmektedir. Çünkü bazen kaç tane ilaç içtikleri hakkında bile fikirleri olmayabilmektedir.

İlaç kullanıyorum. Var 4 tane 5 tane var. (Gelini: 7-8 tane ilaç içiyor) ben seçemiyorum, yiyemiyorum. (Kutulardan da yiyemiyor daha. 2 senedir böyle yapıyorum) unutkanlık da çok. Nereye ne bıraksam bulamıyorum daha. Aha şimdi bunu götürürüm şuraya bırakırım geri gelinceye kadar kafamdan çıktı, gitti, unuttum. (G13, kadın, çocuğu ile birlikte yaşıyor)

3.4. Sosyal İlişkilerin Görünümleri

Kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin sosyal ilişki kurduğu kişiler yakın mesafedekiler olmaktadır. Kırsal alanda akraba olanlar yakın mesafede ikamet etmektedirler ve aralarında hem akrabalık hem de komşuluk ilişkileri üzerine kurulu etkileşim meydana gelmektedir.

“Zaten biz hep akrabayız burada. Hem komşu hem akraba oluyor. Çok iyiyiz. Valla kötü komşu yok. O beni çağırır, ben onu çağırırım. Gideriz, geliriz sık sık.” (G9, kadın)

Kırsal alanda diğerleriyle sosyal ilişkiler kurmak için yaşlılar herhangi bir çabaya girişmemektedirler. Zaten doğası gereği kır hayatı sosyal ilişkileri de içerisinde barındırmaktadır. Birçok konuda yardımlaşmanın sürekliliği ve cenaze, düğün, hastalık gibi sosyal hayata ilişkin problem ve toplantılarda dayanışmanın sağlanması sosyal ilişkilerin daha plansız ve ani gerçekleştiğini göstermektedir.

“Ben şu evimin önünde otursam bana yeter. Gelenle konuşurum, gidenle. Burada kimse yabancı değil. Bir düğün olur, cenaze olur hep birlikte gidilir.” (G9, kadın)

Çocuklarının yanında yaşayanlar bir yana, eşiyile veya tek yaşayanların çocuklarıyla görüşme süresi az, sıklığı ise seyrek. Yaşanılan yerde fındık üretimi yaygındır ve fındık mahsulünün toplanma zamanı yılın ağustos ayına denk gelmektedir. Bu nedenle başka yerlerde yaşayan çocuklar izinlerini o zamanlarda kullanmaktadırlar. Bunun dışında iki dini bayram mesafelerin yok olmasını sağlamaktadır. Yaşlılar çocuklarıyla daha çok telefonda görüştiklerini dile getirmişlerdir.

“Çocuklarla telefonda görüşüyorum. Bayramdan bayrama, yazın geliyorlar. Gelen geliyor, gelemeyen başka zaman geliyor. Hepsi bir arada gelemiyorlar.” (G1, eşyle yaşıyor, çocukları başka illerde yaşıyor)

“Fındıkta geliyorlar kalıyorlar. Okulla uğraşıyorlar. Bu sene torun üç günlüğüne geldi babaannemi göreyim diye, izni öyle almış. Ne yapacaksın, ekmek kavgası. Hiç demem ki bırakın işinizi de gelin bana şey edin demem. Herkes kendine göre.” (G16, yalnız yaşıyor, çocukları il merkezinde ve başka illerde yaşıyor)

Yaşlılıkta fiziki yeterlilik ve sağlık durumu diğerleriyle olan ilişkileri etkilemektedir. Fiziksel hareketliliği düşük düzeyde olan bireyler bir nevi binaların içine hapsolmakta, sosyalleşme sürecine sınır çizilmektedir. Araştırmaya katılan yaşlı bireylerden yürümede sıkıntı çekenlerin evin etrafından çok uzaklaşmadıkları ve dolayısıyla diğerleriyle etkileşim kuramadıkları gözlenmiştir.

“Hastayız biz yatıyoruz. Koca karıyla (G15) aha burada yatıyoruz. Bu çocuk da çorbamızı yapıyor. Böyle gidiyoruz işte.” (G14, yürümekte zorlanmaktadır)

“Aha burada yatmakla geçiriyoruz günlerimizi. Şöyle pencerenin kenarına oturup dışarı bakıyorum yol kenarından gelen geçenleri. Evin etrafında pislik oluyorsa onları temizliyorum. İşte o kadar oluyor.” (G19, yürümekte zorlanmaktadır)

“Kızım ben zaten gezemiyorum. El de benim yanıma bir gelse bir gelmiyor.” (G20, takma bacak kullandığı için yürümekte zorlanmaktadır)

Günlük aktivitelerde toplumsal cinsiyete bağlı iş bölümü sosyal ilişkilerin doğasına da etki etmektedir. Erkek yaşlılar dışarıya yönelik sorumlulukları yerine getirirken başkalarıyla etkileşim kurmakta ve sosyalleşebilmektedir. Duruma kadın açısından bakıldığında, ev içine hapsolan kadın sosyal ilişkilerinin sınırlarını kır hayatının içinde çizmiş olmaktadır.

“Komşulara gidiyorum. Bizim hocamız vardı burada imamımız camiye yakın ona da gidiyorum... Günüm gelip geçiyor işte.” G25(kadın)

“Şimdi bir akşam orda, bir akşam orada, bir akşam buradayız. Öyle oturuyoruz. Her gün görüşürüz. Hiç bırakmıyorlar beni Allah razı olsunlar. Evde yalnız kalma diyorlar, götürüyorlar. Onlar geliyorlar. Akşam oturuyoruz, sonra beni getirip kapıya bırakıyorlar, sonra dönüyorlar geri.” G1(kadın)

“Benim evde geçiyor kızım. Bu da (kocası için) çalışıyor. Kuran öğrendim, kuran okuyorum.” G3(kadın)

Özellikle kadın yaşlılar için yaşanan yerin merkeze yakınlığı diğerleriyle sosyal alışverişin sıklığını ve niteliğini değiştirmektedir. Merkeze yakın yerlerde kentsel alana özgü adetlerin burada da görüldüğü saptanmıştır. Araştırmaya dâhil edilen Altınordu ilçesi kırsal

mahallesindeki yaşlıların, merkez ilçe olmasından ve merkeze yakın olmasından dolayı, kadınlar arasında ‘gün’ denilen toplaşma ritüelinin burada da görüldüğü saptanmıştır.

Güne gidiyoruz. Günümüz var. Bir eksiğim olursa gidiyorum. Günde oturuyoruz, yiyoruz herkes kendinden yiyor. Simit evine gidiyoruz. Ayın birinden biri. (Garson) Geliyorlar, yazıyorlar, çiziyorlar, biliyorsundur ya, sen ne istiyorsun, mesela şunu bunu, o ne istiyor bunu, herkes bütçesine göre yiyecek alıyor. Çay geliyor. (G9, Altınordu)

“...ara sıra merkeze gidiyorum. Günümüz oluyor, çocukların yanına gidiyorum. 2-3 tane günüm var. Toplanıyoruz öyle.” (G12, Altınordu)

Sosyal ilişkileri etkileyen başka bir değişken ise gelir durumudur. Özellikle kırsal mekânda yaşayanların kentlere rahatlıkla ulaşması için gelir önemli bir kaynağı oluşturmaktadır. Bu anlamda emekli bireyler avantajlı bir konuma sahiptirler.

Eğer köyde dost ahbap olsa iyi geçiyor. Köyde kimse olmasa pazartesi, çarşamba, cumartesi çarşıya giderim. Üç günden biri çarşıya giderim. O da şundan giderim... Çarşıda dostlara gidiyorum. Kafelere gidip oturuyorum. Arkadaşlarla sohbet ediyorum. Oyun moyun yok. Başka bir şey yok. Öğle namazına burada kalsam bile başka yere gidiyorum. G11(emekli maaşı var, yalnız yaşıyor)

3.5. Yararlanılan Hizmetler

Araştırmaya katılan yaşlıların en fazla yararlandığı hizmet yaşlılık aylığıdır. Araştırmaya katılan yaşlılardan 9 tanesinin ana geçim kaynağını bu aylık sağlamaktadır. Bazı yaşlılar bunun için şükrederken bazıları geçinmenin zor olduğuna işaret etmektedir. Hatta bir katılımcı görüşme sırasında araştırmacıdan geçim için yardım talep etmiştir.

Ya benim sizin araştırma maraştırma şunu bir yararlanalım hiç olmazsa ya. Bu yaşa geldim ben, benim sigortam migortam bir şeyim yok. Hiçbir şeyim yok. Bir 65’lik veriyorlar 90 günde. 1 lira bile düşmüyor günlük. 700 lira para veriyorlar. Beni sigortalı, efendim bir aylık yardım edin bana. Sadece yaşlı aylığı alıyorum... çok şükür canım sağ da çok parasızlık çekiyorum. Ben 92 raporum var 10 tane doktor imzasıyla beraber. Benim şimdi aylığım niye olmamalı? (G4, erkek)

Özellikle ulaşımın zor sağlandığı ve ailenin ulaşımı sağlayacak bir araçları olmadığı zamanlarda 182 hattında sağlık talebinde bulunulduğu görülmüştür. Fakat bu hizmetten yararlanan yaşlının kendisi değil, evde birlikte yaşadığı yakınları olmaktadır. Hastane randevularının bu kanaldan gerçekleştirilmesi bir yana ambulans hizmeti olarak da bu kanaldan faydalanılmaktadır.

“Öyle bir hasta olsak çok hasta oldu mu Çamaş’a bildiriyoruz. Oradan ya taksi geliyor ya ambulans geliyor. (Gelini: 182’yi arıyoruz ambulans geliyor, geliyor Allah razı olsun devletten).” (G13, kadın)

Ordu Büyükşehir Belediyesinin YADES-YAŞAD projesi kapsamında verilen hizmetlerden yararlanan yaşlılar için en doyurucu hizmet bu olmaktadır. Evlerinin temizliği, bazı maddi ihtiyaçlarının karşılanması, yemek yapılması gibi hizmetler ayrıca onlara psikolojik olarak destek vermekte ve buna karşı memnuniyetlerini dile getirmekte çekinmemektedirler.

“Şimdi gelirler buraya, büyük tekne var, kaynar duyu koyarlar. Tereği (mutfak tezgâhı) yıkarlar. Bakırları yıkarlar. Evi ocağı paklarlar. Niye memnun olmayayım ki. Öte berimi getiriyorlar, gelirken de boş gelmiyorlar. Allah razı olsun.” (G5, kadın, yalnız yaşıyor)

Altınordu ilçesinde ikamet edenlerin il merkezine inme sıklığı fazla olduğu için belediyenin sağladığı şehir içi otobüslere ücretsiz binme hizmetini kullanma sıklıkları da daha fazladır. İki katılımcı bu hizmeti kullandıklarını ifade etmişlerdir.

“Belediye otobüslerine para vermiyorum daha. Kart çıkarttım. Şehir içinde nereye gidersen git. Belediyenin arabalarıyla. Kullanıyorum ceketimde o. Arabaya bindiğin zaman şöyle yapıyorsun o ses yapıyor. İyi oluyor.” (G10, erkek, Altınordu)

İl merkezindeki hizmetlerden yararlanma her ne kadar merkeze yakınlık ile artan bir durum olsa da yaşlılar fiziki zorluklardan dolayı bu hizmetten istedikleri oranda faydalanamamaktadır: “Bir kere kullandım daha kullanmadım. İyi uygulama gezebilene. Biz daha gezemiyoruz. Benim belimde bir daralma varmış. Ondan beri kendim başıma ya birinin koluna gireceğim ya değnekle gezeceğim. Öyle yapmak zorundayım. Daha öyle kendi halime gidemiyorum.” (G12, kadın, Altınordu)

Evde bakım hizmetinden yararlanan ve bakım parası alan bir yaşlı bulunmaktadır. Kadın yaşlı yatalak olduğu için eşi ve kızı tarafından bakım sağlanmakta ve yardım almaktadırlar. Kısa bir süre önce evde bakım hizmetinin tespiti için de görevlilerin geldiğini belirtmektedir. Fakat süreç ile ilgili bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır.

Yaşlı olarak evde yataktayız da işte o. Evde bakıma bir sefer gelmişler bundan iki hafta önce. Ben de Çamaş'a gitmiştim. Gelmişler bakmışlar. Aile şeyi varmış Fatsa'da oradan gelmişler. Ben de hemen çeşmenin önünde arabadan indim. Onlar da buradan çıktı arabadan. Aa İsmail dayı gel gel gel. Kan almışlar. Onu kontrol edeceğiz. İyi olursa kötü olursa haber vereceğiz. Sen buraya bir imza at. Attım neyse. Bir imza attık gitti. Daha şey yapmadılar. Besbelli temiz çıktı. Gene geliriz dediler, gittiler, daha da gelmediler. Oluyor yine 1-1,5 aydan fazla. (G14, eşi ve kızıyla yaşıyor)

Araştırmada saptanan önemli bulgulardan biri yaşlıların hizmetler hakkında bilgisi olmadığı gibi yararlanabileceği hizmetleri belirtme konusunda da eksik olduklarıdır. Hizmet alanlar memnuniyetlerini belirtmişlerdir, hizmet almayanlar ise ne gibi hizmetlere ihtiyaçları olduğunu kolaylıkla dile getirememişlerdir. G14'e istediği herhangi bir hizmet olup olmadığı

sorulduğunda, “Yaşlı olarak evde yataktayız, işte o.” diye cevap vermiştir. Söyleyecek bir şey bulamadığı fakat bakım konusuna dikkat çekmek istediği gözlemlenmiştir. Kırsal alanda yapılan başka bir araştırmada katılımcılardan verilen hizmetleri değerlendirmeleri istenmiştir. Yetersiz diyenler %38,6, yeterli diyenler %Y3, orta diyenler %12 oranındadır. Azımsanmayacak bir kısım (10,8) ise bilmediğini belirtmiştir (Güler, vd., 2016: 93). Kırsal alanda verilen hizmetlerin az, görünürlüğünün bulanık ve yaşlıların bu konu hakkındaki bilgi dağarcığının dar olduğu görülmektedir.

3.6. Kırsal Alanın Anlamı

Kırsal alan, ömrünü orada yaşayarak geçirmiş bireyler için sadece kır özelliğine sahip bir mekân değildir. Aile yaşamı, sosyal ilişkiler ve çalışma hayatı gibi süreçleri kapsayan, bir ömrü içerisine alan bir anlam dünyasının nesnel bir ölçütle değerlendirilmesi mümkün değildir. Kırsal kesimde yaşayan bireyler aynı konut ve çevrede kentteki bireylere göre daha uzun yaşamaktadırlar (Marcellini, 2007: 248). Bu nedenle kırsal bir mekânda yaşayan yaşlı bireylerin yaşadıkları yeri nasıl anlamlandırdığı mekâna ait zorlukların, kolaylıkların, avantajların veya dezavantajların ne olduğunu tespit etmekten geçmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerden kent yaşamına bir şekilde aşına olmuş olanlar kentsel yaşamla karşılaştırmalı ifadelerde bulunmuşlardır. Araştırmaya katılan yaşlılardan bir çift (G2 ve G3) ve tek yaşayan bir erkek yaşlı (G4) kışları ilçe merkezindeki evlerinde yazları ise köylerindeki evlerinde yaşamlarını sürdürmektedir. Bunun yanında sürekli olmasa da tek başına kırdaki yaşayan yaşlılar kış aylarında ve hastalık dönemlerinde çocuklarının yanına başka yerlere gitmektedirler. Hatta şehir değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Bu duruma uymayan örnekler Altınordu ilçesinde yaşayan yaşlılardır. Onlar merkeze daha yakın oldukları ve Ordu il merkezinde yakınları yaşadığı için ihtiyaçlarının karşılanması gereken durumlarda daha rahat ulaşım sağlanmaktadır. Ayrıca görece kış aylarının sıcaklık bakımından daha yüksek geçmesi evlerini bırakmalarını gerektirmemektedir. Bazı sebeplerden başka yerlere gitmek zorunda olan yaşlılar kır hayatıyla kent hayatı arasında daha kolay karşılaştırmalar yapabilmişlerdir. Örneğin Altınordu ilçesinde yaşayan katılımcılardan biri hastalığı sebebiyle İstanbul'daki kızının yanında kaldığı süre boyunca hissettiklerini şöyle ifade etmiştir.

Ben geçen sene duramadım çocukların yanında. Tül, perde açılmıyor kızım dışarı yerde. E biz yaşlıyız. Ben şimdi hiçbir şey bilemezsem şöyle bahçeye yukarı harmana yukarı çıkıyorum. Öyle bir dolaşıyorum geliyorum. Ben şimdi hiç kapıya çıkmadan, romatizma var, ben hep hasta oldum. Ağrıyan yerlerim sanki çürüdü gibi geldi bana. Tüller açılmıyor. E kapıya inemiyorsun ta 6.katta oturuyorlar. Büyük kız 6.katta. Asansör yok. Ben sıkıldım. Kızım dedim biraz iyi olduğum gibi siz beni gönderin

dedim. O (eşi) hastanede yatıyordu gene. Sonra onu da taburcu etmişlerdi. Dedi ki beraber gideriz. Üç ay kaldım yanlarında geldim, duramadım. Biz yaşlılar oralarda biz edemiyoruz daha kızım. (G1, kadın, Altınordu)

Şehre varıyorsun akşama kadar oturuyorsun. Aha gelinin evinde işini yapıyor, çayını çorbanı yapıyor emme sen otur boyuna otur. Emme köyde olsan hemen çıkıyorsun dışarı geziyorsun. Bahçeleri geziyorsun, geliyorsun oturuyorsun. Şehirde kimi tanıyor kimi biliyorsun. Çocukluğunda gidecektin öğrenecektin emme 70 yaşında 60 yaşında 40 yaşında 80 yaşında gidilince şehirlere alışılmıyor.” (G16, kadın, Çamaş)

Kış aylarında ilçe merkezindeki evlerine gelen çift ise her iki ev de kendilerinin olmasına rağmen yine de köyde yaşamayı daha iyi bulmaktadırlar. “Köyde yaşamak daha iyi. Köye gidince insanın içerisi açılıyor ya. Valla. Etrafına bak. Sağ solu gör. Burada ha burada oturuyorsun karşında binalar görüyorsun. Pek dışarı çıkmıyorsun. Yalnız bir yere gitmeyi istemiyorum. Buraya doğru hep komşularımız. Yabancı değil de köyün hali başka. Köye ne benzer kızım?” (G3, kadın, Gölköy) diyerek köyde yaşamının bunu ifade ederken bile kendisini mutlu ettiği gözlenmiştir.

Kırsal yaşamın en iyi yanlarından birisi havası olmaktadır. Şehrin karışıklığı ve ağır havası yaşlılar için köy yaşamını aramayı gerektiren şeyler olmaktadır. “Geçen yıl 2 ay samsunda kızımda kaldım ama sen bana sor. Samsun yandı, yakıyor beni. En iyisi burası.” (G4, erkek, Gölköy) diyerek şehir havasının kendisini bunalttığını ifade etmiştir.

Kır hayatına kış aylarında bakıldığında ise yaşamın daha zor olduğu görülmektedir. Köyün serin havası bu sefer çetin kışa çevirdiğinde yaşlılar için yaşam zor hale gelebilmektedir. “Kışın zoru var. Kar oluyor böyle. Ne yapacaksın. Bir iki gün yol açılmıyor. Sıkıntı çekiyoruz. Soba yakıyoruz. İlla ki zorlanıyoruz. Hepsini ben yapıyorum. Bu bir iş göremiyor.” (G7, erkek, Çamaş) G7'nin eşi rahatsızlığından dolayı evin bazı işlerini yapmakta zorluk çekmektedir. Bu nedenle G7 hem bahçe, ısınma, alışveriş gibi işleri yerine getirirken yemek de yaptığını belirtmiştir. Kış aylarında özellikle bu anlamda zorlandıkları için çocuklarının yanına gitmektedirler. Ordu, Antalya ve İstanbul gibi il merkezlerine giderek çocuklarının yanında kalmaktadırlar. Fakat her gittiği yer için farklı şeyler düşünmektedir. “İstanbul'da sıkılıyorum. Antalya'da sıkılmıyorum. Antalya'da geziyorum, dolaşıyorum. Bir de oğlan var benim orada evli, şehrin içinde oğlan. Kız azıcık dışta. İki gece oraya gidiyorum, 2 gece oraya geliyorum, vakit geçiriyorum işte. Antalya'da ceket giymem. Böyle penyeyle gez.” diyerek Antalya'da yaşamayı daha çok sevdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle yaşlılarda yaşanan şehre göre tutum değişikliği de görülmektedir.

Yaşadıkları ortamı değiştirmek zorunda kalan yaşlılar hem psikolojik olarak hem de fiziksel olarak etkilenmektedirler. Kır hayatındaki serbestliği yaşayamamak hareket

kısıtlılığına neden olmaktadır. Bu da yaşlı sağlığı için iyi bir etken değildir. G16 şehir hayatında mobilite sıkıntısı yaşadığı için hastalığının etkilerini daha fazla gördüğünü belirtmektedir.

İstanbul'a gidiyorum bazen. Bazen burada yaşıyorum. İstanbul'da kızım da var oğlum da var. Onların yanına gidiyorum. İki ay duruyorum, geri geliyorum. Duramıyorum bacaklarımda kemik erimesi var. Orada kapalıda kaldım mı, hiç yürüyemiyorum buraya geldiğimde. Şimdi burada içeri dışarı gidiyorum. Komşunun yanına gidiyorum geliyorum işte öyle. (G16, kadın, tek yaşıyor).

Yaşlılar köyde yaşamının zorluklarından bahsederken hep çalışmanın gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Fakat çalışmanın sonunda karşılığını almaları köy yaşamının zorluğundan bahsettikten sonra kent yaşamıyla karşılaştırıldığında memnuniyetlerini ifade etmelerine sebep olmaktadır.

Köyde çalışma var. Ama çalıştığını da yiyorsun. Pancar dikiyorsun, fasulye dikiyorsun. Ama yiyorsun. Kendi kendimize ihtiyacımızı görüyoruz çok şükür Allaha. Çarşıda aç durmuyorlar ama yine de köy gibi olmuyor bolluğu. Köy daha rahatlık bakarsan. Ben şimdi çarşıya gideyim çarşıda duramam. Dört duvarın arasında sıkılıyorum. Ben şimdi kapıya çıkıyorsun. Ya birini görüyorum ya komşuyu görüyorum. Vakit geçiriyorum. Biz alıştık şimdi köyün hayatına. Şehir hayatını geçiremeyiz. (G12, kadın)

Köyde yaşamının başka bir zorluğu ulaşım konusu olmaktadır. Özellikle yaşlılar için bu daha da çetrefilli bir süreç olmaktadır. Sağlık birimlerinin her noktada bulunmayışı, merkezlere gidilecek araçların her zaman mevcut olmaması gibi durumlar ihtiyaç halinde başkalarına olan bağılılığı artırmaktadır. Bir katılımcı hasta olduklarında sağlık birimlerine ulaşmada zorluk çektiklerini ve böyle durumlarda komşulardan yardım istemek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. G14: “Araba olmuyor. Hasta olsan vesait yok. Hemen doktor yetişse olmuyor. Gördünüz Çamaş yarım saatlik yolumuz. Aşağı gitsem hemen hemen bir saat olacak. Ulaşım idare edemiyoruz işte. Herkes için tabii.” (G14, erkek, Çamaş)

Aitlik hissi, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki üçüncü basamağı oluşturan sosyal ihtiyaçlar arasında yer almaktadır.¹ İnsanın yaşadığı yer ve onunla birlikte diğerleriyle kurduğu bağlarla aktarılan sevgi, saygı gibi olgular kendisinin buraya duyduğu aidiyet duygusunu pekiştirmektedir. Dolayısıyla başka bir gözle bakıldığında farklı değerlendirilebilecek mekânlar o yere ait birey için daha özel anlamlar ifade etmektedir. Yaşlı bireyler yaşlandıkça bağımsızlıklarını korumak istemektedirler. Özellikle kırsal kesimde

¹ Daha fazla bilgi için bkz. McLeod, S. A. (2007). Maslow's Hierarchy of Needs. <http://www.simplypsychology.org/maslow.html>

yaşayan yaşlı insanlar yerel topluluklarına daha güçlü bağlarla bağlılardır (TNS BMRB, 2013: 14).

Ne bileyim İstanbul'da oğlum gelinim var. İstanbul'un havasını suyunu pek alamadım. Pek sevmedim. Ben burada büyüdüm burada hasıl oldum. Rahmetlik ablam derdi ki İstanbul'da iyi yerler de var derdi. Yine de ben memleketimi köyümü istiyorum işte. Burada çürüdük, burada geldik geçtik. Ele kötüdür emme bize iyi. (G25, kadın, tek yaşıyor)

Kırsal alanda yapılan bir araştırmada yaşlı kadınlara sorulan “eğer olanakları olsa nerede yaşamak istedikleri” sorusuna ilişkin cevaplar şu şekildedir: katılımcıların %79,5'i yine o köyde yaşamak isteyeceklerini belirtmişlerdir ve şehirde yaşamak istediğini belirtenler sadece %10 oranındadır. (Güler, vd., 2016: 90). Bu araştırma sonuçları aidiyet duygusunun yaşlılıkta çok güçlü olduğunu göstermektedir. G16 bu durumu “Köyümden başka yerde nerede yaşamak isteyeyim ki? Elin köyüne gitsen zaman dolmaz kızım.” diyerek başka yerde zamanın bile geçmeyeceğine vurgu yapmaktadır.

3.7. Bakım ile İlgili Görüşler

Bakım konusu literatüre bakıldığında birçok açıdan araştırılan, çözüm bulunmaya çalışılan, tartışılan bir konu olmaktadır. Yaşlılık döneminde bakıma muhtaçlık, bakım sağlama ya da bakım verme her açıdan sorunlu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsalın olumsuz koşulları yaşlılığın bakım gerektiren bir dönem olabilmesi ihtimaliyle birleşince kırsalda yaşayan yaşlı bireyler için olumsuzlukların olduğu bir dönem başlamaktadır.

Bakıma muhtaçlık durumu kişinin kendi durumunu değerlendirmesinin yanında nesnel bir değerlendirmeyi de gerektirmektedir. Özellikle yalnız yaşayan yaşlılar için kişisel ihtiyaçlarını çoğunlukla kendisinin görmesi fakat diğer her ihtiyacın yakınları tarafından karşılanması bu kişinin bakım ihtiyacına gerek duyduğunu gösterebilmektedir. Örneğin G8, 80 yaşında yalnız yaşayan bir kadındır. Alzheimer teşhisi konmuştur. Kendisine sorulduğunda “Şükür Allah'ıma her şeyimi yapıyorum” diyerek yanıt vermiştir. Fakat evin tüm ihtiyaçları ve sürekli olmasa da kendi ihtiyaçlarını (banyo yapmak, tırnak kesmek, doktora gitmek, ilaçlarını içmek) çocuklarının yoğun bir şekilde karşıladığı araştırmanın bulgularındandır. Burada yaşlı için avantajlı durum çocuklarının yakın oturmasıdır. Bu sayede muhtaçlık durumu telafi edilebilmektedir.

Araştırmaya katılan yaşlılardan bakıma muhtaçlık konusunda en çarpıcı örnek G14 ve G15 çiftidir. G15 yatalak bir hastadır. Sadece eşi ve çocuğunun yardımıyla sıcak havalarda evin önüne oturmaya çıkmaktadır. Onun dışında uğraştığı hiçbir aktivite bulunmamaktadır. Eşi (G14) ise yürümede zorlanmakta ve baston kullanmaktadır. Yaşlılıkla ilgili konuşurken

“Şu olmasa aha bu kapıya gidemem. Buraya gidemem. İki adım atamam bu olmasa elimde. Bu benim yarımından daha fazlası desem ne. Buna dayanmasan buraya gidemem. Evin içinde. Dışarda değil, dışarda zaten gidemezsin de. Yok yaşlılık çok kötü bir şey.” diyerek elindeki bastona bağımlılığını dile getirmiştir. Çiftin fiziksel anlamda karşılaştığı bu zorluklardan dolayı tüm ihtiyaçları kızları tarafından karşılanmaktadır. Kızları sağır ve dilsiz olduğundan hiç evlenmemiş ve hayatı boyunca başka bir yere gitmemiştir. Şu anda anne ve babasına bakım sağlamaktadır. Çiftin arasında bu konuda şu şekilde bir diyalog geçmiştir:

“Bunu da isteyen çoktu ben vermedim. Şimdi adam laf söyler anlatamaz. Sonra bize dedim kötülük eder ırakta kalırız dedim. Duruyor aha burada yanımızda.” (G15, kadın)

“Size mi bakıyor?” (Araştırmacı)

“Çok şükür Allah’a o da olmasa bize, ikimiz de kaldık ya bakım evine ya da koy çuvala denize. Kaldır at başka çare yok.” (G14, erkek)

Kızlarının durumundan dolayı gençken evlendirmek istememeleri dolayısıyla yanlarında kalması, bakım ihtiyaçları oluştuğunda kolaylıkla karşılanmasını sağlamıştır. Gayri resmi bakım konusunda yaklaşık yirmi yıl süren araştırmalar, yetişkinlerin çoğunun ihtiyaç duydukları yardımın çoğunu tek bir bakıcıdan aldığını göstermiştir. Engelli bir kişinin bakımından en çok sorumlu olan kişiye birincil bakıcı denmektedir (Morgan ve Kunkel, 2007: 152). G14 ve G15’in birincil bakımını kızları sağlamaktadır. G14 ise kızına G15’in bakımı konusunda yardım etmektedir.

Kırsalda bakım ihtiyacının boyutları yaşının hanedeki durumuna göre değişmektedir. Yakınlarının yanında ikamet edenler bu konuda daha iyimser bir tavır takılmaktadırlar. Fakat eşiyile yaşamakla birlikte bir gün onu kaybetme korkusu yaşayanlar ve hali hazırda eş kaybıyla birlikte yalnız yaşamaya başlayan yaşlılar için durum daha kötümser bir hal almaktadır. Yaşlılar bakım ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ilk olarak çocuklarına güvenmektedirler.

“Kim bakarsa o kızım. Benim işimle değil o. Hepsi de bakar. O da bakar, o da bakar. Beni atacak değiller ya. Elim ayağım gitmeyince ne yapacağım. Elim ayağım gitmiyor. Yapamıyorum edemiyorum ne olacak... Besbelli 5 çocuk var biri bakar.” (G8, kadın, yalnız yaşıyor)

“Gelin de yapar, geline de şey yaparım yani. Kaldırıp atmam. Kızım neyse gelinim de o. Benim için fark etmiyor. Hiç işlerine karışmam. Yaptılar, yapmadılar. Allah hayırlı uzun ömürler versin. Çocuklarım da ilgilensin gelinim de ilgilensin. Hiç fark etmez. Zaten işi oraya düşürmezler ki hepsi yapar.” (G10, erkek, yalnız yaşıyor)

Aközer vd.,'nin (2011: 114) Türkiye genelinde yaptığı çalışmada araştırmaya katılan 40 yaş üstü bireylerin büyük çoğunluğu (yüzde 84) kişisel bakım, temizlik, ev işleri gibi konularda uzun süreli yardıma ihtiyaç duyduklarında, bu tür yardımları aile bireylerinden almayı tercih etmek istediklerini belirtmişlerdir. Devletten ya da kamu kurumlarından yardım almayı düşünenlerin oranı yüzde 10 dolaylarında kalmaktadır. Çocukları olan yaşlılar bu konuda daha rahat tavırlar sergilemektedir. Çocuk sayısının fazlalığı “eğer biri bakmazsa diğeri bakar” düşüncesini doğurmaktadır. Fakat çocuğu olmayan ya da bir tane çocuğa sahip yaşlılar için durum farklıdır. O zaman kurum bakımını düşünmek daha olası bir durumdur. Araştırmaya katılan yaşlılardan G11 tek başına yaşayan erkek bir yaşlıdır. Bir tane oğlu bulunmaktadır ve oğlu, eşini yıllar önce kaybetmiştir. Bu yaşlı bakıma muhtaçlık konusunda yine oğluna güven duymaktadır ancak oğlunun da yalnız oluşu ve başka çocuklarının da bulunmayışı bu süreci planlamasına neden olmuştur. Bu konudaki düşünceleri sorulduğunda “Kendime bakamayacak olsam hiç kimsenin değil doğru maaşımı da veririm. Devlete gideceğim. Şeye huzurevine. Maaşımı da veririm. Hepsini teslim ederim. Ama benim oğlum razı olmaz. Oğlum eğer şu anda evlenirse bu iş olursa vermez. Katiyen vermez. Çok başkadır oğlum” diyerek cevaplamıştır. Huzurevi kelimesini kendi kullanmıştır ve bu konu üzerinde düşündüğü de anlaşılmaktadır. Fakat yine de oğluna bu konuda güven duymaktadır. Özellikle şu anda biriyle izdivaç aşamasında olmasından dolayı oğlunun bir aile kurmasına dayanarak kendisini bırakmayacağına kanaat getirmektedir.

Bakım konusunda çocuklara olan güven aslında onların görevi olmasına olan inancın bir göstergesi olmaktadır. Yaşlılar ebeveyn olarak onlara verdikleri emeklerin karşılığında kendilerine bakım sağlamalarının olması gereken bir şey olduğunu düşünmektedirler. Araştırmaya katılan G7 ile bu konuda şöyle bir konuşma gerçekleşmiştir.

“Çoluk çocuk bakmazsa devlet bakacak. Sıkıntı yok Allah’a şükür.” (G7, erkek)

“Gider misin bakımevine?” (Araştırmacı)

“Bakımevine benim çoluk çocuğum razı olmaz. Yok razı olmazlar.” (G7, erkek)

(Karısı: Allah bilir kızım ne olacağımız belli değil)

“Bunları çoluk çocuk yetiştirmedi. Bunları hep ben diktim kocakarıyla. Şimdi onlara verdim. Onlar da bana bakmayacak mı o kadar.” (G7, erkek)

G7 kendisinin ve eşinin muhtaçlık durumunda çocuklarına güvenmektedir. O nedenle rahatlıkla “devlet bakacak” diyebilmektedir. Fakat buna inanmamaktadır. Çünkü çocuklara sağladığı maddi ve manevi imkânların karşılığında bunu yapmalarının gerekliliğine inanmaktadır. Eşi ise bu konuda daha kaygılı bir duruş sergilemektedir.

Yine bir örnek olarak G16 gösterilebilmektedir. G16, tek yaşayan yaşlı bir kadındır. Eşini 28 yaşında kaybetmiştir ve 5 çocuğunu kendi başına yetiştirmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle çocuklarına fazla emek verdiğini düşünmekte ve kendilerini muhtaç durumda bırakmayacaklarına inanmaktadır. Bunu şu sözlerle açıklamaktadır:

Benim çocuklarımın hepsi de bakar beni. Oğlum karısı bakmasa bile kendi eliyle bakar beni. Emme gelinim de sizden iyi olmak gibi olmasın gelinim de iyidir. Bakarlar yani. Şimdi onların bakması ne içindir biliyor musun sen. Şimdi babaları yoktu onları ben büyüttüm. Gençliği kocalığa vurdum. Evlenmedim. Onları büyükbabalarının büyük babaannelerinin eline bırakmadım. Onları ben büyüttüm evlendirdim. (G16, kadın)

Muhtaçlık durumuyla karşı karşıya kalındığında çocuklar bakım sağlayıcı olamayacağı durumlarda maddi imkânlarla bakım sağlayan birinin bulunması diğer bir seçenek olmaktadır. Yaşlıların yaşadığı evden ayrılmak istememesi veya çocuklarının ailesinde bazı zorluklara sebep olmak istememesi böyle bir sonucu gerekli kılmaktadır. Araştırmaya katılan yaşlılardan bir tanesi böyle bir bakım süreci istemektedir.

Valla bir kadın tutsunlar beni öyle baktırsınlar. Niye de kızım. Var bakarlar bakmıyoruz demezler. Bakarlar ama evdeki gibi olmaz. Ben şimdi bırakıp gitsem, gelinin yanına gitsem o huzursuz olacak, kızın yanına gitsem el oğlu isteyecek mi, evimde bana Allah komasın. Evimde bir karı tutsunlar baktırsınlar. (G12, kadın)

G12, Alzheimer hastası eşine bakım sağlamaktadır. Dolayısıyla bakım verme sürecinin nasıl ilerlediğinin ve ne gibi sonuçlar doyrabileceğinin farkındadır. Bu düşüncesinin altında yatan sebep bu olabilir.

Bakıma muhtaçlık yaşanan yerin değişikliği ile sonuçlanabilmektedir. Çocukları başka yerde yaşayan yaşlılar bakım sağlayıcıları onlar olacağı için evlerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Kendilerine çocuklarının bakmasını isteyen yaşlılar bu durumu kabullenmektedirler.

O zaman mecburum. Mecbur götürecekler yanlarına. Ne yapacağım, yatacağım. Ayağın yürürken, elin yaparkenkine benzemez o zaman. Her şeyi teslim edeceksin artık. Şimdi bir iki kapımıza, bacamıza şeyimiz var gözetliyoruz, bekçisi oluyoruz ama oraları yapamayız ne ederlerse etsinler dersin, gözünü yumarsın gider yatarsın ocağın başına. Ne yapacaksın. Şimdi bekçiyiz. (G1, kadın)

Yaşlılar bakıma muhtaçlığın mümkün olduğunca yaşanmasını veya uzun süreli yatalak kalma durumunu istememektedirler. Özellikle kendi büyüklerinin bakım ihtiyaçlarını karşılayanlar ve bu sürecin zorluğuna şahitlik etmiş olanlar bakım veren tarafından da durumu değerlendirebilmektedirler.

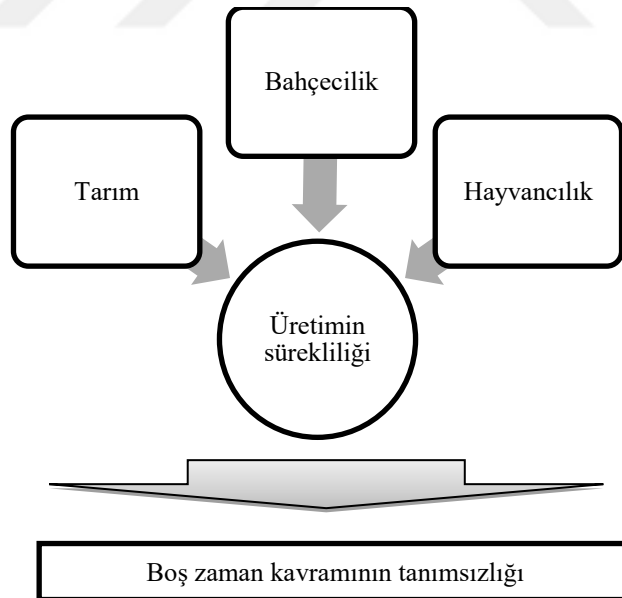
Allah'ım kimsenin eline koymasın oğlunun da kızının da. El kızı da aynı bezer kendi evladın da aynı bezer. Allah yatak çekirtmesin. Kaynanam düştü kalçası kırıldı. O zamanları doktor neredeydi. Bir köyde bir çekiciye gittiler. Bizim adam da yoktu burada Almanya'daydı. Ben burada duruyorum öbür yanda kaynanam duruyordu. Bir gün yanına gitmesem sen neredeydin derdi bana. Sen olmayınca ben burada duramıyorum derdi. Kocamanı vardı biz yanımızda götürelim seni dedik ama gelmedi. Tam 11 sene benim bebeğim de vardı her zaman gidebilir miyim ben 6-7 çocuğun içinde. Öyle böyle baktık... Allah'ım kimsenin eline koyma Yarabbim. Kimseye elimden tut dedirtme Yarabbi. Kapılara baktırma Allah'ım. Öyle dua yapıyorum. (G3, kadın)

3.8. Anlatı Analizi: Rasyonelleştirmeler ve Meşrulaştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde tekil veya çoğul durumlar, anlatı yapısına uygun olarak aktarılırken, belirli temalar altında bir nitel analiz gerçekleştirilmiştir. Böylece betimsel analizde belirlenen sorun alanlarının, meşrulaştırma ve rasyonelleştirme süreçleriyle daha da derinleştirilerek kırsal yaşamın toplumsal yapısında nasıl sorunlara dönüştüğünün ortaya konulması amaçlanmaktadır.

3.8.1. Anlatı 1: Kırsalda Emeklilik Yaşı Yoktur

Anlatı G1 ve G7 ile yapılan görüşmelerden oluşmaktadır. Anlatı yapısı aşağıdaki şekilde gösterildiği gibidir.

Şekil 3.1 Anlatı 1'in Kavramsal Yapısı

G1 eşi ile birlikte Altınordu ilçesine bağlı Gökömer mahallesinde yaşamını sürdürmektedir. Yetmiş beş yaşında olan yaşlı kadın aktif olarak çalışmaktadır. G7 ise eşi ile birlikte Çamaş ilçesine bağlı Çavuşbaşı mahallesinde yaşamını sürdürmektedir. Yetmiş altı yaşında olan erkek yaşlı aktif olarak çalışmaktadır.

Yaşlılıkla birlikte artan kronik hastalıklar ve vücuttaki deformasyonlar hareketliliği etkilemektedir. G1 sürekli olarak ilaç kullanan bir kalp hastasıdır. Bununla beraber kemik erimesi ve tansiyon rahatsızlıkları vardır. Fakat günlük yaşamında ısınma, yemek, hayvanların bakımı gibi işlerin sorumluluğunu alarak aktif ve hareketli bir yaşam geçirmektedir. Gün içinde yaptığı işler sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir:

Sabah kalkıyorum namazı kılarım, ateşi yakarım, ineğin yanına giderim. İneğin yanından gelirim. Yayığın varsa yayığını yayarsın, sütünü pişirirsin, ondan sonra ineğini koyuverirsin, bahçeye bırakırsın gelirsin. Tarlaya gidersin, bahçeye fide ekersin, dikersin, kazarsın. İneğin otunu yolarsın. Bunlarla ilgilenirsin. (G1, kadın)

G1 ile görüşme sağlamak için evine gidildiğinde kendisinin dışarıda olduğu ve tarlasında dolaştığı gözlenmiştir. Kendisine ne yaptığı sorulduğunda “Hiç, bakıyorum daha. Pislikleri temizliyorum.” diye cevap vermiştir. Tarlaya sahip olmak sadece yetiştirip onları yemek anlamı taşımamakta aynı zamanda ekim için hazır hale getirmek ve devamlılığını sağlamak anlamı da taşımaktadır. Kendisine neden bu kadar kendisini yorduğu sorulduğunda “Yapılacak bu işler kızım ne yapalım” diyerek cevap vermiştir. Bu işlerin zorunluluk halini alması yorulmasına rağmen gerekliliği yerine getirmesine neden olmaktadır. Görüşme yapıldığı zamanda eşinin hastalığı dolayısıyla İstanbul’da kızının yanında olması bu zorunlulukları yalnız halletmesi gerektiğini göstermektedir. Bu nedenle normalde olduğundan daha fazla yorulduğunu şu şekilde dile getirmiştir: “Adam yok ki. Adam olsa yine bu kadar olmuyorum. Hastalık çok kötü bir şey. O zaman da her şey bana bakıyor.”

Bir diğer görüşmeci G7’nin görüşme yapılacağı sırada elinde kovasıyla evden uzaklaştığı görülmüştür. Elleri yara içindedir. Nereye gittiği sorulduğunda bahçeye gittiğini söylemiştir. Ellerindeki yaralar sorulduğunda araştırmacı ile arasında şöyle bir diyalog geçmiştir:

“Bu bende oluyor. Simsiyah olur. Cigara kâğıdı gibi olur.” (G7)

“Çok çalışıyorsun galiba bahçelerde?” (Araştırmacı)

“Ne yapalım? Fındık var ameleler geliyor topluyor. Kimse yok kim yapacak?” (G7)

Fındık bahçeleri sahibi olduğunda üretim süreci gereği bahçenin bakılması ve hasat zamanına hazırlanması gerekmektedir. Yabani otların toplanması, gübrenme, dalların kesilmesi gibi kuvvet gerektiren işlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu işler G7’nin

sorumluluğundadır. “Burada canım sıkılınca iniyorum bahçeye. 5-10 ocak² yapıyorum fındık bahçesinde. Fındığın ilacını kendim koyuyorum, suyu kendim çekiyorum, gübresini kendim çekiyorum, hep kendim yapıyorum. Zor tabii bahçe bayır hep.”

Bir günlerini nasıl geçirdikleri sorulan yaşlılar hep aktif şekilde çalışarak ve üreterek geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu yaşam tarzı hem onların zorunluluklarından hem de alışkanlıklarından ileri gelmektedir. Çünkü bu işlerin yapılması zorunlu olması bir yana, vakit geçirmek için yapacakları şey yıllarca alışkın oldukları işler olacaktır. O zaman şöyle bir soru sorulabilir. Ne zaman dinlenmektedirler ve kendilerine zaman ayırmaktadırlar?

Kırsal alanda üretim süreklilik kazanmaktadır. Birey yiyeceğini üretmek, hayvanlarına bakmak, tarımsal faaliyetlerini devam ettirmek zorundadır. Kısaca yaşamını idame ettirmek için üretimden kopmaması gerekmektedir. Üretimde yaşanan bu süreklilik kent yaşamındaki yaşlılardan farklı olarak emeklilik olgusunu yaşayamamalarına neden olmaktadır. Kentsel alanlarda belli bir süre iş gücüne katılımdan sonra emeklilik hakkına sahip olunabilmektedir. Yaşlılar bu süreçte boş zamana sahip olmakta ve kendi ilgisine göre başka faaliyetlerde bulunabilmektedir.

Boş zaman; bireyin hem kendisi hem de başkaları için tüm sorumluluklarından soyutlanarak kendi isteği ile seçeceği bir faaliyetle uğraşacağı zamandır (Tezcan, 1997’den akt. Kılavuz, 2002: 80). Kırsal yaşamda ise kavramsal olarak farklı bir tanımlı bulunmaktadır ve daha çok çalışmak için dinlenilen zamanı ifade etmektedir. Boş zamanlarda ne yaptığı sorulan G1 şöyle cevap vermiştir:

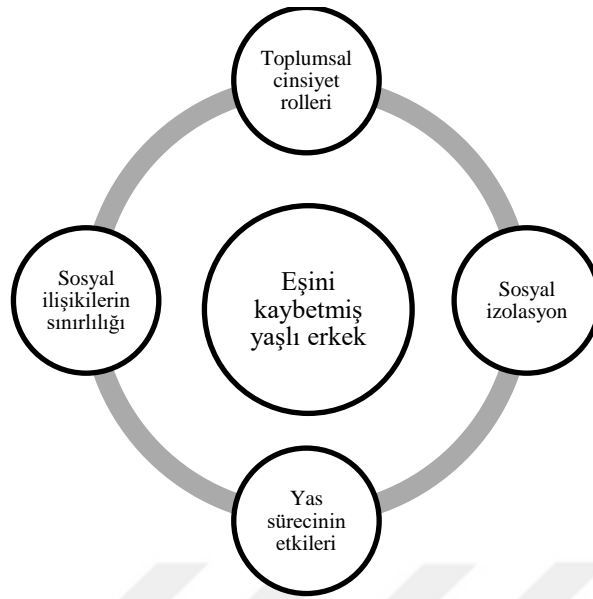
“Ne yapıyorum, fazla zaten bir şey edemiyorum o zaman istirahat ediyorum. İstirahat etmesem hiçbir iş yapamıyorum. Yatıyorum, sırtım platin benim. Sırtımda platin olduğu için eğilmeye gelemiyorum fazla. O zaman arada istirahat yapmasam, zaten hiçbir şey edemem kızım.”

Katılımcının verdiği cevaptan da anlaşılacağı gibi, istirahat etmek için yorulması gerekmektedir. Fiziksel olarak zorlanıp ‘fazla bir şey yapamadığı’ zamanlarda istirahat ederek vücudunu dinlendirmektedir ki, çalışmaya ve üretmeye devam edebilsin. Kırsal alanda üretim sürecinden kopamama yaşlı bireylerin kendi ilgi ve alanları hakkında farkındalık oluşturamamasına neden olmaktadır.

3.8.2. Anlatı 2: Hem Erkek Hem Yalnız Yaşlılar

Anlatı, G10 ile yapılan görüşmelerden oluşmaktadır. Anlatı yapısı aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

² Birkaç tane fındık ağacının bir araya gelmesiyle oluşan öbeğe “ocak” denilmektedir. Her ocak arası belli mesafe bırakılarak fındık ağaçlarının güneş alması sağlanmaktadır.

Şekil 3.2 Anlatı 2'nin Kavramsal Yapısı

G10, 85 yaşında erkek katılımcılardan biridir. Altınordu ilçesi Gökömer mahallesinde yalnız başına yaşamını sürdürmektedir. Eşini kaybedeli 10 sene olmuştur. Çocukları sık sık yanına gelmekte ve ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmaktadır. Emekli maaşı bulunmaktadır ve geçimini onunla sağlamaktadır. Çalışma hayatının bazı dönemlerini İstanbul'da geçirmiştir. Daha sonra Ordu'ya dönmüştür. Bu süreçte hem merkezde çalışmakta hem de köyde çalışmaktadır. O dönemleri şöyle anlatmaktadır:

Gençliğimde şöyle oldu. Şehirde çalışırken işler bazen dururdu, durduğu zaman da o zaman ustalar bizi serbest bırakıyorlardı. Köye geliyorduk tabii. Baba anne sağ, onların izninden dışarı çıkamıyoruz tabii. Onlar ne derse o oluyor. Çarşıdaki iş açılıyor, köydeki işi bırakıyoruz çarşıya gidiyoruz. Köyde bağda bahçede. Kendi bahçelerimizde çalışıyoruz. Ayakkabıcıda başkalarının yanındaydım. Kendim işyeri açmadım. Başkalarının yanında çalıştım. Mesela sen ayakkabıcısın, iş veriyorsun, ben seninle çalışırım. Öyle zaman oluyor ki, işler durgun oluyor, o zaman köyde çalışıyorsun.

Anlaşılabileceği üzere, tempolu bir iş yaşamı geçirmiştir. İş yaşantısından dolayı evle ilgili sorumluluklarla eşini ilgilenmiştir. Dolayısıyla ev içi sorumluluklardan muaf olmuştur. Eşini ile yapılan iş bölümünü anlaşmasını şu şekilde açıklamaktadır:

“Mesela Hatice (eşi) içeriyi silip süpürmesini, yemeğini yapardı ben de dışarda çalışırdım.”

Aile sorumlulukları içeri ve dışarı olarak ayrılmıştır. Burada toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl benimsendiği ve ataerkil sistemin etkisiyle nasıl şekillendiği gözlemlenebilmektedir. Zira G10 'içeri' sorumluluğunda olan yemek yapmayı bu süreçte öğrenememiş ve dolayısıyla eş kaybıyla karşı karşıya kaldığında bu konuda yardım ihtiyacı

ortaya çıkmıştır. Yemek ve ev temizliği konusunda başkalarına bağlı bir yaşam sürdürmektedir.

Her hafta gelinim çarşambadan çarşambaya yemek yapar. Ben dükkândan (oğlunun dükkânı var) alırım. Cumartesi günü kızım köye gelir. O pişirir. Öyle ben, böyle gidiyoruz bakalım. Yemek yapamıyorum ben yeğenim. Eğri doğru bir çayımı yapıyorum ben, öyle gidiyor. O hazır ısıtabiliyorum yani. Niye yemek öğrenmedim? Biz devamlı dışarda çalıştık yeğenim. Ben 55 sene var bu sanatı yapalı ama 50 sene çarşıda (merkezde) geçirdim ben. Sanatta olduğumuz için o tarafı hiç benimsemedik.

“Yazın 15 günde bir temizlikçi getiriyorlar. 80-90 lira veriyorum. Yarım gün çalışıyor gidiyor. Bazen kızım geliyor cumartesi günleri elektrik süpürgesiyle süpürüyor. Bazen temizlikçi bayan getiriyorlar parasını ben veriyorum.”

Böyle bir durumda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği görülebilir. Daha önceleri eşinin yaptığı işleri şu anda kızı ve gelini, yani yine bir kadın üstlenmektedir. Ataerkil toplumsal düzenin ev hizmetlerini kadının görevi olarak görmesi özellikle kırsal alanda yaşlı bakımında kendini göstererek yeniden üretilmektedir.

Yaşlılık döneminde bireyin hayatını etkileyen en önemli olayların başında eş kaybı gelmektedir. Literatürde genellikle psikoloji bilimi altında araştırılan bu süreç sosyolojik olarak da sosyal ilişkiler, sosyal izolasyon ve yalnızlaşma gibi birçok kavramı içerisinde barındırmaktadır. Özellikle çocuklar evlenip gittiklerinde ve eşler birbirleriyle kaldıklarında yaşlı çiftler için literatürde “boş yuva dönemi” olarak adlandırılan bir dönem başlamaktadır (Canatan, 2016: 146). Yaşlılar bu dönemde birbirine daha çok bağlanmaktadır. Bu nedenle yaşlılıkta eş kaybıyla gelen yas süreci daha derin hissedilmektedir. G10, 54 senelik evli iken eşini kaybetmiştir. Eşini kaybedeli 10 sene olmuştur fakat bu kaybın etkileri hayatına hala yansımaya devam etmektedir. Eşini kaybettikten sonra yaşadığı isteksizliği şu şekilde açıklamıştır:

Ben hanım öldükten sonra her şeyden elimi çektim. Hiçbir şey yapacak halim yok. Yapamıyorum, istemiyorum. Bir parça yerimiz var onu da yevmiyeyle yaptırıyorum. Kendim yapardım eskiden. Onun sağlığında. O içeriği yapıyordu, ben de dışarıyı. Akşam geliyordum. Soframız neyse. Çorbamız pişmişti. Hazır soframız kurulmuştu ama şimdi o öldükten sonra ben her şeyden vazgeçtim. Öyle aklıma geldiği zaman tabii şey yapıyorum 54 sene evli kaldık. Diyeceğim yeğenim benim durumum böyle.

Eşin kaybından sonraki süreçte yaşadıkları psikolojik tedaviyi gerektirecek seviyeye gelmiştir. Belki dışardan bakıldığında belli bir rahatsızlığı yokmuş gibi görünmektedir fakat yas süreci daha çok psikolojik etkiler yaratan bir süreçtir. Tam olarak ne rahatsızlığı olduğunu bilmemektedir. Fakat yine de her gün ilaç kullandığını belirtmiştir. Bu da eş kaybının hayatını ne boyutta etkilediğini göstermektedir.

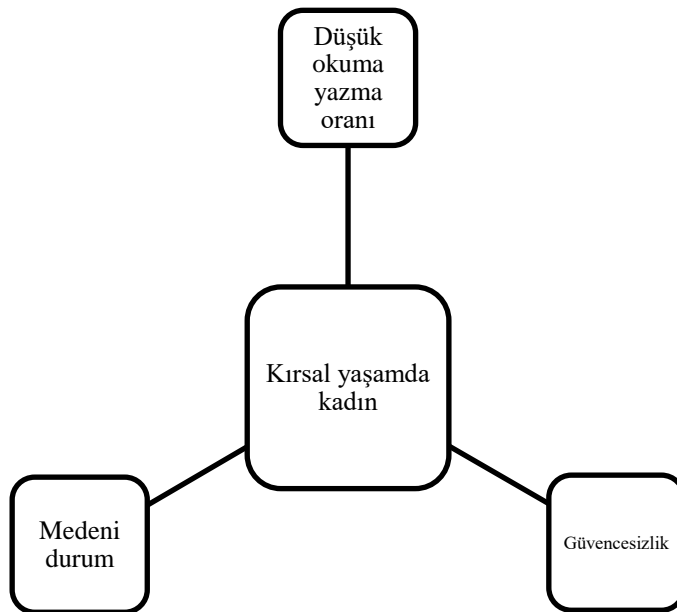
Hatice (eşi) öldükten sonra biraz rahatsızlaştım. Psikiyatri. Ona gidiyorum. Onun hapını kullanıyorum. Şimdi çok çok iyiyim. O zaman da nasıl oluyordum biliyor musun? Kalabalığa kesinlikle giremezdim. Düğün gibi, cenaze gibi, bayram gibi... Mesela namaz kılıyorsun. Camiye gittiğimde en geride oturacağım. En geride oturuyorum ama yine öyle olduğu halde boynuma o yana bu yana selam verilir hani ya, boynumu döndüremiyorum. Bana bir şey oluyor. Boynuma bir şey olmuş gibi. Şimdi ben epey zamandır o doktora falan zaman gel diyor, gidiyorum. Haplarımı veriyor, işte nasılsın uyuyabiliyor musun, kendi ihtiyacını görebiliyor musun, efendim tek mi duruyorsun, ne yapıyorsun. Hep bunları sorar başka bir şey sormaz. Tek bir hap vermiştir. Ondan her gün bir tane alıyorum.

Eş kaybı sosyal ilişkilerde de sınırlamalara yol açmaktadır. Evde birlikte yaşanıldığı zaman gelen ziyaretçilerin sayısı azalmakta ve başkalarıyla kurulan iletişim ağı zayıflamaktadır. Bu da sosyal izolasyona neden olmaktadır. G10 eşinin kaybından sonra değişen sosyal hayatını şu şekilde aktarmaktadır:

“Benim yanıma kim gelecek? Çocuklarım gelir, bayram olur seyran olur birkaç akraba gelir ondan da kim kaldı zaten. Ben çıkar dolaşır gelirim. Yolda birini görür sohbet ederim. Evde televizyon izlerim haber izlerim. Televizyonsuz duramam.”

3.8.3. Anlatı 3: Kırsalda Kadın Olmak: Yoksulluğa Çağrı

Araştırmaya katılan tüm kadınlar için ortak bir anlatı niteliğinde olan bu bölüm ‘kır hayatında kadın olmanın’ ne gibi değişkenlerle beraber anıldığını göstermeye çalışmaktadır. Anlatı yapısı aşağıdaki şekilde gösterildiği gibidir.

Şekil 3.3 Anlatı 3'ün Kavramsal Yapısı

TÜİK verilerine göre yaşlı nüfusun eğitim durumu, cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, cinsiyetler arasında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Yaşlı erkek nüfus oranının bitirilen tüm eğitim düzeylerinde yaşlı kadın nüfus oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen yaşlı kadınların oranının, 2017 yılında yaşlı erkeklerin sahip olduğu orandan 4,3 kat daha fazla olduğu görülmüştür. Okuma yazma bilmeyen yaşlı kadınların oranı %29,6 iken yaşlı erkeklerin oranı %6,8'dir (TÜİK, 2019). İtalya'da yapılan bir araştırmaya göre özellikle kırsal kesimde yaşayan yaşlı kadınların daha az eğitilmiş olduğu (55-74 yaşları için 5,13 yıl, 75 yaş ve üstü için 3,64) belirtilmektedir (Marcellini, 2007: 248). Bu araştırmaya katılan 16 yaşlı kadından da sadece 1 tanesi ilköğretim mezunu olmakla birlikte 2 tanesi de okuma yazmayı kendi imkânlarıyla sonradan öğrenmiştir. Bunun dışında kalan 13 tanesi okuma yazma bilmemektedir.

Araştırmaya göre kız çocuklarının okuyamamalarının sebepleri arasındaki en önemli neden küçük yaşlarda üretime katılmalarıdır. Kırsal yaşamda üretim birimini hane üyeleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla hanedeki herkes üretim sürecine katılmaktadır. Kadınlar ailelerine yardım etmek için okula gidememişlerdir. Fakat erkekler için durum böyle değildir. Toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde kadınların okuyamaması durumunun ikinci nedeni ortaya çıkmaktadır. G3, "Babam göndermedi beni okula. Hiç göndermediler. Erkek çocuklarını da okuttu tabii. Eski kafalar eski. Eski insanlar öyleydi işte. Kız okula gider miymiş?" diyerek aile yapısının toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerinden kurulduğunu bize göstermektedir. Özellikle anneler kız çocuklarının okumasını istemesine rağmen ataerkil yapı gereği baba figürü ne derse o olmaktadır.

Okul ne arıyor. İş var okula kim gidecek. Babam vermedi beni. Dayımın kızı gitti 3sene. Yalvardım, yalvardım, yalvardım o kadar yalvardım beni okula vermediler. Erkek kardeşimi de verince ben de onun defterini aldım bahçeye kaçtım. Haydi bahçeye aşağı. O zaman ne dedim bak. Allah bana çocuk verirse, birini birinden ayırmam hep okutacağım. Okumayana ben ne yapayım dedim. Hepsini okuttuk. (G8, kadın)

Noterde çalışan kardeşim gidiyordu o zaman. Çok istedi öğretmenler, beni de göndersin diye babama kâğıt gönderdiler. Evvelin insanları cahildi kızım cahil. Bilmiyorlardı böyle bir şey ki hey gidi hey... Oğlanlar okudu, oğlanları okuttular. Kızlar, biz cahiliz. Hiçbirimiz bilmiyoruz. Koyun bakacağız, mal bakacağız. .... Kuran mektebine kaçtık. Anam bizi kuran mektebine kaçırıyor. Babam koyuna, taflan yaprağıyla sarmaşığa. Nenem diyor ki rahmetlik, gidin o gelene kadar. Gidin daha göndermez sizi. Koyunun önünde bırakıyor bizi. Birimiz bu başında diğeleceğiz (dikilmek anlamında) koyunun birimiz bu başında diğeleceğiz. Sormuştur Cenab-ı Allah ona hep onları lakin biz görmedik. Göndermedi. Ayağımızı bir çarık var çarık giydik. Şimdi çarığı ayağına geçirdiğin gibi, şöyle ipi vardı böyle sarılıyordu. Zıkkımı buradan çekmesini bilmiyoruz. Kapının önünde ikimiz ablamla ağlıyoruz. Giyemiyoruz çarığı. Biz ağlarken babam geldi. Ne bekliyorsunuz dedi. Dedik ki nenem bizi kuran

mektebine gönderiyor. Babam eğildi ayaklarımızı giydirdi. İki tokat ona attı, iki de bana attı. Ağlaya ağlaya... Ne kadar cahilmiş evvelin adamları hey gidi hey. Kuran mektebine gidiyoruz daha bismillah öğreneceğiz daha. Bizi dövüp de göndermedi. Mal var, koyun var. Oğlanlar okuyor. Bize koyunu baktırıyor. Göndermedi işte onların şeyine. Ona sormuştur o sorguları da biz görmedik. Biz de onun çocuğuyduk daha. Oğlanlar okudu. Değirmen bizim, koyun bizim, tarla bizim, odun bizim. Hepsi bizimdi. Daha nereye gönderecek bizi. Kalsın böyle deyip de evvelden şimdiki gibi günlük münlik vermeye para da yoktu. (Ekonomik durumdan dolayı tüm işlerini kendileri yapıyorlar). Evvelden çoluk çocuk koyun bakılacak. Başka bir şey yoktu. Hey gidi hey. (G1, kadın)

Görüşme sırasında G1'in gülererek anlattığı bu olay tipik bir geleneksel toplum yapısının ve bu yapının ürettiği bir zihniyetin görüntüsüdür. Erkek kardeşlerinin okuması bir meslek sahibi olmalarını da sağlamıştır. Erkek kardeşlerinden biri noterde memur olmuştur. Belki kadınlar için meslek sahibi olmak sadece okumaya bağlı bir durum olmasa bile okuyamamak birçok açıdan kadını geriye atan bir durumdur. G1 okuyamamanın kendisine neler hissettirdiğini "Böyle kara cahil kalmayı kim ister. Nereye gidersen git, okuyup yazman olmadığı gibi kör gibi gidiyorsun. Bilmiyorsun ki. Tanımadığın gibi ne yapacaksın" diyerek açıklamıştır. Okuyamamak bir nevi kör olmak gibidir ona göre.

Yaşlı kadınların küçük yaşlardan beri sorumluluk almaları ve üretim sürecinde faal olmalarına karşın bunun karşılığını alabilecekleri bir yaşlılık dönemleri olmamıştır. Kırsal alandaki kadınlarla ilgili istatistiklere bakıldığında, kadınların yaptıkları iş ve ürettikleri de yok sayılmakta ve görmezden gelinmektedir. Kadınlar daha çok ücret karşılığı olmayan tarım işlerinde, ailesi için yiyecek üretiminde ya da geçici dönemlerde yaptıkları işlerinde yok sayılabilmektedir. Örneğin, Amerika'da yayınlanan bir araştırmada Afrika'daki kadınların %5'inin bir işte çalıştığı belirtilmektedir (Oral, 1985'den akt. Arıkan, 1988: 2). Kadınların yaptığı işler göze görünmeyen, önemsenmeyen ve hakkı verilmeyen kısmı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan 16 kadından 15'i de hayatları boyunca çalışmış fakat yaşlılık dönemlerine geldiklerinde maddi olarak bunun karşılığını alamamışlardır, bununla da kalmayıp hala çalışmayı sürdürmektedir. Araştırmaya katılan yaşlılara hayatları boyunca bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda şu şekilde cevaplar vermişlerdir:

"Yok anam yok. Tarla işinde çalıştım başka işte çalışmadım." (G5)

"İnek peşinde çalıştım ben. İnek gelirinde mal gelirinde. Bazen pazara gidiyorduk. Süt satıyorduk, yoğurt satıyorduk. Bostan satıyorduk." (G8)

"Günlüğe gittik, fındık topladık..." (G9)

“Köyde çalıştım. Öyle dışarda çalışma işi yapmadım. Köyde mısır ekiliyor, fasulye dikiyoruz, pancar dikiyoruz kara pancar. Onları yapıyorduk köyde. O zaman hayvanımız da çoktu. Hayvancılık da yapıyordum. Ben bakıyordum hayvanlara zaten.” (G13)

Ezildik kızım, ezildik yavrum. Çok çalıştık. Biraz şuranın altından taş çekiyorduk. Biz hey (şelek-büyük sepet) vardı, onu doldurdum da görümceme dedim ki heyi sırtıma at, dereye götüreceğim dedim. Sen beni çalışırken bir görseydin. Şimdi kediye pist diyemiyorum. Ezildik anam, çürüdük... Konuşurken ağlayasım geliyor. (G15, yatalak olarak yaşamını sürdürmektedir)

Neye çalıştım biliyor musun? Hiçbir şeyim yoktu, beyim de uzakta, bu ev de yapılacak. Bugün 10 lira yolluyor bir tahta alıyorum. Bir tavan alıyorum, bir cam alıyorum. Öyle, bu evi öyle yaptık yoksuzlukla. Ötekine kemre çek (hayvan pisliği temizleme) bir kuruş al. Veysel’e 2,5 direye tarlasını hep süpürdüm malların altına günlüğüne. Ele çalışıyordum işte kendime bir şey yapmadım işte. (G17)

“Nereye çalışacağım anam yavrum o zamanın çalışmasıyla gidiyorduk ordu tarafına findığa filan. Günlüğe gidiyordum ordu tarafına buranın adamı gidiyordu ya. O zaman yoksulluk vardı ben de gidiyordum. Başka yok.” (G21)

“Köy işlerinde çalıştım. Günlüğe de gittim, evimiz ocağımızda da yaptık, yaylacılığı da yaptık malımız koyunumuz vardı, şimdi tükendi her şey. Aha burada bir inekle bir dana var. Şimdi onlara bakıyorum” (G22)

“Ben evde çalıştım. Altmış sene kaynanamla durdum ben.” (G23)

Araştırmaya katılan yaşlılar genellikle tarımsal faaliyetlerde çalışmışlardır. Kendilerine ekim dikim yapma, başkalarına günlüğe gitme ya da yetiştirdiklerini satma gibi işler yapmışlardır. Özellikle fiziki güç gerektiren zamanlarda da aktif olarak çalıştıkları görülmektedir. Tüm bunlara rağmen hiçbirisi bir gelire sahip olamamıştır. Eşleri emekli olanlar ona tabii olmuş, eğer eşleri emekli değilse ve vefat etmişse yaşlılık aylığına sahip olmuşlardır. Tüm bu aktif çalışma hayatından sonra yaşlılıklarında sahip oldukları maddi güç işte bu kadar sınırlıdır.

‘Yaşlılığın kadınlaşması’ kavramının literatüre girmesiyle yaşlılığın yüzünü kadınlarla okumamız gerekçelenmiştir. Kadınların daha uzun yaşam ömrüne sahip olması dul kalma sürelerinin de uzamasına neden olmaktadır. TÜİK verilerine göre 65 yaş ve üstü nüfusta eşi ölmüş erkeklerin oranı %12,2 iken, eşi ölmüş kadınların oranı ise %49,2 olmaktadır (TÜİK, 2019). Bununla birlikte Türkiye’de 65 yaşına ulaşmış kadın yaşlıların ortalama beklenen ömrü 19,2 yıl olmaktadır (TÜİK, 2019). Yine aynı verilere medeni durum bazında bakıldığında, erkeklerin %83, 5’inin evli (remi nikah ile), kadınların ise %44,8’inin evli olduğu görülmüştür (TÜİK, 2019). Tüm bu veriler ışığında kadınların eşleri öldükten

sonra tekrar evlenmediği ve yaşamlarını dul olarak devam ettirdiği çıkarılabilmektedir. Dolayısıyla dulluk yaşlı kadınlar için önemli bir değişken halini almaktadır.

Yaşlı bireyler eşlerini kaybettiklerinde sosyal yaşam için de sorunlu bir dönem başlamaktadır. Özellikle evde yalnız kalmaları ve paylaşım yapamayacak olmaları yalnız bir kuşağa işaret etmektedir. Bununla birlikte tüm gündelik yaşam düzenleri de değişmektedir. Alışveriş, aile ziyaretleri, gününbirlik geziler gibi işleri birlikte organize eden eşler, benzer birçok işi artık kendi başlarına yapmak zorunda kalmaktadırlar (Davidson, 2002'den akt. Arun ve Karademir Arun, 2011: 1519). Örneğin araştırmaya katılan bir yaşlı kadın (G5) ile görüşme yapıldığı zamanda eşini kaybetmesinin üzerinden 5 ay kadar bir süre geçmiştir ve acısı hala tazeliğini korumaktadır. Zira araştırma boyunca sık sık gözyaşlarını tutamamıştır. Ayrıca eşi sorulduğunda çerçevelediği fotoğrafını getirmiş ve kucağında tutmuştur. Eşine olan bağlılığını şu şekilde dile getirmiştir:

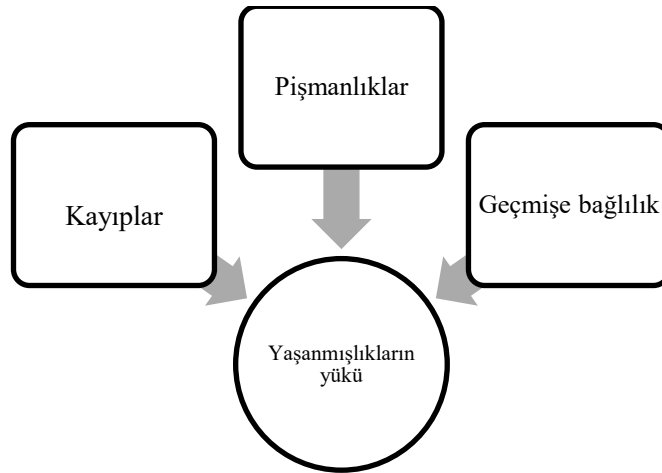
Tarladan geldim açtım. Bir tabak fasulye aldım. O fasulyeyi aldı tepemden aşağı koydu kaynanam. Sertti. Ben yine kocamı bırakmadım, kocam beni bırakmadı. İnanmazsın ya, çeşmeye bile göndermezdi beni. Suyu muyu getirirdi. Su var evde derdim. Olsun derdi buradaki paralı derdi. Oradaki paralı değil derdi. Ben sana su bitti soruyor muyum derdi. Seviyorduk birbirimizi. Gitti.

Eş kaybından sonra artık hayatı değişme aşamasındadır. Kendisine bu süreçte torunu yardım sağlamıştır ve görüşme yapıldığı zaman ailesiyle birlikte kendisinin yanındadır. Fakat bu sürecin böyle devam etmeyeceğini ve babaannesini kendi yanına alacağını dile getirmiştir. Yaşlı birey için yeni bir düzen başlayacak ve günlük aranjmanlarında değişiklik meydana gelecektir. Kırsal yaşamda sahip olduğu alışkanlıklar değişecek ve yeni yaşadığı mekâna alışmaya çalışacaktır.

3.8.4. Anlatı 4: Yaşanmışlıkların Psikolojik Yükü

Yıllar yaşandıkça ve yaşananlar biriktikçe bazen insana yük olabilmektedir. Yaşlılık dönemi hem bu yaşananlardan ders çıkarılmış bir bilgelik dönemi hem de bazen pişmanlıkların olduğu bir dönem olmaktadır. Anlatı teması aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Şekil 3.4 Anlatı 4'ün Kavramsal Yapısı

Yaşlılık dönemi bazen kayıplarla anılabilmektedir. Özellikle eş kaybı daha önceki bölümlerde de anlatıldığı gibi tüm yaşamın değişmesine sebebiyet vermektedir ve daha sonraki yaş süreci bir mücadele sürecine dönüşebilmektedir. G8, 19 sene önce eşini kaybetmiştir ve yaşamını yalnız olarak sürdürmektedir. Eşinin kaybının ani oluşu onu çok fazla etkilemiştir. Ona duyduğu özlemi görüşme sırasında ağlayarak şöyle dile getirmektedir:

Nasıl bir ölüm oldu bilmiyorum. Bir harmanın içinde. Hasta değil, söker değil. Çok zor acısı var, bir tane unutamıyorum bir tane. Aklıma gelince burnumun direkleri sızlıyor. Çok zor çok. Allah kimseye göstermesin. Yalnızlık. Dört duvara bakmak sen gel bana sor. Emme ne edeceksin. Evin ocağın burada, kimin yanına gideceksin söyle bakalım bana. Elin gitmez, ayağın gitmez. Mecburum. Şimdi elim ayağım giderken ben niye millete elime baktıracağım. Ne yapalım. Kimse kimsenin içini bilmiyor bakma sen. Ben bazen geceleri sabaha kadar ağlıyorum. Çok ağlıyorum. Her gece ağlıyorum desem öyle. Uyuyamıyorum. Öte dönüyorum yok, beri dönüyorum yok. Kalkıyorum geziyorum dolaşıyorum yok. Sabaha kadar azıcık uyuyorum. Öyle kolay değil. Hey gidi hey. (G8)

Ani kayıplar yaşlı için beklenmedik bir anda gerçekleştiklerinden dolayı daha fazla etkilenilen bir durum olabilmektedir. Özellikle çocuklarının kaybını yaşamış yaşlılar bunun üzerine başka bir acının olamayacağını düşünmektedir. Fakat üzerinden yılların geçmesi ve sahip oldukları inançla birlikte bu acıyla başa çıkabilmişlerdir. G12, 19 sene önce çocuğunu trafik kazasında kaybetmiştir. Kendisini en çok etkileyen olay sorulduğunda şu şekilde cevap vermiştir:

Çocuğum öldü mesela onun acısı bana yetti zaten. Halen de yetiyor. Kolay mı anam delikanlı 34 yaşındaki çocuğumu toprağa verdim. Ateş düştüğü yeri yaktı yaktı. Allah kimseye evlat acısı yaşatmasın. Kaç sene oldu. Ömürler geçti. Acısı geçmez ama ilk acı gibi olmuyor. Alışyorsun. Ne yapalım. Şimdi diyorum ki çocuğu olmayanlara mesela sen doğursan da ona versen veremiyorsun. Allah sana veriyor da sen kula veremiyorsun. Ama veren de Allah alan da Allah. Allah yine bugünlerimizi aratmasın. (G12, kadın)

G12'nin ölen çocuğundan başka 7 çocuğunun daha olması bu süreci daha kolay atlatmasına yardımcı olmuştur. Bunun yanında Allah inancı da ifadesinden de anlaşılacağı üzere bu süreci atlatmasına yardımcı olmuştur. Aradan uzun yıllar geçmesi tabii ki acıyı hafifleten sebeplerdendir. Fakat yine de yaşadığı evlat acısı hayatını en çok etkileyen olay olarak belirtmiştir. Aynı şekilde G25 de çocuğunu ve torununu kaybetmiştir. Görüşme yapıldığı zaman torununu da kaybetmesinin üzerinden sadece 4 ay geçmiştir. Özellikle torununun evin üstünde oturuyor ve kendi ihtiyaçlarını karşılamasına yardım ediyor olması aralarında iyi ilişkiler olduğunu göstermektedir. Görüşme boyunca sürekli bu konuya değinmesi yas sürecini henüz atlatmadığını göstermektedir. Bir gününün nasıl geçtiği sorulduğunda "Ağlayıp ağlayıp geçiriyorum işte. Allah'ım kimseyi tek koymasın. Teklik hep Allah'a yaklaşıyor. Aha burada bir çocuk var o yetim oğlan. O yetim oğlan orda pıtır pıtır gezerken onu ciğerime sokuyorum. Çocuğum aklıma geliyor. Bazen de 3 kuruş 5 kuruş ellerine para veriyorum. Gün gelip geçiyor işte." diyerek cevap vermiştir. Bir ömür için hem eşini hem çocuğunu hem de torununu kaybetmek fazla olabilmektedir. Bu kayıplarla mücadele ederken sahip olunan kader inancı yaşlıyı rahatlatan en önemli etkendir. Kayıp yaşayan yaşlı bireylerin görüşme sırasında birçok kere hallerine şükrettikleri gözlemlenmiştir.

İnsan hayatı boyunca birçok hata yapmaktadır. Yaşlılık döneminde geçmişten kopamama durumu yaşanan pişmanlıkların sonucu olmaktadır. Şu anki durumlarını bazı hatalarına bağlamaktadırlar ve dolayısıyla onları değiştirmek istemektedirler. Yaşlılara sorulan "yeniden dünyaya gelseniz neyi değiştirmek isterdiniz?" sorusu pişmanlıklar belirtilerek yanıtlanmıştır.

Çok yanlışım oldu. Yeri taksim etmeyecektim çocuklara. Yüz dönüm araziye hiç ilişmeyecektim olduğu gibi duracaktı. Ben öldükten sonra ne yapsa yapaydılar. Niye biliyor musun? Dedim ya, kızlara yer verdin diye adam (oğlu) kapımı açmadı ya. Billahi göçtüklerini bile bilmiyorum. Gecenin bir yarısı gitmişler. Yeri sattı beni tuz parasına, gitti. Onun için pişmanım. Yere el vurmuyacaktım. (G4, erkek)

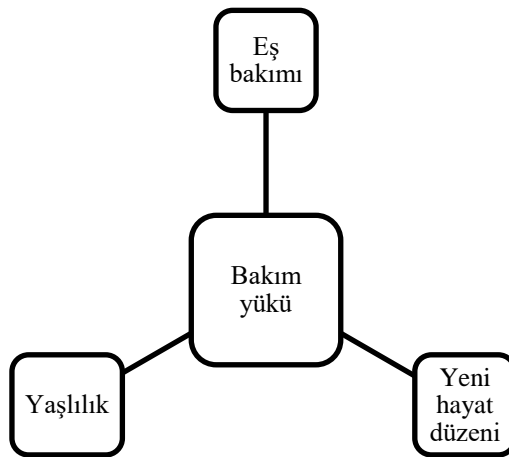
G4, 6 kız 1 oğlan sahibidir. Kendisine oğlunun bakacağı inancıyla yerleri bölüştürdüğünde eşitsizlik yapmış, kız çocuklarına az yer vermiştir. Erkek çocuğu ise verdiği yerleri satmış ve yaşlının bulunduğu şehirden göç etmiştir. G4 için görüşme yapılırken kendisi için en önemli konunun bu olduğu anlaşılmaktadır. Sürekli bunun için hayıflanmakta hem haksızlık yaptığı için kendini vicdanen iyi hissetmemekte hem de pişmanlık duymaktadır. Aslında eşit bölmek istediğini fakat 'büyüklerden öyle gördük' nedenine sığındığı ve bakım konusunda oğluna güvendiği için ona fazla pay verdiğini şöyle açıklamaktadır:

Bak, arazinin 10 dönümünü 6 kıza verdim. 50 şer dönüm de erkek oğullarıma verdim. Ta eskiden yaşlılardan gördüğümüz öyle. Aslında kanunda öyle ayırım yok. Her evlat aynı seviyededir. Ama öyle oldu. Böyle neden yaptın demediler. Yalnız o küçüğü araziyi satıp giden var ya, Allah'a havale ettim. On dönüm yer verdim 6 kıza. Kızlara niye yer verdin diye beni terk etti gitti o adam. Kızlara kim yer vermiş sen mi çıkarttın bu kanunu diyor bana. La oğlum, sen de tabii aslında ayırım yok. Sekiz çocuksunuz 8'e bölünmesi lazım bu araziyi. Yalnız siz ikinize çok veriyorum. Hiç vermeyecektim rezil ettin bizi. O başka bir adam o. Orayı da sattı. (G4, erkek)

Şu anda yanında kimse bulunmamaktadır. Bakıma ihtiyacı olduğunu söylemektedir. Tek başına yaşadığı için ölümle ilgili bazı korkuları olduğu “Ama nasıl öleceğim. Yanımızda biri olacak mı, tek başıma mı öleceğim. Beni kapıyı açıp kaç gün bulamayacaklar mı?” sözlerinden anlaşılmaktadır. Kendisine hiçbir çocuğunun bakmadığını ve bakmayacağını düşündüğü için yerleri bölme konusunda pişmanlık yaşamaktadır. Geleneksel toplumlarda yaşlıların statüsü mülkiyete sahip olmasından dolayı yüksektir. Fakat artık mülkiyete sahip olmamak statüsünde de azalmaya ve bakım konusunda endişe duymaya neden olmaktadır.

3.8.5. Anlatı 5: Bakım Veren Bakım ihtiyacı

Bakım ihtiyacı yaşlılık döneminde sorunlu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakım hem veren açısından hem de alan açısından farklı şekillerde değerlendirilebilir. Öte yandan evli çiftlerde biri bakıma muhtaç olduğunda bakım veren taraf eş olmaktadır. Anlatı G12 ile yapılan görüşmelerden oluşmaktadır. Anlatı yapısı aşağıdaki gibidir.

Şekil 3.5 Anlatı 5'in Kavramsal Yapısı

G12, 73 yaşında Altınordu ilçesi Gökömer mahallesinde eşiyle birlikte yaşayan bir kadındır. Eşi Alzheimer hastasıdır ve ona bakım sağlamaktadır. En büyük avantajı yakınında oğlunun oturuyor olması ve onlardan yardım almasıdır. Buna rağmen bakım verme onun için ağır bir yük olmaktadır. Çünkü hem kırsal yaşamın getirdiği yaşam koşullarına uyum

sağlamak hem de eşine bakım sağlamak zorundadır. Eşi hasta olduğu için hayvan bakımı ve ürün ekip dikme gibi kırsala özgün işler kendisinin sorumluluğundadır. Buna bir de ev içi sorumluluklar eklenmektedir. Fakat birçok konuda oğlu ve gelininin kendisine yardım ettiğini belirtmiştir.

Eşler arasında biri bakıma muhtaç olduğunda diğeri eğer fiziki olarak yeterli ise bakım sağlayıcı konumuna geçmektedir. Fakat bakım verenin de yaşının artması bu fiziksel yeterliliğinin azalmasına neden olmakta ve bakım yükü daha fazla hissedilir olmaktadır. G12 tansiyon hastasıdır ve kan sulandırıcı kullanmaktadır. Şu anda bunun dışında herhangi bir kronik hastalığı bulunmamaktadır. Fakat başka açılardan bakıldığında “Tarlayı yapabildiğim kadar yapıyorum. Eskisi gibi yapamıyorum. Kendi ihtiyacımızı gördüğümüz kadar.” gibi sözlerinden eskiye nazaran gücünün fazla yetmediği anlaşılmaktadır.

Bakım sağlayıcı bakım alan kişinin tüm ihtiyacını karşılamaktadır. Fakat yaşının bakım vermesi evin diğer ihtiyaçlarını karşılama noktasında eksiklikler yaratmaktadır. Örneğin, G12 evin temizliğini yaparken zorlandığını ve yardım aldığını şu şekilde belirtmiştir:

“Yapabildiğimi yapıyorum. Yapamadığım zaman ayda bir temizlikçi kadın alıyoruz temizletiyoruz. İdare ediyoruz. Bazı gelin süpürüyor. Bazen ben süpürüyorum. Ne bileyim işte. Yapabildiğim kadar.”

Yine aynı şekilde ısınma ihtiyaçlarının karşılanması ve alışverişlerinin yapılması için çocukları ve torunları yardımda bulunmaktadır. Görüşmeden ve gözlemlerden anlaşıldığı kadarıyla katılımcının ev içindeki en önemli görevi eşine bakım sağlamaktır. Eşinin kişisel bakımını kendisinin üstlendiğini de “Banyoyu ben yaptırıyorum. Çocuk oldu daha. Ne yapalım. Yapacak bir şeyim yok. Gençlik kaderi de ayrı, yaşlılık kaderi de ayrı.” diyerek belirtmiştir.

Yaşlının kendisi de yaş aldıkça bakım vermenin zor olacağını farkındadır. Bu açıdan çocuklarının yanında olmasının ona büyük avantaj sağladığını belirtmektedir.

İnsan şimdi gittikçe, çok şükür şimdi bir iki idare ediyorum ama yaşlandıkça benim de bakıma ihtiyacım olacak. Öyle bir zaman geliyor ki kızım insanın şuradan pişmiş yemeği bile koymayası geliyor insan eriniyor (üşeniyor). Pişiremiyor da bazen. Gelini çağırıyorum. Buradan bir çorba yap da yiyelim diyorum. O da pişiriyor Allah razı olsun. Pişirdiğinden getiriyor buraya. Ben de onlara yaptım. Onlar da bana yapıyorlar. Her şey karşılıklı. Ben onlara el tutuyorum, onlar da bana el tutuyorlar. Benim de ona ihtiyacım var, onların da ona ihtiyacı var.

Bakım veren tüm yaşamını bakım sağladığı bireye göre ayarlamak zorundadır. Böylece tüm günlük aranjmanları değiştirmekte, kendine yeni bir düzen sağlamak zorunda kalmaktadır. Görüşme yapıldığı zaman bakım alan birey masada bir şeyler yemektedir.

Araştırmacıları görünce heyecanlanmış ve hareketlenerek muzip bir tavır sergilemeye başlamıştır. Fakat bakım veren yaşlı onu “Haydi yatmaya git sen” diyerek odasına yollamıştır. Daha sonra “Şimdi kalktı su verdim ona, püsküt (bisküvi) falan verdim. Tekrar yatmaya yolladım. O bir boy (kere) daha kalkacak şimdi.” diyerek düzeninden bahsetmiştir.

“Geceleri kalkıyor mu?” (Araştırmacı)

“Geceleri saat 11 buçukta 11 falan hapi var. Haplarını veriyim. Öyle yatıyor daha. Sonra sabaha kadar bazen kalkıyor, yemeğe kalkıyor. İştahı çok. Yediğini anlamıyor.” (G12, kadın)

Bakım veren de bu düzene uyum sağlamak zorundadır. Fakat bazı zamanlar bu zor olmaktadır. G12 bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Mesela ben şimdi 11’e kadar buralarda o yanda bu yanda yatıyorum bekliyorum. Beklemek zorundayım. Çişini ettireceğim, hapımı vereceğim. Sabah kalkıyorum saat 7 buçuk 8 de kalkıyorum. Saat 8’e kadar çişini ettiriyorum ki 4’e bölüyorum günü. Bir de saat 1’de. Çişini edemiyor. Beyin onu şarj edemiyor. Beyin onu şarj etmezmiş doktorun demesi o. Çok şükür büyük tuvaletine gidiyor ona da şükür. Onu edemeyen de var. Unutkanlığı gittikçe çoğalıyor tabii. Bir de hırçınlaşıyor. Bugün bana diyor ki ha bu şeyi kafana atarım diyor. Bana bak dedim kabadayılık yapma bana dedim. Su içmeye çok şeyimiz var. Bak şişesini bırakıp da gitmiş.

Buradan da anlaşılacağı gibi, yatma saati ve kalma saatine kadar bakım veren birey bakım alana göre ayarlanmış durumdadır. Aksatma lüksü hiçbir şekilde olmamaktadır. Bununla beraber bakım alanın tüm duygusal değişimlerine de şahit olup uyum sağlanmak zorundadır. Ayrıca “Ben hep evimde kalıyorum. Öyle çocukların yanına gideyim, komşuya gideyim yok. Kocamı bırakıp nereye gideyim.” gibi söylemler onunla birlikte hep evde olmak, hiç başka bir yere gidememek ve gidilse bile çok kalmadan dönmek zorunda olmak bakım alanın bakım verene bağımlı olduğu kadar bakım verenin de bakım verdiği kişiye bağımlı bir hayat sürdüğünü göstermektedir.

3.9. Mekân Analizi

Bireyin yaşlılık döneminde yaşadığı yer yaşam şartlarını olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle mekânın fiziki yapısı yaşlının hareket alanını kısıtlayabilmektedir. Yaşlılık döneminin kaliteli geçmesi yaşamsal mekânın kullanılabilirliği ve yaşlıya uygunluğu ile yakından ilişkilidir. Araştırmada görüşme yapılan 21 hane bulunmaktadır. Yaşlıların yaşadıkları hanelere ilişkin sayısal verilere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 3.3 Hane Gözlemlerine İlişkin Bilgiler

Haneye ilişkin konular	Seçenekler	Sayısal veri
Konut tipi nasıldır?	Tek katlı müstakil	11
	Çift katlı müstakil	8
	Apartman	2
Evin girişinde merdiven mevcut mu?	Var	6
	Yok	15
Evin içinde eşik var mı?	Var	21
	Yok	0
Evin ısınma tipi nasıldır?	Soba	19
	Katı yakıt kalorifer	2
Banyo tipi nasıldır?	Duş kabini	10
	Küvet	2
	Dekore edilmemiş oda	8
	Yok	1
Banyoda klozet var mı?	Var	15
	Yok	6
Banyodaki suyun ısınma tipi nasıldır?	Gümsü	1
	Termosifon	6
	Şofben	10
	Yok	4
Evde ihtiyaçlara yönelik hangi eşyalar bulunmaktadır?		
Bulaşık makinesi	Var	8
	Yok	13
Çamaşır makinesi	Var	20
	Yok	1
Televizyon	Var	20
	Yok	1
Telefon	Var	9
	Yok	12
İnternet	Var	1
	Yok	20
Yaşlı bireyin cep telefonu var mı?	Var	15
	Yok	9

Araştırmaya katılanlardan 13 kişi tek katlı müstakil evlerde ikamet etmektedirler. Çift katlı müstakil evlerde 10 kişi, apartman tarzı konut tipinde 2 kişi ikamet etmektedir. Apartman konut tipi, tek katlı evde yaşayanların çocuklarının veya kardeşlerinin kendilerine ev yaptırmasıyla sonradan oluşmuştur. Kırsal alanlarda hayvan bakımı ya da tarımla uğraşma sonucunda ahır veya samanlık denilen yerlere ihtiyaç duyulmaktadır. Tek katlı hanelerde bu ihtiyaca göre evden ayrı bir yapı bulunmaktadır. Çift katlı evi olanlar alt katlarını ya hayvanlarını barındırmak için ya da tarımsal alet ve gereçleri muhafaza etmek için kullanılan bir kiler gibi kullanmaktadırlar. Bunun dışında çift katın alt katında yaşayan hanelerin üst katlarını ya çocuklarının yaptırdığı ya da çocukları otursun diye ebeveynlerinin yaptırdıkları görülmektedir. Alt katta yaşamını sürdüren yaşlılar üst kata çıkamadıkları veya çıkmakta zorlandıkları için üst katı kullanamamaktadırlar.

“Ben zor çıkıyorum da yukarı bunu (eşi yatalak olduğu için) hiç çıkartamadık. Pek çıkmıyoruz zaten.”
(G15, erkek)

“Şimdi ben makineden çamaşırları çıkarıyorum ben zaten ikinci kata çıkamıyorum da. Oğlum (torunu) şunu götür diyorum. Götürüyor balkona bırakıyor. Ben de yavaş yavaş çıkıyorum, asıyorum oraya. .... Zaten bize böyle düzün ortasında ev lazım. Yukarı doğru çıktın mıydı bize zor geliyor artık” (G20, kadın)

Çift katlı evlerin girişlerinde merdiven bulunması yaşlı bireylerin eve giriş çıkışlarını zorlayan bir etken olmaktadır. Tek katlı bazı evlerde ise girişte iki-üç basamak bir yükseklik bulunması yine yaşlı bireylerin düşme riskini artıran nedenlerdendir. Ayrıca tüm evlerde eşik olduğu gözlemlenmiştir. Köy evlerinin ilk başta küçükken daha sonra oda oda eve dâhil edilerek yaşanan mekânın büyütülmesi bağlantı noktalarında çıkıntıların ve tümsek yapıların oluşmasına neden olan bir etkidir.

Evin ısınma tipi genellikle soba ile sağlanmaktadır. Soba yakmak yaşlılar için bir alışkanlık haline geldiğinden bu konuda zorlanmadıklarını belirtmektedirler. Fakat sobanın içinde yakacak odunları evin önüne taşımak ve sobanın temizliğini yapmak gibi açılardan zorlandıklarını ifade etmektedirler. Bir katılımcıya soba yakmanın zor olup olmadığı sorulduğunda şu şekilde yanıtlamıştır:

Her zaman ki yaptığımız iş, neden zorlanalım ki. Odunu azıcık azıcık getiriyorum buraya. Ya oralarda bir erkek çocuk buluyorum. Bazen eline bir paket (sigara) parası veriyorum, getirtiriyorum. Ne yapayım. Ona da o lazım, sigara içiyor çocuk. Koyuyorum çuvala, oğlum at oraya diyorum. Eline 10 lira veriyorum, gidiyor. Ne yapacaksın, yapamayınca. Geçen sene hep o çocuğa taşıttın buraya odunu. Odun evin arkasında hemen. Geçen sene hiç getirmedim. Bu sene yine sepetle falan getiriyorum. Çoluk çocuğun yakınında değil, ne yapacaksın. (G1, kadın, eşi ile yaşıyor fakat eşi hastalık dolayısıyla yanında değil)

Katılımcı soba yakmanın alışkanlıktan dolayı zor olmadığını belirtmektedir. Fakat olaya bütünüyle bakıldığında daha sonra anlattıklarından zorluklarının da olduğu ve bu zorluklara karşı belli stratejiler geliştirdikleri görülmektedir.

Banyo tipine ilişkin verilere bakıldığında tadilat işlemine tabii tutulan banyoların duş kabinine sahip olduğu fakat ilk halini koruyan banyolarda duş işlemi gerçekleştirilen bölümün ayrılmamış olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmada bir katılımcının (G5) evinde ayrı bir banyo bulunmadığı da görülmüştür. Yaşlı bireyin evi sadece iki odayı kapsayacak şekilde bölünmüştür. Evin diğer yarısının oğlunun olduğunu söylemiştir. Banyo ve tuvalet ihtiyacını nasıl karşıladığı sorulduğunda evin balkonundaki çarpık yapıyı göstermiştir. Balkonun köşesinde küçük bir alanın çevrelenmiş olduğu gözlemlenmiştir. Yaşlı birey tuvalet ve banyo

ihtiyacını burada karşılamaktadır. Bu yapıya ilişkin görsel veriler “EK 3”de “Fotoğraf 1” ve “Fotoğraf 2” olarak belirtilmiştir.

Hanelerin çoğunda (15) klozet bulunmaktadır ve daha sonra tadilatla eklenmiştir. Banyoda klozet olmayan hanelerde yaşayan yaşlılar ihtiyaçlarını gidermekte zorlanmaktadırlar. Bu konuyla ilgili bir yaşlının “İlla ki zorlanıyor adam. Oturup kalkamıyorum bile. Düşerim diye korkuyorum. Tutunarak yapıyorum. Çömelince dizimden kalkamıyorum. O zaman yere çöküyorum. Yere çökünce elimle şöyle (yere bastırarak) kalkabiliyorum.” (G5, kadın) şeklindeki ifadesi günlük yaşamda basit bir ihtiyacın giderilmesinin ne kadar zor olabileceğinin boyutlarını göstermektedir.

Yaşlıların evlerinde suyu ısıtmak için kullanılan farklı yöntemler mevcuttur. Özellikle banyo yapmak için su ısıtmanın zor olması kişisel ihtiyaçları karşılamayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çoğu evde şofben ve termosifon gibi su ısıtmaya yardımcı eşyalar bulunmaktadır. Sadece bir hanede güneşli yoluyla sıcak suya ulaşım sağlanmaktadır. Karadeniz’in iklimsel koşulları nedeniyle güneşli gün sayısının az olması sıcak suyun bu yolla sağlanması ihtimalini azaltmaktadır. Evlerinde yardımcı eşya bulunmayan yaşlılar sobalarda sularını ısıtarak suyu banyoya taşımaktadırlar. Kentsel alanda artık karşılaşması zor olan bu durum kırsal alanda yaşayanların yaşam koşullarını gözler önüne sermektedir.

Evde bulunan ve kullanılan eşyalar açısından veriler değerlendirildiğinde bazı çarpıcı bulgulara rastlanılmaktadır. Hanelerin çoğunda bulaşık makinesi (13) bulunmamaktadır. Bulaşık makinesi bulunan hanelerde (8) bunun kullanımıyla ilgili farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Araştırmada tek yaşayan yaşlılardan (8) ikisinin evinde bulaşık makinesi olmasına rağmen kullanımı gerçekleşmemektedir. Makineyi eve gelen çocukları kendisinde kaldıkları süre boyunca kullanmaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında eve alınan bulaşık makinesi çocukları tarafından kendi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır. Çocukları ya da torunları yanında ikamet eden yaşlılar makinenin kullanımıyla ilgili hiçbir bilgiye sahip değildir ve makine hanenin ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ailenin diğer üyeleri tarafından kullanılmaktadır.

Hemen her evde çamaşır makinesi bulunmaktadır. Fakat çamaşır makinesinin kullanımıyla ilgili yaşlıların bilgi sahibi olmadığı saptanmıştır. Bunun ilk nedeni okuma yazma bilmemektir. Bu nedenle başkalarının yardımına ihtiyaç duymaktadırlar.

Çamaşır makinesini açmıyorum misal. Beyazı yıkayamıyorum. Gözüm harf tanımıyorum. Harf tanımadığım gibi beyazı yıkayamıyorum. Renkliyi atıyorum, beyazı yıkayamıyorum ki, yazı (harf) tanımıyorum kardeşim. Amcana atırıyorum o evde olduğu gibi. O evde olmayınca şu komşuya attırdım. O gidene kadar, o da gitti, öbürlerine attırıyorum şimdi beyazları, yapamıyorum. Renkliyi

ayarlatıyorum 40'a. sürekli 40'ta duruyor. Ama beyazı 90'da yıkadığım gibi, orada yazılara bakacaksın. Onu göremiyorum. (G1, kadın, eşi ile yaşıyor fakat eşi hastalık dolayısıyla yanında değil)

Yaşlıların çamaşır makinesinin kullanımı hakkında bilgi sahibi olmamalarının diğer nedenleri çocukları ya da torunları yanında kaldıklarından dolayı bu ihtiyaçlarının karşılanması noktasında diğer aile üyelerine tabi olmalarıdır. Bir diğer sebep çocuklarının sık sık yanlarına gelip çamaşırının onlar tarafından yıkanmasıdır. Çamaşır makinesi olmayan tek bir hane vardır. Sosyoekonomik açıdan düşük seviyede olduğu gözlemlenen G25 tek başına yaşayan yaşlı bir kadındır. İkinci el bir çamaşır makinesi olduğunu fakat bozuk olduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle çamaşırını elinde yıkamaktadır.

Görüşülen hanelerin 9'unda telefon bulunmaktadır. Diğer hanelerde ise telefon bulunmamasına rağmen hane içinde kalan yaşlı bireylerde cep telefonu bulunmaktadır. Araştırma açısından ilginç bir bulgu okuma yazma bilmeyen yaşlıların cep telefonuna sahip olmasıdır. Konunun derinlerine inildiğinde yaşlıların cep telefonlarını kullanırken durumu çok basite indirgedikleri, cep telefonunun sadece başka bir bireyle konuşma işlevini gerçekleştirdikleri ve bunu da yaparken sadece gelen çağrıya cevap verme tuşunu kullandıkları saptanmıştır. Bununla ilgili yaşlı bireylerden gelen görüşler şu yöndedir:

Benim telefonum seyyar. Emme ne açıyorum ne kapatıyorum. Kendim açamıyorum. Arayamıyorum. Biri beni arayacak. O zaman ettiriyorum buradan. Telefon numarası olanı ettiriyorum. (Başkasının yardımına ihtiyaç duyuyor) .... Bu da hiç şeye falan basma istemiyor. Böyle açtın, kapağını aç konuş hemen ört kapağını. (Burada kapaklı telefonunu gösteriyor. Araştırmacı 45 cevapsız arama olduğunu görüyor ve yaşlıya iletiyor) .... E olur. Ne kadar cahillik kızım, okumayan insan çok cahil. Okuyun, ben çok seviniyorum torunlarım okuduğuna. (G1, kadın)

Okuyamamak kadınlar için yaşamın her alanında kendini gösteren bir eksikliklerdir. Teknolojinin ilerlemesi fakat yaşlıların görece geri kalması teknolojik araçları geriden takip etmelerine ve uyum sağlamaya çalışırken zorlanmalarına neden olmaktadır. Araştırmaya katılan yaşlılar uyum sağlama sürecinde yakınlarından yardım alarak belli stratejiler geliştirmişlerdir. Bunlardan biri sadece arayanı cevap verme olmaktadır. Dolayısıyla arayan kişi yaşlıya ulaşabilmektedir fakat yaşlı birey istediği anda başka birine kolaylıkla ulaşamamaktadır. Bir diğer işi kolaylama yolu, yine sadece gelen aramaya cevap verme tuşunu kullanarak başka birine ulaşmaya çalışmaktır.

“Okur yazarlığım da yok. Ben telefon da açamam. Kullanıyorum da isimleri rast getirsem. (Torunu: Son numara kimse arayan kaydında o kişiyi arıyor). Aklım yok ki. Nereye soktum biliyor musun yitirim diye. (Beline kuşak bağlamış ve telefonu arasına sıkıştırmıştır.) (Torunu: Kalemle boyadık biz düğmeyi anlasın diye. Öyle anlıyor).” (G5, kadın, torunuyla yaşıyor)

Araştırmaya dahil edilen hanelerden yalnızca bir tanesinde internet bulunmaktadır. Sosyoekonomik durum açısından bakıldığında hanenin yeni yapısı, yaşlıların ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş olması, ısınma tipinin kalorifer olması, evin büyüklüğü ve banyonun dizaynı diğer hanelere göre daha iyi durumdadır. Bu hanede G23 ve G24 çifti yaşamaktadır. Çocuklarının ekonomik açıdan iyi durumda oldukları ve evle ilgili tüm ayrıntıları ebeveynlerine göre düşünüp yaptıkları saptanmıştır. Eve internet bağlatan çocuklarıdır ve yaşlılara telefonda nasıl interneti kullanabileceklerini öğretmişlerdir. Cep telefonu kullanma seviyesi bakımında bu çift katılımcıların arasından en üst seviyede bilgiye sahip olanlardır.

Kırsal alanda yaşam koşullarından özellikle kış aylarında ısınma sorunundan dolayı evin içinde bile yaşam alanlarına sınır çizilmektedir. Özellikle tek başına yaşayan yaşlılar ev içi aktivitelerini bir veya iki oda içinde gerçekleştirmektedirler. Bu açıdan araştırmaya katılan G25 çok iyi bir örnektir. Evin büyüklüğü bir yana, yaşam alanı görece çok küçük bir alanda geçen G25'in mutfağı, oturma alanı ve yatma alanı bir aradadır. Hatta oturmak için ayrı bir alan bulunmamaktadır. Açıklamaya ilişkin görseller "EK 3" bölümünde "Fotoğraf 3" ve "Fotoğraf 4"te görülebilir.

SONUÇ

Bu araştırma kırsal alanda yaşayan yaşlıların yaşlanma olgusunu nasıl deneyimlediklerini saptamayı amaçlamıştır. Bu çerçevede yaşlıların sosyoekonomik durumlarını saptamak, günlük yaşamlarını analiz etmek, sosyal ilişkilerini belirlemek, yararlanılan hizmetleri saptamak, bakım ihtiyaçlarını belirlemek araştırmanın hedeflerindedir. Bu amaçlarla elde edilen verilere ilişkin sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Yaşlıların okuma yazma oranları düşük seviyededir. Kırsal alanda yaşayanların bazı imkanlardan yoksun olması eğitim alanında da kendini göstermektedir. Günümüzde kırsal yaşamda eğitim şartları görece iyileştirilmiş olsa da yaşlıların çocukluk yıllarında aileleri tarafından eğitimlerine önem verilmediği görülmektedir. Bunun nedeni kırsal alanda tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yaşanmasından dolayı oluşan iş gücü ihtiyacıdır. Küçük yaşlarda tarlalarda ve hayvan bakımında çalışmaya başlayan çocuklar eğitime erişememişlerdir. Özellikle konuya toplumsal cinsiyet bağlamında bakıldığında kadınların dezavantajlı konumları ortaya çıkmaktadır. Yaşlı kadınlar her ne kadar okumayı isteseler de ailelerden gelen “kızlar okumaz” anlayışı bu süreçten mahrum kalmalarına neden olmuştur. Araştırmaya katılan bir kadın yaşının “Babam göndermedi beni okula. Hiç göndermediler. Erkek çocuklarını da okuttu tabii. Eski kafalar eski. Eski insanlar öyleydi işte. Kız okula gider miymiş?” (G3) şeklindeki söylemi o zamanki kız çocuklarının kaderini özetlemektedir.

Araştırma bulguları göstermektedir ki kırsal alanda yaşayan bireyler o günün şartlarından dolayı bir gün için çalışıp, o gün kazandığını yemek üzerine kurulu bir anlayışa sahip olmuşlardır. Yaşlılık hayatına hazırlık yapmak onlar için mümkün olmamıştır. Bu da yaşlılık döneminin maddi imkân olarak daha kısıtlı geçmesine neden olmuştur. Bu durumu o günün şartlarından bağımsız düşünmemek gerekmektedir. Bugünün kırsal yaşlıları çocukluk ve gençlik yıllarında çok çalışmışlar fakat bunun karşılığını alamamışlardır. Daha özele gidildiğinde yaşlı kadınların çoğunluğunun ekonomik durumunun yetersiz olduğu ve kırsal alanda en dezavantajlı grubu oluşturdukları görülmektedir. Yaşlılara gençliklerinde bazı işlerde çalışıp çalışılmadığı sorulduğunda özellikle fiziksel güç gerektiren işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Üretime aktif katılarak tarla-bahçe işleriyle uğraştıklarını bununla da yetinmeyip başka hanelerde günlük işçi olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir. Fakat şu anda bunlarla ilgili herhangi bir gelire sahip değillerdir. Gençliklerinde fiziksel olarak vücutlarını fazla yıpratmış ve şu anda bu konuda pişmanlık duyduklarını belirtmişlerdir. Fiziksel olarak görece daha iyi olanlar ve hareketliliği kısıtlanmamış olanlar tüm bunlara rağmen çalışmayı sürdürmektedirler.

Yaşlılıkta artan kronik hastalıklarla birlikte günlük yaşam aktivitelerinin gerçekleştirilmesinde yardım gerekmektedir. Özellikle mobilitede azalma ilk olarak ev işlerinin devamlılığını sağlayamamayı beraberinde getirmiştir. Yaşlıların görüşmeler sırasında evlerinde temizlik konusunda eksiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Kadın ya da erkek fark etmeksizin ev temizliği ilk göz ardı edilen konu olmaktadır. Bununla beraber doktora gitme, alışveriş yapma ve fatura ödeme bir zorunluluk teşkil ettiğinden başkalarından yardım isteme bu konularda yoğunlaşmaktadır. Fakat yemek yapmak ev içi bir aktivite olduğundan ve zorunlu olarak yerine getirilmesi gereken bir gereksinim olduğundan yaşlılar bu gereksinimlerini zorlansalar da kendileri yerine getirmeye çalışmaktadırlar. En kaçınılmaz olan kişisel bakım, özellikle yalnız yaşayan yaşlılar için zor olmaktadır. Araştırmaya katılmış yalnız yaşayan yaşlılar kişisel bakımlarını kendilerinin yaptığını belirtmektedirler fakat bununla birlikte bu konuda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda kişisel temizliğin ne oranda sağlandığı muğlak kalmaktadır. Çocuklarının yanında yaşayan yaşlılar GYA ve AGYA'yı sağlamada tamamen onlara bağımlıdırlar. Kişisel bakımlarının sağlanması bir yana haneyi ilgilendiren ihtiyaçların karşılanması noktasında da fikir sahibi değillerdir.

Kırsal yaşamdaki sosyal ilişkilerin plansız, ani ve yüz yüze doğası yaşlı bireylerin diğerleriyle bağlantı ağlarını geliştirmelerine kolaylık sağlamaktadır. Komşuluk ve akrabalık ilişkileri kentte yaşayanlara göre daha gelişmiştir. Zaten kırsal alanda akrabalık ve komşuluk ilişkileri iç içe geçmiş şekildedir. Diğerleriyle iletişim kurmak için sadece kapılarının önlerine çıkmaları ya da en azından pencerelerinden dışarı bakmaları yeterli olmaktadır. Fakat sosyal ilişkilerin gelişmesinde fiziksel yetersizlik en önemli kısıtlayıcı unsur olmaktadır. Evin içinden çıkmakta zorlanan ya da çıkamayan bireylerin sosyal izolasyon ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Bir diğer izolasyon sebebi eş kaybıdır. Eşini kaybetmiş bireylerin günlük yaşam rutinleri değişmektedir. Özellikle erkeklerin yalnız yaşamasıyla eve gelen ziyaretçi sayısı azalmakta ve sosyal izolasyon ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Araştırmaya katılan yaşlıların tamamının sosyal güvencesi vardır ve hiçbir gelirleri olmasa bile yaşlılık aylığı almaktadırlar. Devlet tarafından verilen sosyal yardımlardan en çok kullanılanı yaşlılık aylığıdır. Bunun dışında telefon ile doktor randevusu ve ambulans talep etmektedirler. Özellikle ulaşımın zor olduğu kırsal kesimlerde ulaşım araçlarına sahip olunmadığı durumlarda il/ilçe merkezlerine ulaşmak için bu yolun kullanıldığı görülmektedir. Genel olarak yaşlıların ne gibi hizmetlerden yararlanabileceği hakkında bilgi sahibi olmadıkları saptanmıştır. Bununla beraber hizmet ihtiyaçları noktasında fikir belirtememişlerdir. Bu durumun nedenleri arasında kırsal alanda hizmetlerin az olması,

kentsel alanlara göre görünürlüğünün bulanık olması ve teknolojik imkanlardan kırsal yaşlının yararlanamaması sebebiyle oluşan bilgi azlığı sayılabilir.

Kentsel alanlarda bir süre yaşamış olan yaşlılar kırsal hayata ilişkin daha kolay değerlendirmede bulunabilmişlerdir. Hastalık veya yaşanan yerdeki iklim koşulları nedeniyle farklı kentsel mekanlarda yaşayan çocuklarının yanına gidip orada vakit geçirme imkânı bulmuş yaşlıların hepsi kentte yaşamının olumsuzluklarından bahsetmişlerdir. Kırsal yaşamının üretmek, çalışmak, iklim koşullarına uyum sağlamak zorunda olmak gibi birçok zorluğu olmasına rağmen evlerinde yaşamayı tercih etmektedirler. Bu durum kırsal/kent fark etmeksizin bireyin yaşadığı yere olan bağlılığı ile açıklanabilmektedir. Araştırmalar yaşlı bireylerin mümkün olduğu sürece kendi evlerinde yaşamak istediklerini, bunun mümkün olmadığı durumlarda ise yine yaşadıkları çevrede yaşamak istediklerini göstermektedir (TNS BMRB, 2013: 14).

Yaşlılar hastalandıklarında, yaşadıkları yerin iklimsel koşulları zorlaştığında veya bakıma muhtaç hale geldiklerinde evlerinden uzaklaşmakta ve yaşamak zorunda oldukları yere uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Özellikle kırsal hayatın serbestliğine alışmış bireyler için kent hayatı sıkışık, havasız ve dar gelmektedir. Ayrıca kışın çocuklarının yanında, yazın ise kendi evine dönen bireyler için bu hareketlilik yorucu olabilmektedir. Kırsal yaşamda hayatını geçiren bireyler için bu konu önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kırsal alanda bakım konusu kentsel alanlardaki anlayışa göre farklı bir görünüş sergilemektedir. Geleneksel bağların daha sıkı olması neticesinde yaşlıların bakıma muhtaçlık durumunda ilk önce çocuklarına güvendikleri görülmektedir. Bunun nedeni yaşamları boyunca onlar için fedakârlık yaptıklarına olan inançları olmaktadır. Bakım vermesini bekledikleri kişiler çocukları (erkek ya da kız olabilir), daha sonra ise gelinleri olmaktadır. Araştırmalara göre erkek evlatlar daha çok ev dışı hizmetlerle ilgilenerek eşleriyle bakımı paylaşmaktadırlar (Horowitz 1985'den akt. Arpacı, 2009: 63). G16 "*gelinim de beni bakar*" diyerek kız çocuklarının olmasına rağmen bakım görevini oğlundan dolayı olarak gelinine yüklemektedir. Yaşlılar huzurevi gibi kurumlara sadece "çocuklarının bakmayacağı" durumlarda gitmeyi tercih edeceklerini hatta gitmek zorunda kalacaklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda kırsal alanda kuruma kalma düşüncesinin hala yerleşmediği görülmektedir.

Araştırma kapsamında anlatıların analiz edilmesiyle kırsal alanda yaşlı bireye ilişkin belli kavramların ve durumların derinleştirilerek açıklanmaya çalışılması amaçlanmıştır. Anlatılar "Kırsalda Emeklilik Yaşı Yoktur", "Hem Erkek Hem Yalnız Yaşlılar", "Kırsalda Kadın Olmak: Yoksulluğa Çağrı", "Yaşanmışlıkların Psikolojik Yükü" ve "Bakım Veren

Bakım İhtiyacı” şeklinde sıralanabilmektedir. Bu anlatılar altında belli kavramların üzerinde durularak kırsal yaşlılık anlaşılmasına çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığında, kırsal alanda yaşayan bireylerin sağlıkları el verdikçe çalıştıkları ve üretim sürecinde aktif oldukları tespit edilmiştir. Bu bize kırsal yaşamda “emeklilik”, “boş zaman” ve “kendine vakit ayırmak” gibi kavramların olmadığını göstermektedir. Kırsal yaşamda boş zamanın ancak çalışmaya devam edebilmek için dinlenmeyle geçirilen bir vakit olduğu anlaşılmaktadır.

Yalnız yaşayan erkek yaşlılar sosyal izolasyona en fazla uğrayan grup olmaktadır. Sosyal ilişkilerin tahribata uğradığı ve eş kaybıyla görüşülenlerin azaldığı saptanmıştır. Özellikle ev ziyaretlerinin azalması yalnızlık sebeplerindedir. Bunlara ek olarak ev işlerinin toplumsal cinsiyete dayalı organize edilmesi günlük yaşamını idame ettirmede zorluğa neden olmaktadır. Dul erkeklerin özellikle yemek yapma konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve başkalarının yardımına ihtiyaç duydukları saptanmıştır.

Kırsal yaşamda en kırılgan grubu ise yaşlı kadınlar oluşturmaktadır. Geliri en az olan bu grup özellikle dul kaldıklarında yaşamlarına dair birçok yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Yine toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünden kaynaklı kökleşmiş anlayış evlerinden dışarı çıkmamış kadınların fatura ödemek ve alış-veriş yapmak gibi ev dışı işlerde yardıma ihtiyaç duymalarına yol açmaktadır.

Yaşlılık hem yaşamdan sağlanan doyumun yaşandığı hem de yaşanmışlıkların yük olabileceği bir dönemdir. Hayatları boyunca yaptıkları seçimler, tercihler ve aldıkları kararlar yaşlılık dönemini etkilemektedir. Bu nedenle yaşlılık döneminde pişmanlıklar yaşanmakta ve bu pişmanlıklar insana yük olabilmektedir. Bununla beraber, yaşanan kayıpların görece fazla olması psikolojik olarak yük olabilmektedir. Çocuk kayıplarının üzerinden zaman geçmesi ve başka çocuklara da sahip olunması bu acının hafiflemesine yardımcı olmaktadır. Fakat eş kaybı görece yeni olduğundan ve yaşlılık dönemine denk geldiğinden yaşlılara daha ağır gelmektedir. Yaşanan kayıpların ve pişmanlıkların kabullenışı güçlü bir kader inancıyla birlikte daha kolay olmaktadır.

Yaşlanan eşlerden biri bakıma muhtaç olduğunda, ilk olarak diğer eşin bakım sağlaması araştırmada karşılaşılan bir durumdur. Kırsal alanda çalışmanın ve üretmenin zorunluluğu, evle ilgili sorumluluklar ve yaşlılıkla birlikte meydana gelen deformasyonlara bir de bakım yükü eklendiğinde bakım verenin de birçok konuda bakıma muhtaç olduğu görülmektedir. Özellikle yaşlanmanın bakıma muhtaçlık yolunu açabileceği düşünüldüğünde, başka bir bireyin bakımını üstlenmek yaşlılık döneminin daha zor geçmesine neden olmaktadır.

Yaşlıların yaşadıkları yerlerin fiziksel yapısı incelendiğinde genellikle tek katlı evlerde yaşadıkları, dolayısıyla girişte merdiven bulunmadığı, buna karşın her evde ev içi eşik ve tümseklerin bulunduğu gözlemlenmiştir. Evler genellikle soba ile ısınmaktadır ve çoğunda klozet bulunmaktadır. Klozet bulunmayan evlerde yaşlıların zorlandıkları saptanmıştır. Evlerin çoğunda çamaşır makinesi ve televizyon bulunmasına rağmen bulaşık makinesi bulunmamaktadır. Evlerde telefon bulunmamasına karşın yaşlının cep telefonu bulunmaktadır. Okumada güçlük çeken yaşlıların cep telefonunu ‘kullanabilmesi’ ilginç bir durumdur. Cep telefonlarını sadece gelen aramalara cevap verecek şekilde kullanmaktadırlar. Aktif çalışmayı sürdüren yaşlılar kolay ulaşılabilirlik, hareket kısıtlılığı olan yaşlılar ise sabit telefona ulaşma güçlüğü çektikleri için cep telefonunu tercih etmektedirler. Yaşlıların ev içinde televizyon izleme sürelerinin fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni televizyonun evde ‘ses’ yapması ve kendilerini yalnız hissetmemelerini sağlamasıdır. Özellikle fiziksel kısıtlılığı olan veya yalnız yaşayan yaşlı bireyler sosyal ilişki ağlarının zayıflaması sebebiyle yalnızlıklarını televizyon izleyerek hafifletmektedirler. Fakat bu durum sosyal izolasyonu artıran bir unsur olmaktadır.

Bir mekânın özelliklerinin bilinmesi o mekân hakkında fikir yürütebilir olmayı sağlamaktadır. Dolayısıyla kırsal alanla ilgili fikir yürütmeler öncelikli olarak mekânın iyi tanınmasından ve araştırılmasından geçmektedir. Nitel araştırmaların doğası gereği genellemeden kaçınılması gerekmektedir. Bu nedenle araştırmaya ilişkin verilebilecek öneriler araştırmaya dahil edilen örnekleme dair olabilmektedir. Yaşlılık bireyin yaşam seyrinde geçirdiği evrelerden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda da birçok yaşlanma hikayesi tespit edilmiştir. Bu nedenle yaşlı bireylerin farklı özellikler sergileyebilecekleri ve homojen bir grup olarak değerlendirilemeyeceği anlayışının içselleştirilmesi gerekmektedir. Böylelikle yaşlılığa farklı açılardan bakarak anlamaya çalışma sağlanabilir.

Kış aylarında kırsal nüfus belirgin bir şekilde azalmaktadır. Bu nedenle sağlık alanında ve kültürel alanlarda verilen hizmetler hem çok maliyetli olabilir hem de karşılık bulamayabilir. Bu nedenle birkaç kırsal alanın birleştirilerek bölgenin analiz edilmesinden sonra ortak kullanım alanları ve sağlık kuruluşlarının bulunduğu, sosyal faaliyetlerin yürütülebileceği bir yapı oluşturulabilir.

Yerel yönetimlerin gönüllü kuruluşlarla iş birliği içinde olması ve kaynak paylaşımında bulunması kurumlar arasındaki iletişim boşluğunu gidermeye yardımcı olabilir ve hizmet sağlama noktasında daha etkin ve güvenilir sonuçlar elde edilebilir. Hizmet entegrasyonunun yetersiz olması verimsizliklere veya yaşlı bireylere sağlanan desteklerde boşluklara neden olabilir. Bu nedenle hizmetlerin uygulanabilir olması önemlidir. Ayrıca

hizmet sağlayıcıların yaşlı bireylerin yardım isteme ve hizmetlere erişim konusunda isteksiz davranışlarını göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Yaşlı bireylerin sahip olduğu haklar ve ne gibi taleplerde bulunabileceği hakkında fikir sahibi olmadıkları unutulmamalıdır.

Hizmetlerin kullanıcı merkezli olması, yerel yapıyı yansıtması ve yerel ihtiyaca cevap vermesi gerekmektedir. Özellikle yaşlı nüfusla istişare etme ve kullanıcılardan geribildirim alma faaliyetleri hizmet hedeflerinin doğru bir şekilde yerine getirilmesine yardımcı olabilir. Bu nedenle sadece öncesinde değil hizmetlerin sağlandığı sırada da yerel halkla temas halinde bulunulması gerekmektedir.

Kullanıcıların evinde veya yerel alanda (yerinde) yaşlanmayı kolaylaştırmak için, uygun konutların kullanılabilirliğinin yanı sıra evde bakım ve sosyal destek uygulamalarının da artırılması gerekmektedir. Özellikle bireyler konutlarıyla ilgili düzenlemeler yaptıklarında yaşlılık döneminde doğabilecek ihtiyaçlarına göre hareket etmemektedirler. Bu nedenle servis sağlayıcılar bu konuda kırsal alandaki bireylere destek sağlayabilirler. Bazı düzenlemelerle en azından mekânsal açıdan yaşlılık dönemi kolaylaştırılabilir.

Sağlık kuruluşlarına ulaşım zorluğu sebebiyle sağlık bakımı ve sosyal bakım sağlayıcıları kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamak için ev ziyaretleri yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bu da ciddi finansal ve pratik sorunları beraberinde getirmektedir. Her bireye uygun olan zaman aralıklarında ziyaret koşullarının oluşmaması bu hizmetten yararlanmayı zorlu kılabilir. Bu nedenle servis sağlayıcılarının bu durumu dikkate alarak takvim oluşturmaları gerekmektedir.

Mevcut hizmetlerin (örneğin, sosyal bakım, ulaşım ve sağlık yardımı gibi) çeşitliliğinin artırılması, hizmetlerin esnekliğinin ve özellikle ulaşım açısından erişilebilirliğinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun için hizmet sağlayıcılarının uyum ve koordinasyon içinde çalışmaları gerekmektedir.

Kırsal alanda yaşlılık süreçleri yalnızlık ve yoksulluk kavramları ile özdeşleşmektedir. Özellikle maddi anlamda yoksun kalmaları ve hizmetlere erişimdeki sıkıntılar bu dönemin olumsuzluklar içinde geçmesine neden olmaktadır. Bu duruma bir de bakıma muhtaçlık eklendiğinde kırsal alandaki yaşlı bireyler için güçlü bir hizmet ve bakım politikası gereksinimi ortaya çıkmaktadır. Yaşlı bireylerin yaşadıkları problemlerin her yönüyle ortaya çıkarılması verilecek hizmetlerin niteliğini de değiştirebilir. Bu nedenle yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını, bireylerin yaşlanma süreçlerini ve yaşlılık dönemini tanımayı amaçlayan araştırmaların farklı bilimsel alanlarda sürdürülmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2003). “Yaşlıların Gayriresmi Bakıcıları: Kadınlar”. *Aile ve Toplum*, 5(2): 81- 89.
- Adak, N. (2005). “Kırsal/Kentsel Kesimde Eğitim ve İstihdam”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 24: 97-108.
- Agree, E. M. ve Glaser, K. (2009). “Demography of Informal Caregiving”. P. Uhlenberg (Ed.), *International Handbook of Population Aging*. Springer, Berlin, 647-670.
- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık Kavramlar, Kuramlar ve Yaşlılığa Hazırlık*. Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Aközer, M., Nuhurat, C. ve Say, Ş. (2011). “Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler Araştırması”. *Aile ve Toplum*, 12(7): 103-128.
- Alptekin, D. (2011). “Gerontoloji Ekseninde Yaşlılık Sürecinin Sosyo-ekonomik Boyutları”. *T.C.Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi*, 2(3): 7-15.
- Ardahan, M. (2010). “Yaşlılık ve Huzurevi”. *Aile ve Toplum*, 5(20): 25-32.
- Arıkan, G. (1988). “Kırsal Kesimde Kadın Olmak”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2): 1-16.
- Arpacı, F. (2009). “Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım Yüklerinin İncelenmesi”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1: 61-72.
- Arun, Ö. ve Karademir Arun, B. (2011). “Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4): 1515-1527.
- Arun, Ö. (2014). “‘Que Vadis’ Türkiye? 2050’ye Doğru Yaşlanan Türkiye’yi Bekleyen Riskler”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32: 1-12.
- Arun, Ö. (2018). “Arayışlar: Türkiye’nin Yaşlanma Serüveni”. Ö. Arun (Ed.), *Yaşlanmayı Aşmak*. Phoenix Yayınevi, Ankara, 7-20.
- ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2014). *Bakım Hizmetleri Kalite Standartları*. Anıl Reklam Matbaa, Ankara.
- Atchley, R. C. (1989). “A Continuity Theory of Normal Aging”. *The Gerontologist*, 29(2): 183-190.
- Bahar, G., Bahar, A., ve Savaş, H. A. (2009). “Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Sosyal Hizmetler”. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12): 85-98.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Sentez Yayınları, İstanbul.
- Baran, A. G. (2004). “Yaşlılık Sosyolojisi”. V. Kalıncara (Ed.), *Yaşlılık: Disiplinler Arası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler*. Odak Yayınevi, Ankara, 35-57.

- Beğer, T. ve Yavuzer, H. (2012). “Yaşlılık ve yaşlılık epidemiyolojisi”. *Klinik Gelişim*, 25(3): 1-3.
- Bengtson, V. L., Burgess, O. E. ve Parrott, T. M. (1997). “Theory, Explanation and a Third Generation of Theoretical Development in Social Gerontology”. *Journal of Gerontology*, 52(2): 72-88.
- Bıçkı, D. (2011). “Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXX(1): 161-180.
- Bulduk, E. Ö. (2014). “Yaşlılık ve Toplumsal Değişim”. *TSA*, 18(2): 53-60.
- Bush, M. ve Simmons, R. G. (1981). “Socialization Processes over The Life Course”. M. Rosenberg ve R. H. Turner (Ed.), *Social Psychology: Sociological Perspectives*. American Sociological Association, Washington.
- Canatan, A. (2016). “Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklar Arası Etkileşim”. H. Ceylan (Ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi*. Nobel Yayınları, Ankara, 139-167.
- Danış, M. Z. (2009). “Türkiye’de Yaşlı Nüfusun Yalnızlık ve Yoksulluk Durumları ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Açısından Bazı Çıkarımlar”. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1): 67-83.
- Demirbilek, S. (2007). “Yaşlılık ve Emeklilik İlişkisinin Sosyolojik Boyutu”. *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10(1-2): 131-145.
- Devlet Planlama Teşkilatı (2007). *Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı*. DPT. Ankara.
- Dobbs, B. ve Strain, L. (2008). “Staying Connected: Issues of Mobility of Older Rural Adults”. N. C. Keating (Ed.), *Rural Ageing A Good Place To Grow Old?* Bristol University Press, UK, 87-95.
- FAO (2018). *Ending Extreme Poverty in Rural Areas*. Food and Agriculture Organization of The United Nations, Rome.
- Glasgow, N. ve Brown, D. L. (2012). “Rural Ageing in The United States: Trends and Contexts”. *Journal of Rural Studies*, 28: 422-431.
- Goldstein, J. R. (2009). “How Populations Age?”. P. Uhlenberg (Ed.), *International Handbook of Population Aging*. Springer, Texas, 7-18.
- Güler, Z., Güler, N. ve Özsel, D. (2015). “Arafta Kalan Yaşlılar: Kırdan Kente Göçün Yaşlılara Etkisi”, *Sosyoloji Konferansları*, 52(2): 685-713.
- Güler, Z., Güler, N. ve Özsel, D. (2016). “Kırsal Kesimde Yaşlı Kadın Olmak”, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(2): 86-100.

- Günay, G., Boylu, A. A., Şahin, H., Aksoy, A. D. ve Oğuz, A. (2016). “Yoksulluk ve Yaşlılık”. V. Kalıncara (Ed.), *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar ve Çözümler*. Nobel Yayıncılık, Ankara, 165-196.
- Gündüz Hoşgör, A. ve Suzuki Him, M. (2018). “Karadeniz Kırsalında Yaşlı Kadın İstihdamı: Balık Üretim İşletmeleri Vaka Analizi”. Ö. Arun, (Ed.), *Yaşlanmayı Aşmak*. Phoenix Yayınları, Ankara, 55-72.
- Gültekin, M., Özgül, N., Olcayto, E. ve Tuncer, M. (2010). “Türkiye’de Palyatif Bakım Hizmetlerinin Mevcut Durumu”. *Türk Jinekolojik Onkoloji Dergisi*, 1: 1-6.
- Gürboğa, C. ve Karakuş, B. (2015). “Türkiye’de yaşlılara yönelik kurumsal bakım ihtiyacı tespit ve öneriler”. *ASPB Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu Kongre Kitabı*. 26-27 Kasım 2015, Bursa, 76-94.
- Hofferth, S. L. ve Iceland, J. (1998). “Social Capital in Rural and Urban Communities”. *Rural Sociology*. 63(4): 574-598.
- Hooyman, N. R. ve Kiyak, H. A. (2008). *Social Gerontology A Multidisciplinary Perspective*. Pearson, USA.
- Kahraman, L. (2016). “Yaşlılara İlişkin “Sosyal Dışlanma”yı Önleyici Politikaların Geliştirilmesi”. V. Kalıncara (Ed.), *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar ve Çözümler*. Nobel Yayıncılık, Ankara, 127-140.
- Kalıncara, V. (2011). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kalkınma Atölyesi (2015). *Yaşlanma ve Yaşlılık Mevcut Durum Raporu*. Kalkınma Atölyesi, Ankara.
- Kapıkıran, Ş. ve Kapıkıran, N. A. (2016). “Yaşlılık ve Yalnızlık”. V. Kalıncara (Ed.), *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar ve Çözümler*. Nobel Yayıncılık, Ankara, 79-104.
- Karsan, A. ve Karlı, B. (2016). “Türkiye’de Kırsal Yoksulluğun Genel Bir Değerlendirmesi: Isparta İli Sütçüler İlçesi Örneği”. *Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 21(2):168-181.
- Kart, C. S. ve Kinney, J. M. (2001). *The Realities of Aging an Introduction to Gerontology*. Allyn and Bacon, Needham MA.
- Keating, N. C. ve Phillips, J. (2008). “A Critical Human Ecology Perspective on Rural Ageing”. N. C. Keating (Ed.), *Rural Ageing A Good Place To Grow Old?* Bristol University Press, UK, 1-10.
- Kılavuz, M.A. (2002). “Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman ve Din Eğitimi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1): 71-86.

- Kinsella, K. ve Velkoff, V. A. (2001). *An Aging World: 2001*. U.S. Government Printing Office, Washington, DC.
- Krout, J. A. ve Hash, K. M. (2015). "What is Rural? Introduction to Aging in Rural Places". K. M. Hash, E. T. Jurkowski ve J. A. Krout (Ed.), *Aging in Rural Places Policies, Programs, and Professional Practice*. Springer Publishing Company, New York, 3-22.
- Kuş, E. (2009). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2015). *TR82 Bölgesinde Kırsal Yaşlılık Analizi*. Salmat Basım, Ankara.
- Küçük, M. (2016). "Kırsal Alanlarda Yaşlı Yerel Halkın Karşılaştığı Sorunlar: Konya İli Derebucak İlçesi Üzerine Bir İnceleme". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1): 29-48.
- Marcelini, F., Giuli, C., Gagliardi, C. ve Papa, R. (2007). "Aging in Italy: Urban-Rural Differences". *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 44: 243-260.
- Mavili, A. (2015). "Yaşlılık, Yaşlanma ve Sosyal Hizmet". H. Ceylan, (Ed.), *Modern Hayat ve Yaşlılık*. Nobel Yayıncılık, Ankara, 1-23.
- Mills, C. W. (1959). *Toplumbilimsel Düşün*. (Çev. Ü. Oskay), DR Yayınları, İstanbul.
- Mollenkopf, H., Marcellini, F., Rioppila, I., Flaschentrhger, P., Gagliardi, C. ve Spazzafumo, L. (1997). "Outdoor Mobility and Social Relationships of Elderly People". *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 24: 295-310.
- Morgan, L. A. ve Kunkel, S. R. (2007). *Aging, Society and The Life Course*. Springer Publishing Company, New York.
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*. (Çev. S. Özge.). Yayın odası, Ankara.
- Oğlak, S. (2014). "Türkiye’de Yaşlının Uzun Süre Bakımında Bakım Politikaları". N. Korkmaz ve S. Yazıcı (Ed.), *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş*. Ütopya, Ankara, 215-234.
- Oğuz, M. T. (2007). *Yaşlılarda Görülen Biyolojik ve Sosyal Değişimler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özensel, E. (2018). *Kır Sosyolojisi Türkiye’de Kırsal Yapıların Dönüşümü*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Özgür, Ö. ve Sabbağ, Ç. (2013). *Kırsal Alanda Yaşlılık*. SABEV, Adıyaman.
- Öztornacı, B. ve Veziroğlu, P. (2012). "Küreselleşme ve Türkiye’de kırsal yoksulluk". *10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Bildiri Kitabı*, 5-7 Eylül 2012, Konya, 290-298.

- Öztürk, Ş. (2008). “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5): 605-634.
- Ryder, N. B. (1965). “The Cohort as a Concept in the Study of Social Change”. *American Sociological Review*, 30(6): 843-861.
- Savaş, S. (2010). “Avrupa ve Dünyada Güzdzük Bakım Evleri”. *Akademik Geriatri*, 132-136.
- Schroots, J. J. F. (1996). “Theoretical Developments in The Psychology of Aging”. *The Gerontologist*, 36: 742-748.
- Schroots, J. ve Birren, J. (1990). “Concepts of Time and Aging in Science”. E. J. Birren ve K. W. Schaie (Ed.), *Handbook of The Psychology of Aging*. Academic Press, San Diego, California, 48-59.
- Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*. Dora, Bursa.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). *Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018)*. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.
- Tezcan S., ve Seçkiner P. (2012). “Türkiye’de Demografik Değişim; Yaşlılık Perspektifi”. *HASUDER*, 1:19.
- TNS BMRB. (2013). *Rural Ageing Research Summary Report of Findings*. Department of Environment Food & Rural Affairs, London.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). “Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2: 116-127.
- Topçuoğlu, E. M., Gül, M., Şahin, B. S. ve Baybaş, G. (2015). *TR82 Bölgesi Kırsal Yaşlılık Analizi*. Salmat Basın Yayıncılık, Ankara.
- Toprak, D. ve Şataf, C. (2009). “Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı”. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(1): 11-24.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak Yaşlılığın Sosyolojisi*. Anahtar Kitap Yayınevi, İstanbul.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye’de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- TÜİK. (2013). *Haber Bülteni. Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075, Sayı 15844, Şubat 2013*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. (2014). *Basın Odası Haberleri. Yaşlanıyoruz, Sayı 2014/4, Şubat 2014*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. (2015). *Haber Bülteni. İstatistiklerle Yaşlılar, 2014, Sayı 4365, Mart 2015*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. (2017a). *Haber Bülteni. İstatistiklerle Yaşlılar, 2016, Sayı 24644, Mart 2017*. Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.

- TÜİK. (2017b). *Basın Odası Haberleri. Yoksulluk Oranları, Sayı 52/2017, Ekim 2017.* Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. (2018a). *Haber Bülteni. Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080, Sayı 30567, Şubat 2018.* Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. (2018b). *Haber Bülteni. İstatistiklerle Yaşlılar, 2017, Sayı 27595, Mart 2018.* Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- TÜİK. (2019). *Haber Bülteni. İstatistiklerle yaşlılar, 2018, Sayı 30699, Mart 2019.* Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- United Nations. (2002). *World Population Ageing: 1950-2050. Department of Economic and Social Affairs.* UN, New York.
- United Nations. (2017). *World Population Prospects: The 2017 Revision.* UN, Newyork.
- UNFPA. (2012). *Ageing in The 21st Century: A Celebration and a Challenge.* United Nations Populations Fund, New York.
- Victor, C. (2005). *The Social Context of Aging: A textbook of Gerontology.* Routledge, Abingdon.
- Walsh, K., O'Shea, E., Scharf, T. ve Murray, M. (2012). "Ageing in Changing Community Contexts: Cross-Border Perspectives from Rural Ireland and Northern Ireland". *Journal of Rural Studies*, 28: 347-357.
- Westerhof, G. ve Tulle, E. (2007). "Meanings of Ageing and Old Age: Discursive Contexts, Social Attitudes and Personal Identities". Bond, J., Peace, S. M., Dittman-Kohli, F. ve Westerhof, G. (Ed.), *Ageing in Society.* Sage Publications, London, 238-251.
- World Health Organization. (1984). *The Uses of Epidemiology in The Study of The Elderly Technical Reports (Series 706).* DPT. Geneva.
- Yağcıoğlu, R. (1999). "Sağlıklı Yaşlanma ve Sosyal Hizmetler". *Turkish Family Physician*, 3(1): 30-38.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2015). "Türkiye'de Kırsal Nüfusun Değişimi ve İllere Göre Dağılımı (1980-2012)". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 33: 161-188.
- Zengin, E., Şahin, A., ve Özcan, S. (2012). "Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları". *Yönetim ve Ekonomi*, 19(2): 133-142.

İnternet Kaynakları

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). “Yaşlı Yaşam Evlerine İlişkin İstatistik”. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/kuruluslar/yasli/> (erişim tarihi: 01.05.2019)
- Devlet Planlama Teşkilatı (2004). “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”.
<http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBAFE2F5BBD1D73793AC38E7F9A806AD2D016E8DD6B37453DF940D176A1D2BB73FE6A904FE9B4116BC1D66C120F3764B12> (erişim tarihi: 04.05.2018)
- Kutsal, Y.G. (2007). “Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları”. Yaşlılıkta Kaliteli Yaşlanma, Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi/GEBAM, Ankara.
http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilikta_kaliteli_yasam_son.pdf
- Özyurt, B. C., Tunç, B. ve Hatipoğlu, S. (2012). “Yaşlıların Yaşlılıkla İlgili Tutumları: Manisa'da Bir Kentsel ve Kırsal Bölge Örneği”.
http://www.akadgeriatri.org/managete/fu_folder/2013-01/html/2013-5-1-029-037.htm (erişim tarihi: 18.03.2019)
- Tufan, İ. (2017). “Yaşlılık ve Yaşlanma Üzerine Bir Gazetecinin Sorularına Gerontolojik Cevaplar”. GeroBarometre. <http://www.akdeniz.edu.tr/duyuru/bhim/ysllkysknma.pdf> (erişim tarihi: 20.04.2019)
- Türk Dil Kurumu, “Türkçe Sözlük”. <http://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 10.02.2019).
- UNICEF (2003). “Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi”.
<https://www.unicef.org/turkey/gr/ge21ja.html> (erişim tarihi: 12.04.2019)

EK 1- SAHAYA İLİŞKİN FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1- G5'in tuvalet ve banyo olarak kullandığı mekân, Çamaş

Fotoğraf 2- G5'in tuvalet ve banyo olarak kullandığı mekân, Çamaş

Fotoğraf 3- G25'in yaşadığı mekân, G25

Fotoğraf 4- G25'in yaşadığı mekân, G25

Fotoğraf 5- G14 ve G15 çiftinin mutfağı, Çamaş

Fotoğraf 6- G5'in mutfağı, Çamaş

Fotoğraf 7- G14 ve G15 çiftinin ilaçlarını muhafaza ettikleri yer, Çamaş

EK 2- ETİK KURUL ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 30/10/2017-E.137306

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu

Sayı : 55578142-050.01.04-E.137306
Konu : Kararlar

30/10/2017

Sayın Yrd.Doç. Hasan Hüseyin AYGÜL

İlgi : 24/10/2017 tarihli ve 11437 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden; yürütücülüğünü üstlendiğiniz, "*Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri*" başlıklı bilimsel araştırma projesi kapsamında kullanılacak olan anketin uygulanması, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun bulunmuş olup Etik Kurulumuzun 27.10.2017 tarih ve 15 sayılı kararı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Osman ERAVŞAR
Kurul Başkanı

Ek: 27.10.2017 tarih ve 15 sayılı Etik Kurul Kararı (1 Sayfa)

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KARAR

Toplantı Tarihi : 27/10/2017

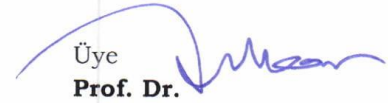
Karar Sayısı : 15

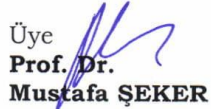
Yürütücülüğünü Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi **Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin AYGÜL**'ün üstlendiği, "*Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri*" başlıklı bilimsel araştırma projesi kapsamında kullanılacak olan anketin uygunluğunun görüşülmesi istemi.

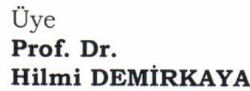
Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi **Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin AYGÜL**'ün yürütücülüğünü üstlendiği, "*Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri*" konulu anket çalışmasının, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucuya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

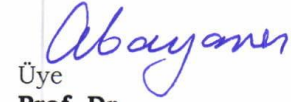

Başkan
Prof. Dr.
Osman ERAVŞAR

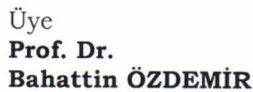

Başkan Yard.
Prof. Dr.
Suat KOLUKIRIK

Üye
Prof. Dr.
Osman KARKACIER

Üye
Prof. Dr.
Mustafa ŞEKER

Üye
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA
(bulunmadı)

Üye
Prof. Dr.
Ahmet BAYANER

Üye
Prof. Dr.
Bahattin ÖZDEMİR
(bulunmadı)

EK 3- GÖRÜŞME FORMU

ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışma, kırsal alanda yaşlılığı anlamak, yaşlılığa ilişkin sorun alanlarını belirlemek ve çözüm önerileri getirmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. Araştırma sorularına vereceğiniz samimi ve doğru cevaplar sonuçların güvenilir olmasını sağlayacaktır. Hiçbir sorunun doğru ya da yanlış cevabı bulunmamaktadır. Cevap size göre ne ise o cevabı vermeniz yeterli olacaktır. Bilimsel bir amaçla ve yüksek lisans tezim kapsamında gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçları başka bir amaçla kullanılmayacaktır. Hiçbir şekilde kişi adı belirtilmeyeceğinden emin olabilirsiniz. Soruları gönüllü olarak yanıtlamanız, çalışmaya katılım için onay verdiğiniz anlamına gelmektedir. Bilimsel bir çalışmaya gösterdiğiniz ilgi, katkı ve iş birliği için çok teşekkür ederiz.

Gökçe ÇELİK AÇICI
Akdeniz Üniversitesi
Sosyoloji YL Öğrencisi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin AYGÜL
Danışman

A. Yaşlıların Olgusal Kimliklerine Dair Bilgiler

1. Cinsiyet	Kadın	
	Erkek	
2. Yaş		
3. Doğum yeri		
4. Burası dışında başka yerde yaşadınız mı?		
5. Burada kaç senedir yaşıyorsunuz?		
6. Medeni Durum	Bekâr	
	Evli	
	Dul	
	Boşanmış	
7. Evlilik süresi		
8. Dulluk süresi		
9. Eğitim Durumu	Okuryazar değil	
	Okuryazar	
	İlkokul	
	Ortaokul	
	Lise	
	Yüksekokul	
	Üniversite	
Yüksek lisans		
10. Aylık ortalama gelir / kaynakları neler?		
11. Hiç gelir getirici bir işte çalıştınız		

mi?	
12. Herhangi bir yardım alımı var mı? / hangi kurum / ne kadar? (Yaşlılık aylığı dahil)	
13. Sosyal güvence	Var
	Yok
14. Engel Durumu	Var
	Yok
15. Hane halkı sayısı	
16. Kız çocuk / Erkek çocuk sayısı	
17. Çocuklardan kaç evli	
18. Torun var mı/sayısı	
19. Herhangi bir hastalığınız var mı?	
20. İlaç kullanıyor musunuz?	

B. Günlük Yaşam Koşulları

21. Bir gününüz genel olarak nasıl geçmektedir?
22. İşlerinizden arta kalan zamanları nasıl değerlendirirsiniz?
23. Tarlanız var mı? Ekip biçiyor musunuz? Ne ekiyorsunuz? Ektiğinizi satıyor musunuz?
24. Hayvancılık ile uğraşıyor musunuz? Ne tür hayvancılık ile uğraşıyorsunuz?
25. Çoğunlukla nerede kalıyorsunuz? Ara sıra başka yerde kaldığınız oluyor mu? Ara sıra kaldığınız yerde üstlendiğiniz bir görev var mı?
26. İl ya da ilçe merkezine gider misiniz? Bu ne sıklıkla olur? Neden gidersiniz?
27. Evinizin ihtiyaçlarını nasıl karşılamaktasınız?
28. Kişisel ihtiyaçlarınızı nasıl karşılamaktasınız?
29. Sağlıkla ilgili ihtiyaçlarınızı nasıl karşılamaktasınız?
30. Köyünüzde yararlanabileceğiniz sağlık hizmeti sunan bir kuruluş var mı?
31. Sağlık kuruluşuna ne kadar sıklıkla gidiyorsunuz?
32. Gittiğiniz sağlık kuruluşundan memnun musunuz?
33. Ulaşım ile ilgili ihtiyaçlarınızı nasıl karşılamaktasınız?
34. Yemek için gıda alışverişini nereden / nasıl yapıyorsunuz?
35. Faturalarınızı kim ödüyor? / nereden ödüyor?
36. Kırdan yaşamak sizin hayatınızda ne gibi zorluklara neden olmaktadır?
37. Çocuklarınızla ilişkileriniz nasıldır ve ne sıklıkla görüşürsünüz?
38. Akrabalarınızla ilişkileriniz nasıldır ve ne sıklıkla görüşürsünüz?
39. Komşularınızla ilişkileriniz nasıldır ve ne sıklıkla görüşürsünüz?
40. Acil durumlarda kimlerden yardım istersiniz? Ne yaparsınız? (Örneğin aniden hastalandınız ne yaparsınız?)
41. Yeniden dünyaya gelseydiniz yaşamınızda neyi değiştirdiniz ya da değiştirir miydiniz?
42. Başka bir yerde yaşamak ister miydiniz? Neden?
43. Şu anki yaşınızı, hayatınızı, durumunuzu daha gençken hayal eder miydiniz/düşünür müydünüz?
44. Yapmak isteyip de yapamadığınız şeyler oldu mu?

45. Kendinize bakamayacak durumda olursanız kimin sizinle ilgilenmesini isterdiniz?
Neden?

C. Bakıma Muhtaçlık

46. Yemeğini kim yapıyor?	Kendisi	
	Eşi	
	Kızı	
	Oğlu	
	Gelini	
	Komşusu getiriyor	
	Diğer	
47. Kişisel bakımını kim sağlıyor?	Kendisi	
	Eşi	
	Kızı	
	Oğlu	
	Gelini	
	Komşusu	
	Diğer	
48. Evin ihtiyaçlarını kim karşılıyor?	Kendisi	
	Eşi	
	Kızı	
	Oğlu	
	Gelini	
	Komşusu	
	Diğer	
49. Evin temizliğini kim yapıyor?	Kendisi	
	Eşi	
	Kızı	
	Oğlu	
	Gelini	
	Komşusu	
	Diğer	
50. Isınma ihtiyacını kim üstleniyor?	Kendisi	
	Eşi	
	Kızı	
	Oğlu	
	Gelini	
	Komşusu	
	Diğer	
51. Hiç huzurevinde kalmayı düşündünüz mü?		

D. Hane Gözlem

52. Binanın yapı malzemesi nedir?		
53. Ev kime ait?		
54. Konut büyüklüğü?		
55. Konut tipi?	Tek katlı müstakil	
	İki katlı müstakil	

	Diğer	
56. Evin yer döşemesi?	Halı	
	Parke	
	Taş	
	Diğer	
57. Evin girişinde ya da içinde merdiven mevcut mu?	Evet	Hayır
58. Isınma şekli?	Soba (ne ile?)	
	Diğer	
59. Kapılarda eşik var mı?	Evet ( )	Hayır ( )
60. Tuvalet içeride mi, dışarıda mı?	Evet ( )	Hayır ( )
61. Evde klozet var mı?	Evet ( )	Hayır ( )
62. Banyo tipi?	Duş kabini ( )	
	Küvet ( )	
	Diğer ( )...	
63. Banyo büyüklüğü ne kadar?		
64. Evde Televizyon	Var ( )	Yok ( )
Telefon	Var ( )	Yok ( )
İnternet var mı?	Var ( )	Yok ( )
Çamaşır makinesi	Var ( )	Yok ( )
Bulaşık makinesi	Var ( )	Yok ( )
65. Yaşlının cep telefonu var mı?	Var ( )	Yok ( )
66. İhtiyaçlarını karşılamak için bir sistem veya düzenek mevcut mu? (İlaçlarını karıştırmamak, yapacaklarını unutmamak için vs.) varsa nasıl?		
67. Şu an ciddi bir onarım gerektiriyor mu?		
68. Evin içinde istediğiniz zaman ulaşabileceğiniz sıcak su var mı?		
69. Banyodaki suyun ısınma tipi nasıl?		
70. Evde kullanılan içme suyunun kaynağı nedir?		
71. Evin her odasında elektrik var mı? / Elektrik kesintileri oluyor mu?		

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Gökçe ÇELİK AÇICI
Doğum Yeri ve Tarihi	Ordu 16.07.1992
E-posta	g.gokcecelik@gmail.com
EGİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Ordu Anadolu Lisesi, 2010
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Gerontoloji Bölümü, 2015
BİLİMSEL FAALİYETLER	
<p>1. Projelerde Aldığı Görevler</p> <p>“Almanya ve Türkiye Ulusötesi Alanda Yaşlanma: Öğrenci ve Akademisyenlerin Duyarlılaştırılması”, AB Destekli Diğer Projeler, Deşifre işi, Ocak 2015</p> <p>“Muhafazakârlarda Televizyon İzleme Eğilimleri: Kimlik, Popüler Beğeni ve Sınırlar”, TÜBİTAK Projesi, 114K384, Bursiyer, Mayıs 2016- Mayıs 2017</p> <p>“Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri”, Bilimsel Araştırma Projeleri, SYL-2018-3254, Araştırmacı, Nisan 2018 – Mayıs 2019</p> <p>2. Dergilerde Yayınlanan Makaleler</p> <p>Aygül, H. H., Çelik, G., ve Şensoy, A. F., 2018, “Mahpus Öğrencilerin Benlik Sunumları: Dramaturjik İlkeler, Damga ve Total Kurum”, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1: 186-204.</p> <p>Aygül, H. H., Şensoy, A. F., ve Çelik, G., 2019, “Örgün Yükseköğretim Kurumlarındaki Mahpus Öğrenciler”, Yükseköğretim Dergisi, 9(1): 103-124.</p> <p>3. Yayınlanan Kitap Bölümleri</p> <p>“Aşkın e-Hali: Sosyal Medyada İlişkiler, Performans ve Benlik” Burak Özçetin ile, Aşkın Halleri, Der. Tezcan Durna, (um:ag, 2019)</p> <p>4. Hakemli Kongre/Sempozyumların Bildiri Kitaplarında Yer Alan Yayınlar</p> <p>Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu, Poster bildirisi, Bursa, Kasım 2015</p>	

Çelik, G., “Dijital Gençler Analog Yaşlılara Karşı: Gençlerin Gözünden Kuşaklararası Çatışma”, II. Uluslararası Gençlik Araştırmaları Kongresi, Muğla, Türkiye, 25-29 Ekim 2017, s.22-22.

Özçetin, B., Çelik, G., “Aşkın e-Hali: Sosyal Medyada İlişkiler, Performans ve Benlik”, 15. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara, Türkiye, 29 Kasım–1 Aralık 2017, s.238-238.

STAJLAR

Ahmet Cemal Mağden Huzurevi, Stajyer, Ordu, Temmuz – Ağustos 2014
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Antalya İl Müdürlüğü, Stajyer, Antalya, Mart 2015
Kepez Belediyesi, Evde Sağlık Birimi, Stajyer, Antalya, Nisan 2015
Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Kemoterapi Servisi, Stajyer, Antalya, Mayıs 2015